

Lietuvų totoriai

Nr. 1–3 (122–124)

2009 m. sausis–kovas

ISSN 1822–2072

ŠIAME NUMERYJE:

- 2 Tairas Kuznecovas – Nemėžio totorių bendruomenės pirmininkas
- 4 Aleksandras ir Romualdas Makaveckai
- 7 Kauno totorių renginys Kauno miesto muziejuje
- 10 Генерал-лейтенант Якуб Юзефович
- 12 Архитектор С. С. Кричинский
- 14 Собрание в Швенченисе
- 18 Wspólne wartości
- 21 Nauka tatarskiego tańca
- 22 Siostra z plemienia
- 25 Lietuvos ir Lenkijos totoriai Kosciuškos sukilime
- 28 Jokūbo Dzienajevičiaus dienoraštis

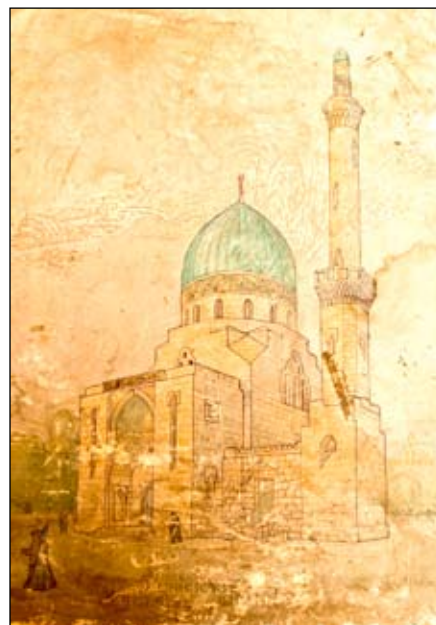
Rastas Vilniaus mečetės projekto eskizas

DR. ADAS JAKUBAUSKAS

2009 m. vasario viduryje pavyko surasti originalų bei unikalų 100 metų senumo Vilniaus mečetės projekto eskizą, sukurtą žinomo Lietuvos totoriaus architekto Stepano Kričinskio. Jis kiek pažeistas, tačiau, manau, kad specialistai galės eskizą restauruoti. Už eskizo išsaugojimą noriu padėkoti gerbiamai bendruomenės narei Felicijai Makaveckienei, gyvenančiai Žadiškių kaime, Alytaus rajone.

Labai įdomi Vilniaus mečetės projekto atsiradimo istorija. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą totorių bendruomenė Vilniuje, Lukiškių priemiestyje, nusprendė pastatyti mūrinę mečetę vietoj ten buvusios medinės, statytos dar XVI a. Šiam tikslui visoje totorių bendruomenėje pradėti rinkti pinigai ir užsakytas tuo metu garsaus architekto Stepano Kričinskio projektas. Mečetė buvo projektuojama labai didinga ir puošni, turėjusi papuošti Vilniaus miestą. Kartu su Lietuvos totorių architektūros tradicija joje buvo atspindėti visai islamo architektūrai būdingi motyvai, įkomponuota daug puošybos elementų. Mečetės statybos komitetui pavyko surinkti 10 000 caro aukso rublių, bet prasidėjus karui pinigai dingo, o projektas taip ir liko neįgyvendintas.

Šiandien, kuomet Lietuvos totorių bendruomenė svarsto galimybę Vilniaus mieste pastatyti mečetę ir taip atkurti istorinį teisingumą, būtų labai simboliška,

kad praėjus šimtui metų nuo idėjos atsiradimo šis projektas būtų įgyvendintas – Vilniaus mieste būtų pastatyta mečetė, kurią 1910 m. suprojektavo mūsų tautietis architektas Stepanas Kričinskis. Tai būtų paminklas jam, o kartu pagarba mūsų protėviams, gyvenusiems XX a. pradžioje. Kaip minėjau, tai būtų labai simboliška: tai, ko nepavyko mūsų protėviams įgyvendinti prieš šimtą metų, tai įgyvendintų dabar gyvenanti Lietuvos totorių karta.

Nuotraukoje: architekto Stepano Kričinskio projektuota Vilniaus mečetė. 1910 metai.

MUSTAFA AZGUNAS – NAUJAS TURKIJOS RESPUBLIKOS AMBASADOŠ LIETUVOJE RELIGIJOS ATAŠĖ

Nuo 2008 m. gruodžio mėn. Turkijos Respublikos ambasados Lietuvoje religijos atašė pareigas atlieka Mustafa Azgunas. Jam 38 metai, gimė Erzurumo mieste, imamo šeimoje. Eskišehiro mieste baigė Anatolijos universiteto Teologijos fakultetą. Prieš atvykdamas į Lietuvą dirbo Adalos mečetės imamui Stambule.

Pirmieji pono Mustafos Azguno įspūdžiai apie Lietuvą ir Lietuvos totorius puikūs. Pagal susiklosčiusią tradiciją jis tęsia savo pirmtakų veiklą – moko vaikus islamo tikėjimo pagrindų bei vadovauja penktadienio maldoms Vilniuje.

TAIRAS KUZNECOVAS – NEMĖŽIO TOTORIŲ BENDRUOMENĖS PIRMININKAS

GALIMAS SITDYKOVAS

2008 metų rugpjūtį Lietuvos totorių Nemėžio bendruomenės pirmininku buvo išrinktas Tairas Kuznecovas. Jis sutiko duoti interviu mūsų laikraščiai.

Gerbiamasis Tairai, pagal susiklosčiusias tradicijas mes visuomet domimės naujai išrinktų totorių bendruomenių pirmininkų biografijomis. Papasakokite apie save.

Gimiau Nemėžyje 1954 m. Tėvas – Sergejus Kuznecovas, Merjemos sūnus, kilęs iš Rusijos totorių, buvo represuotas dėl politinių motyvų. Po Stalino mirties gavo amnestiją. Stovykloje susipažino su Lietuvos totoriais. Tai ir tapo jo atvykimo į Nemėžį priežastimi. Tėvas buvo musulmonas ir yra palaidotas totorių kapinėse prie Naugarduko (Baltarusijos Respublika). Motina Sabina kilusi iš Jakubovskių giminės, iš motinos pusės priklauso Vilčinskių giminei. Ji gyvena Vilniuje. Nemėžyje baigiau vidurinę mokyklą, vėliau Geležinkeliečių technikumė įgijau pramoninės ir civilinės statybos specialybę. Dirbau „Plastos“ fabrike darbininku, Lietuvos geologijos valdyboje inžinieriumi-techniku statybos srityje. Paskutiniu metu ūkininkauju, užsiimu komercine veikla. Vedęs, turiu sūnų ir du anūkus.

2008 m. rugpjūčio mėnesį buvote išrinktas Nemėžio totorių bendruomenės pirmininku. Kokie Jūsų planai šiame visuomeninio darbo bare?

Pirmausia, manau, būtina užbaigti bendruomenės namo statybas. Tam reikia gauti papildomų lėšų. Tuomet būtų sukurtos palankios sąlygos plėtoti visuomeninę ir kultūrinę veiklą, mokyti vaikus islamo religijos pagrindų. Ne mažiau atsakingi klausimai laukia ir organizacinėje sferoje. Mano požiūriu, Nemėžio totorių bendruomenė ilgą laiką gyveno pusiau uždara gyvenimą, aktyviai nedalyvavo bendrame totorių judėjime. Buvęs Nemėžio totorių bendruomenės pirmininkas Artūras Muchlia pradėjo reformas, aš jam padėjau. Anksčiau mūsų bendruomenė buvo Vilniaus krašto totorių bendruomenės skyrius. Šiandien mes esame atskira, nepriklausoma organizacija. Manau, kad reformą tęsti yra būtina – Nemėžio totorių bendruomenė turi užimti deramą vietą visuomenėje, tapti atvira ir įdomi mūsų

valstybės žmonėms – tik tokiu atveju mes galėsime tikėtis pagalbos iš valstybės.

Pastaruoju metu žiniasklaida mums skyrė daugiau dėmesio. Laikraštyje „Vilniaus diena“ buvo išspausdintas didelis straipsnis apie Ramadaną mėnesį Nemėžyje, LNK televizija parengė reportažą apie mūsų bendruomenę. 2008 m. rugsėjo 30 d. Ramadan bairamo šventę filmavo „Lietuvos ryto TV“. Šventinį namazą tuomet vedė Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas.

Šventėje dalyvavo Vilniaus rajono merė Marija Rekst, kuri suteikė savivaldybės paramą bendruomenės namo statybai ir palinkėjo, kad atgimtų tradicinė Nemėžio totorių virtuvė. Šventėje taip pat dalyvavo Lenkijos Respublikos ambasados Lietuvoje atstovas Robertas Rokickis, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Vilniaus universiteto docentė, Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkė dr. Galina Miškinienė ir kiti garbūs svečiai.

Norėtusi, kad Ramadan bairamo šventė taptų tradicinė Nemėžyje. Šventės tikslas – Lietuvoje gyvenančių totorių konsolidacija.

2010 m. bus minimas Žalgirio mūšio 600 metų jubiliejus. Šiame mūšyje svarų indėlių į pergalę įnešė totoriai. Todėl mes privalome deramai dalyvauti šventiniuose renginiuose. Pas mus keletą kartų lankėsi Lietuvos karo akademijos dėstytojai ir studentai, jų apsilankymų tikslas – auklėti kariūnus pagal totorių-karių pavyzdį. Kartu su Vilniaus universiteto docente Galina Miškiniene renkame medžiagą apie Nemėžio istoriją. Archyvų šaltinių duomenimis, Nemėžis buvo Lietuvos Di-

džiojo kunigaikščio Vytauto vasaros rezidencija. Tarpininkausime, kad Nemėžiui būtų suteiktas istorinio paminklo – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto vasaros rezidencijos statusas. Artimiausiu metu bus sukurta interneto svetainė, kurioje atspindėsime mūsų bendruomenės visuomeninį, kultūrinį ir religinį gyvenimą.

Pasikalbėkime apie religiją. Ar viskas Jums sekasi gerai?

2009 m. Nemėžio mečetei sukaks 100 metų – jubiliejus, vertas visos Lietuvos totorių dėmesio. Būtina organizuoti renginį šiai sukakčiai paminėti. Šiandien religijos reikalai pas mus yra apverktinos būklės. Labai mažai žmonių, mokačią skaityti Koraną. Juos galima suskaičiuoti ant vienos rankos pirštų. Mums derėtų pasimokyti iš Suomijos totorių, kaip spręsti šį reikalą. Manychiau, kad finansinę pagalbą Korano skaitovams (maldininkams) galėtų suteikti Jungtinių Arabų Emyratų ambasada arba kitų musulmoniškų šalių ambasados.

Visuotiniame bendruomenės susirinkime, įvykusiame 2008 metų rugpjūčio 10 d., buvo keliamas klausimas, kas yra Nemėžio mečetės imamas. Buvęs Lietuvos musulmonų muftijus Ramazanas Krinickis pareiškė, jog mūsų mečetės imamu oficialiai išrinktas Jachja Vilčinskis ir kad šiuo klausimu muftijatas turi parengęs protokolą. Lietuvos musulmonų muftiatas pasirūpino, kad Nemėžio bendruomenei 2008 m. būtų suteikta viena vieta atlikti hadžą Mekoje. Pirmuoju piligrimu iš mūsų bendruomenės tapo Borisas Vilčinskis. Mums tai didelis dvasinis įvykis.

Norėčiau padėkoti Turkijos ambasados Lietuvoje patarėjui Mechmetui Eminiui Kisalui už pagalbą sprendžiant daugelį religinių klausimų. Kviečiu konsoliduoti mūsų bendruomenės maldininkus vardan pranašo Mahometo (tebūnie su Juo taika ir Alacho palaiminimas) priesakų.

Kokie Jūsų santykiai su Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga?

Geranoriški ir pagarbūs. Manau, kad Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga yra vienintelė organizacija, vienijanti mūsų tautiečius. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas dėjo dideles pastangas bei Lietuvos Respublikos Seimo nariai tarpininkavo, kad Lietuvos Respublikos

finansų ministerija skirtų tris šimtus tūkstančių litų bendruomenės namo Nemėžyje statybai. Manau, kad be Sąjungos pagalbos mums būtų sunku tikėtis gauti investicijų iš valstybės biudžeto. Klausimas dėl Nemėžio totorių bendruomenės stojimo į Lietuvos totorių bendruomenių sąjungą bus keliamas visuotiniame bendruomenės susirinkime. Tikiuosi, kad sprendimas bus teigiamas.

Ar ketinate dalyvauti Sabantujuje – tradicinėje totorių šventėje?

Mes mielai dalyvausime bendroje totorių šventėje. Mums naudinga pasimokyti gerų tradicijų ir papročių iš kitų totorių. Organizuodami Sabantųjų mes galėtume pažymėti Lietuvos tūkstantmetį ir Vilniaus paskelbimą Europos kultūros sostine 2009 m. Su šia mintimi Lietuvos kultūros ministerijai, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui bendruomenės vadovybė pateikė po tris projektus. Labai norėčiau, kad, pažymint Lietuvos tūkstantmetį, Nemėžyje būtų surengtas Lietuvos tautinių bendrijų šachmatų turnyras. Šis turnyras padėtų pasiekti daugiau tarpusavio supratimo tarp Lietuvos tautinių bendrijų, nutiestumėme draugystės tiltus tarp jų. Į turnyrą taip pat planuojame pakviesti Lietuvos miestų komandas.

Kaip Jūs susidomėjote šachmatais?

Žmogus, sužaidęs vieną rimtą šachmatų partiją, ir toliau jais žais visą gyvenimą. Man šachmatai – ne žaidimas. Jie man padeda lavinti loginį ir analitinį mąstymą, spręsti gyvenimiškas problemas. Šių metų rugpjūtį Lietuvos seniūnijų šachmatų turnyre, vykusiame Šiauliuose, Nemėžio seniūnija užėmė aukštą 5–ąją vietą.

Šiomet mes pirmą kartą dalyvavome šachmatų turnyre dr. Romualdai Makaveckui atminti Kaune, kur parodėme aukštus rezultatus. Labai geras turnyras. Mes dėkingi Jonui Ridzvanavičiui už puikų organizavimą.

Matau, kad Jūs – įvairiapusiškas žmogus. Kuo dar domitės?

Literatūra, susijusia su totoristika. Iš kur atsirado tas domėjimasis? Tikriausiai dėl genų. Mano asmeninėje bibliotekoje nemažai literatūros apie totorių istoriją, turiu rašytojo V. Jano trilogiją „Čingischanas“, „Batyjus“, „Link paskutinės jūros“, Stanislavo Kričinskio monografiją „Lietuvos totoriai“, profesorės Tamaros Bairašauskaitės monografiją „Lietuvos totoriai XIX amžiuje“.

Man belieka palinkėti Jums sėkmės darbuose ir padėkoti už turiningą pokalbį.

KOBYLKOJE PAŽYMĖTI DVIEJŲ ŠIMTŲ METŲ SENUMO ĮVYKIAI

KĘSTUTIS Z. ŠAFRANAČIUS

1794 metų spalio 26 dieną Lenkijos sostinės Varšuvos priemiestyje Kobylkoje įvyko vienas paskutinių T. Kostiuškos sukilimo mūšių. Lietuvos totoriai aktyviai dalyvavo sukilime. Mūsų protėviai kovėsi būdami Priešakinės sargybos pulkų kariai.

Archyvuose išlikusi istorinė medžiaga primena, kad 1794 m. spalio mėnesį Jano Jakubo Mejeno vadovaujama sukilėlių kariuomenė traukėsi iš Gardino po sunkių mūšių. Padaliniai buvo silpnai ginkluoti, kariai pavargę nuo ilgų žygių, nemažai jų sirgo. Mejeno kolona buvo sudaryta iš 3-ojo Priešakinės sargybos pulko, vadovaujamo pulkininko Adamo Gruškovskio, su 296 žmonėmis; 5-ojo Priešakinės sargybos pulko, vadovaujamo generolo S. Biševskio, su 321 raitininkais ir 6-ojo Priešakinės sargybos pulko, kuriam vadovavo E. Sobolevskis. Kobylkos mūšyje dalyvavo šių padalinių kariai.

Mūšis baigėsi pralaimėjimu. Nuostoliai buvo dideli.

Lenkijos miestelio Kobylkos valdžia, padedama Lenkijos karo istorijos klubų, šiam įvykiui paminėti organizavo renginį, į kurį buvo pakviesti ir Lietuvos karo istorijos klubai. Kobylkos renginio organizatoriai, įvertindami mūsų protėvių indėlį, pakvietė ir besikuriančio Lietuvos totorių karo istorijos klubo atstovus. Lenkijoje mūsų klubui atstovavo K.Z. Šafranavičius, D. Dzejanavičius ir E. Strioga.

Lietuvai šioje batalijoje atstovavo LDK raitosios artilerijos baterija (7 žmonės) ir I LDK didžiojo etmono pėstininkų regimentas (13 žmonių).

I LDK didžiojo etmono pėstininkų re-

gimento klubas yra įkurtas Ukmergėje. Klubas vienija per dvidešimt įvairaus amžiaus vienminčių.

Kobylkos renginio organizatoriai visų pirma norėjo matyti šio regimento atstovus, nes istoriniai faktai sako, kad prieš du šimtus metų beveik visi šio pulko kariai žuvo Kobylkoje.

Ukmergės klubo nariai šventa pareiga laikė būtiną dalyvauti šio mūšio paminėjimo renginiuose.

Kobylkos renginiuose dalyvavo apie 150 žmonių iš įvairių Lenkijos, Lietuvos karo istorijos klubų.

Renginiai prasidėjo šventomis mišiomis Kobylkos miestelio bažnyčioje. Visi dalyviai žygiavo miestelio gatvėmis į kapines, kuriose stovi paminklas žuvusiems sukilimo dalyviams, kur įvyko iškilmingas minėjimas. Oficialūs asmenys pasakė kalbas ir buvo padėtos gėlės ir vainikai. Garbės sargyba prie paminklo ir vėliavos buvo patikėta I LDK didžiojo etmono pėstininkų regimento atstovams.

Pagrindinė miestelio aikštė tapo inscenuoto mūšio vieta. Patrankų ir šautuvų šūviai, ginklų žvangėjimas sudarė kovinę nuotaiką. Caro armijos raitų kazokų būrys kovėsi su sukilėlių kavaleristais. Mes, deja, žirgų šį kartą neturėjome. Istoriniai neatitikimai nesugadino geros nuotaikos. Kareiviška košė po mūšio suvienijo kovojusias puses.

Mes įgavome patirties. Atsirado naujų vienminčių, su kuriais nutarta palaikyti ryšį.

Renginys baigėsi, ir Lietuvos kariuomenės palikuonių pilnas autobusas sėkmingai grįžo į namus.

Laukiame kitų batalijų.

MIELI TAUTIEČIAI!

2010 m., kai Lietuva minės 600-ąsias Žalgirio mūšio metines, Raižiuose bus pastatytas paminklas kunigaikščiui Vytautui Didžiajam, Lietuvos totorių globėjui.

Mieli tautiečiai, kiekvieno Lietuvos totoriaus pareiga paremti šią kilnią iniciatyvą! Visi, paaukoję paminklui, bus įrašyti į paminklo pastatymo Garbės knygą bei paskelbti laikraštyje „Lietuvos totoriai“. Asmenų, kurie paaukos didesnes sumas, pavardės bus iškaltos paminklo postamente.

Vytauto Didžiojo paminklui Raižiuose prašome aukoti:

LT 634010040900309307,

DnB NORD banko Alytaus skyrius

Vytauto Didžiojo paminklo Raižiuose pastatymo fondas

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Informaciją suteiks Vytauto Didžiojo paminklo Raižiuose pastatymo fondo pirmininkas Motiejus Jakubauskas, tel. (8-699) 8 05 18.

Aleksandras ir Romualdas Makaveckai

Tėvas ir sūnus

FELICIJA MAKAVECKIENĖ

Pabaiga, pradžia Nr. 7-9(119-121)

Net žmonos norai jį kaip nors paveikti buvo bergždi. Kai dabar prisimenu tą savo gyvenimo laikotarpį, esu laiminga, kad mano gyvenime buvo šviesi tų senų gal penktos kartos inteligentų gyvenimo atkarpa, palikusi mano pašamonėje šviesos blyksnį.

Šioje šeimoje tvyrojo savita idilija: Romo mama kalbėdavo ilgais ir visada labai panašiais monologais, o tėvas reaguodavo visiška tyla arba ramiais, kartais kiek ironiškais atsakymais ar komentarais. Šeima bendravo su to meto Kauno totoriais: Rajeckais, Iljasevičiais, Kalinomis, Bazaruskais, Sčensnavičiumi ir kt. Nors šeima gyveno labai kukliai, bet svečius visada vaišindavo. Vaišės būdavo tos pačios – arbata su sausainiais arba keksu, kuriuos pati anyta meistriškai kepė.

Šešuras gyveno tartum pakylėtas nuo žemės. Visai save linksmino: dalyvaavo pensininkų saviveikloje (grojo mandolina), žaidė šachmatais, turėjo savo pensininkų kompaniją. Mirus žmonai nuobodžiavo, nuolat minėjo ją ir mirusius draugus, kurie arba mirė, arba išsikėlė gyventi į Vilnių. Vienintelis džiaugsmas liko nueiti į valgyklą, į parduotuvę, padaryti mankštą. Mes su Romu jau turėjome anūkų, dirbome, o jis stengėsi išlikti nepriklausomas, savarankiškas. Savo 100 metų jubiliejų išgyveno skausmingai. Jį neigiamai veikė ta proga sakomi žodžiai,

tarsi jautėsi kaltas, kad taip ilgai gyvena.

Paskutiniai 2–3 gyvenimo metai sutapo su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu. Deja, tam jis jau buvo abejingas, negalėjo pritaipyti prie jaunų žmonių siekių, buvo vienišas ir, matyt, labai kentėjo. Kai pati tapau našle, labai gerai ėmiau jį suprasti.

Jis buvo savitas, bet jautrus žmogus, visus sunkumus išgyveno giliai savyje. Vertino daugiau dvasines vertybes, dvasinę vidaus harmoniją. Gal dėl to taip ilgai gyveno. Ypač jam to trūko gyvenimo saulėlydyje. Liko šviesus jo atminimas.

Sūnus – Romualdas Makaveckas (1933–2006)

Romualdas gimė tėvams gyvenant Plasapnykų dvare. Tą savo gyvenimo laikotarpį jis prisiminė blankiai. Liko atmintyje kiemas, kur žaidė, daug pastatų, vištos... Kartą sugalvojo važiuodamas iš Butrimonių užsukti į tą dvarą, kur jam atrodė turėtų būti kažkas likę – ten buvo plynas laukas. Klausti kaimynų nesiryžo. Kai tėvai persikėlė gyventi į Kauną, jam buvo 3 metai. Nedaug prisiminė ir apie tą namą, kurį tėvai nusipirko. Greičiau prisiminė kiemą, kažkokius sandėliukus, ažuolyno šlaitą, kur žaidė su vaikais.

Prieš karą trumpai mokėsi V. Kudirkos pradinėje mokykloje. Karo metu buvo išvežtas pas senelę į Trakininkų kaimą. Ten mokėsi ir baigė Butrimonių pradinę mokyklą. 1945 m. senelė Elžbieta mirė.

Grįžęs į Kauną mokėsi Aušros berniukų gimnazijoje. Baigęs 4 klases, kad greičiau

įsigytų specialybę, įstojo mokytis į Kauno politechnikumą, kurį baigė su pagyrimu 1952 metais. Bet ne iš karto jis tapo toks protingas ir atsakingas. Aprašysiu jo prisiminimus iš pirmo kurso. Dėl savo judrumo, tingumo jis per pamokas skaitė knygas, užsiėmė pašaliniais dalykais ir juokino savo draugus. Tokio „mokymosi“ rezultatas buvo toks – pirmą kursą baigė su dvejetais, negavo stipendijos. Šeimoje buvo tokia demokratija, kad tėvai apie tai nieko ir nežinojo. Ši situacija jo gyvenime suvaidino lemiamą vaidmenį. Teko laikyti pataisas ir mokytis vasarą. Per porą savaitių savarankiškų užsiėmimų kiemo pavėsinėje išlaikė visus egzaminus. Toliau mokėsi tik labai gerai.

1952 m. įstojo mokytis į Kauno politechnikos institutą, šiluminės technikos specialybę, kurią baigė su pagyrimu 1957 m. Kaip gabus absolventas buvo paliktas asistentu Šiluminių variklių katedroje, o 1959 m. nusiųstas į aspirantūrą Maskvos energetikos institute.

1957 m. aš baigiau Kauno medicinos instituto stomatologijos specialybę. Porą metų draugavę baigdami aukštąsias mokyklas mes su Romualdu sukūrėme šeimą. Po instituto buvau paskirta dirbti į Onuškio apylinkės ligoninę, kur atidirbau dvejus metus. Toliau savo prašymu buvau perkelta dirbti į vyro gyvenamąją vietą. Sunkiai, bet gavau darbą Kauno stomatologijos poliklinikoje. Pradžioje pusę etato, o nuo 1965 m. visą etatą. Čia ir dirbau visą gyvenimą iki pensijos 1995 m.

Tamerlanas Makaveckas (kairėje) su draugu A. Smaikievičium studijų Vienoje metu 1943 m.

Mažasis Romas su savo draugu Aleksandru Krinicku karo metais kaime

Romualdas ir Felicija Makaveckai pirmaisiais vedybinio gyvenimo metais

1961 m. mums gimė duktė Eugeni-ja Farida. Makaveckų šeimoje gyvenau kokius 5 metus. Esu dėkinga tai šeimai, kad mus priglaudė, padėjo auginti dukterį, buvo man kaip tėvai. Ten, dviejų kambarių bute be patogumų, gyveno abu tėvai, Romo brolis Tamerlanas. Romo mama mėgo bendrauti, mokėjo rasti bendrą kalbą su jaunesniais, nelindo su savo pamokymais.

Čia pamačiau tikrą inteligentų gyvenimą iš arti. Jie nebuvo orūs, manieringi, pasipūtę, besididžiuojantys savo kilme. Priešingai – paprasti, gero linkintys, tarsi tėvai.

Čia gyvendama susipažinau su totorių Rajeckų šeima. Jie abu dirbo „Metallo“ fabrike. Ten kūrėsi butų kooperatyvas. Tuo metu tai buvo naujovė, trūko norinčių gauti kooperatinį butą, nes reikėjo sumokėti didelę dalį buto vertės, bet mums ta idėja patiko. Rajeckų dėka ir jiems tarpininkaujant tas 16 butų namas buvo pastatytas ir 1965 m. mes tapome Miletos ir Aleksandro Rajeckų artimiausiais kaimynais.

Rašydama apie Romualdą norėčiau paminėti tuos jo charakterio bruožus, kurie žinomi tik artimiesiems. Romas buvo paprastas, nepasizymėjo ypatingomis manieromis, panegirika, noru pasirodyti. Atgavus Lietuvai nepriklausomybę prasidėjo ir totorių dvasinis pakilimas. Svajojome susikurti bendruomenę, burtis apie mečetę, ten dažnai lankytis. Romualdas savo vaizduotėje sugalvojo, žiūrint iš šių dienų realijų pozicijos, neįmanomų dalykų. Buvo kuriami grandioziniai planai, sudaromi milžiniškos vertės mečetės priestato projektai. Norėta turėti savo tautos lyg ir autonomiją – organizuoti muziejų, susirinkimų salę, bufetą su totoriškais patiekalais. Kartu būtų sukurtos kelios darbo vietos savo tautiečiams (tada gauti darbą buvo sunku). Būtent šiai veiklai buvo nupirkti kopijavimo ir įrišimo aparatai, muziejui renkama dar neprarasta senovinė literatūra. Laikui bėgant visos šios idėjos ėmė žlugti, nes viskam buvo reikalingi pinigai. Reikia gauti leidimus, t. y. vaikščioti po instancijas. Mūsų totoriai, žinoma, norėtų kažką gauti iš karto, bet dėl to nepajudina nė piršto. Išskyrus mečetės pirminį remontą ir įsikūrimą joje, nieko kito nenuveikta. Priešingai, sugriauta tai, kas jau buvo. Tiesa, mečetė naujų vadovų dėka yra vėl restauruojama. Daugiausia Romualdas nuveikė totorių bendruomenės naudai savo veiklos pradžioje, kada bendruomenė dar nebuvo susiskaldžiusi. Tada su tuometiniu bendruomenės pirmininku Jonu Ridzva-

navičiumi ir kitais visuomenės veikėjais jis daug darė ir planavo, ypač stengėsi, kad būtų atstatyta ir įteisinta mečetė.

Būdamas impulsyvaus charakterio jis labai sielojosi dėl bendruomenės padėties. Likusi jo veikla – tai Orientų organizavimas, laikraščio „Lietuvos totoriai“ leidimas ir straipsnių apie žinomus totorius bei totorių šeimas rašymas. Medžiagą apie iškilus užsienio tautiečius rinkdavo apklausdamas jų artimuosius, susirašinėdamas su užsienyje gyvenančiais tėvynainiais, daug ką rasdavo Lenkijos, Baltarusijos, paskutiniu metu – ir Rusijos interneto svetainėse.

Didžiausią svarbą Romualdo gyvenime, žinoma, užėmė jo pedagoginė ir mokslinė veikla Kauno technologijos universitete, o vėliau ir Lietuvos energetikos institute. Baigęs institutą ir du metus išdirbęs asistentu 1959 m. Romualdas pasiūstas į tikslinę aspirantūrą Maskvos energetikos institute. 1964 m. apgynė technikos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją tema „Azoto, helio ir jų mišinių klampumo eksperimentiniai tyrimai padidinto slėgio ir temperatūros sąlygomis“.

Grįžęs į Šiluminių variklių katedrą pas savo šefą Mikalojų Milenskį Romualdas dirbo vyresniuoju dėstytoju, einančiu docento pareigas. Kurį laiką dirbo Mechanikos fakulteto prodekanu. 1967 m. jam buvo suteiktas docento vardas.

1965 m. birželio mėn. Romualdas išrenkamas Chemijos pramonės mašinų ir aparatų katedros vedėju, kuriuo buvo dvi kadencijas iki 1975 m. Skaitė chemijos ir maisto pramonės mašinų specialybės studentams pagrindinę specialybės discipliną „Chemijos technologijos procesai ir aparatai“.

1975 m. Romualdas perėjo dirbti į Šiluminės energetikos katedrą. Čia dėstė taip pat pagrindines šios katedros disciplinas: „Šilumos perdavimas ir mainai“, „Inžinerinių eksperimentų metodai“, „Šilumos išnaudojimo įrengimai“, „Pramoniniai šilumos-masės mainų procesai ir įrengimai“, „Techninė termodinamika“, „Šilumą naudojančios procesai ir apa-

Jaunasis specialistas darbo vietoje – katedroje

Ši nuotrauka gerai atspindi Romo charakterį – jo geranoriškumą ir optimizmą

ratai“. Magistrantams ir doktorantams skaitė pagilintą Termodinamikos kursą.

Romualdo Makavecko mokslinių tyrimų sritys buvo plėvelinių garo aparatų stacionarus ir pereinamojo režimo skaičiavimo metodikos, šiluminių procesų matematinio modeliavimo ir kompiuterizacijos sritis, šilumos ir kuro ekonomija pramonės įmonėse, pramonės įmonių šilumos ūkio efektyvumo tyrimai. R. Makaveckas tyrė Lietuvos rajoninių katilinių, šilumos tinklų, konservų, cukraus fabrikų ir kitų įmonių efektyvaus ir taupaus šilumos naudojimo galimybes. Įdiegus darbo rezultatus gauta nemaža kuro ir šilumos ekonomija.

1980 metais R. Makaveckas dalyvavo KPI geriausių lektorių konkurse, kuriame užėmė trečiąją vietą.

1981–1986 metais jis vadovavo Gamtos apsaugos ir gamtinių išteklių panaudojimo metodologiniam seminarui.

1989 m. buvo mokslinėje stažuotėje Lenkijoje, Glivicų politechnikos institute.

R. Makaveckas paskelbė per 40 mokslinių straipsnių, turėjo 4 pripažintus išradimus. Vadovavo akcinės bendrovės „Rokiškio sūris“ dabartinio generalinio direktoriaus Antano Trumpos mokslinei daktaro disertacijai. Tarp Romualdo Makavecko buvusių studentų ir auklėtinių dabar daug žinomų šalies pramonės specialistų, mokslininkų ir valstybės veikėjų.

Nors 1993 m. R. Makaveckas išėjo į užtarnautą poilsį, jis išliko aktyvus iki

(Nukelta į 6-ą psl.)

Aleksandras ir Romualdas Makaveckai

Tėvas ir sūnus

(Atkelta iš 5-o psl.)

pat mirties. Skaitė magistrantams ir doktorantams Termodinamikos kursą, dirbo konsultantu žinomoje Juozo Gecevičiaus mokslinių paslaugų firmoje, atlikdavo įvairius teorinius skaičiavimus, susijusius su šilumine technika, šilumos perdavimu, mainais, ventiliatoriais bei kitais problemineis klausimais.

Bendradarbiai apie R. Makavecką atsiliepia kaip apie didelį teoretiką, skaičiuotoją, mėgusį naujoves, greitai jas įsisavindavusį mokslininką. Jis buvo labai tolerantiškas, lojalus, paliko pačius geriausius prisiminimus.

Išėjęs į pensiją Romualdas, nors ir kažkiek dirbdamas, galėjo daugiau atsiduoti savo pomėgiams – šachmatams, kuriuos mėgo nuo vaikystės, ir savo tautos istorijai bei visuomeninei veiklai.

Šachmatais žaisti Romualdas išmoko iš savo tėvo dar ankstyvoje vaikystėje, domėjosi jais ir po truputį žaidė visą gyvenimą. Turėjo netgi pirmąjį šios sporto šakos atskyrį, tačiau didesnių laimėjimų pasiekti negalėjo, nes buvo labai jau neramaus, judraus būdo, jam stigo taip čia reikalingos kantrybės. Tačiau visada domėjosi viskuo, kas vyksta šachmatų pasaulyje, surinko gana didelę biblioteką, mėgo turėti gerą šachmatų ir šachmatinių laikrodžių rinkinį. Laikas nuo laiko žaidavo mėgėjų turnyruose. Kadangi buvo geresnis organizatorius nei žaidėjas, nuo 1970 metų aktyviai organizavo turnyrus tiek Kaune, tiek ir visoje Lietuvoje. Vienu metu jis vadovavo Kauno politechnikos instituto šachmatininkų komandai, su ja važinėjo po tuometines Sovietų Sąjungos respublikas, į Lenkiją, dažnai teisėjavo įvairiuose turnyruose, visai rėmė Lietuvos šachmatininkus, padėdavo jiems prasimušti tarptautinėse arenose. Esu su juo važiuojęs į turnyrus Estijoje, Latvijoje. Romualdo rūpesčiu Kauno šachmatų klubas gavo naujas patalpas, buvo įkurta vaikų šachmatų mokykla. R. Makaveckui buvo suteiktas Kauno šachmatų federacijos garbės prezidento vardas. Paskutinį kartą Romualdas teisėjavo savo draugo daugkartinio Lietuvos čempiono Algimanto Butnorio jubiliejiniame greitųjų šachmatų turnyre likus mėnesiui iki savo mirties. Šachmatai Romualdai buvo hobbis ir galimybė pabendrauti su įdomiais žmonėmis.

Noriu padėkoti KTU docentui dr. Jonui Ridzvanavičiui, kuris pateikė medžiagą

Romualdas Makaveckas brandžiamame amžiuje

apie R. Makavecko profesinę ir šachmatininko veiklą.

Norėčiau kiek papasakoti apie Romualdo charakterį. Nepaisant komunikabilumo, kurį Romualdas paveldėjo, žinoma, iš mamos, iš esmės jis buvo uždaras žmogus. Savo tikruosius jausmus, principus, pažiūras į įvairius reiškinis atskleidavo tik savo artimiesiems, kuriais visiškai pasitikėjo. O Romualdo vidaus pasaulis buvo tas pats jo tėvo pasaulis, labai gilus ir pažeidžiamas. Tačiau skirtingai nuo tėvo, Romualdas buvo labai įvairiapusiškas, domėjosi viskuo, kas nauja, bet buvo impulsyvus ir nekantrus. Tas jam labai trukdė dirbti visuomeninį darbą mūsų bendruomenėje. Todėl paskutiniaisiais metais, gavęs daugybę neužtarnautų smūgių iš tų, kuriais lyg ir pasitikėjo, Romualdas niekam nekeršijo, niekam nepasakojo savo nuoskaudų, tiesiog savyje viską giliai išgyvendamas rado išeitį. Norėdamas savo tautai būti naudingas ėmėsi tik neutralių pareigų.

Kaip senas kaunietis, ištyręs daugybę istorinės medžiagos, apklausęs visus, kas tik galėjo ką nors prisiminti, Romualdas aprašė nemažą Kaune tarpukario metais gyvenusių asmenybių: Kalinas, baleriną Olgą Malėjinaite, Iljasevičių, Bazarauskų, Baranauskų šeimas ir t. t. Rinko medžiagą apie Baranauskų dinastiją, jos 3 šakos: viena gyvena Rusijoje, kita – kauniečiai, emigravę į Londoną (dabar Vilčinskai), ir trečia – Adamonių Baranauskai, pokario metais ištremti į Sibirą. Apie juos parašy-

ti straipsnio jau nebespėjo, nes Lietuvoje gyvenantys palikuonys labai mažai ką galėjo pasakyti, o nuvažiuoti kitur Romualdas nebespėjo. Gal kas nors kitas šį straipsnį parašys, nes liko nuotraukos...

Dar apie Romualdo charakterį. Jis buvo drovus, jei buvo kalbama apie tai, kas jam buvo artima ir brangu. Pavyzdžiui, to, ką aš parašiau apie Romualdo tėvų šeimą, jis pats niekad nebūtų rašęs arba būtų parašęs labai glaustai, oficialiai, o esmė būtų likusi kažkur giliai jo viduje po užraktu. Tie jo brožai man visada buvo brangūs, už tai jį gerbiau ir jis visada liks mano širdyje kaip idealistas, o ne ciniškas šių laikų pragmatikas. Romualdo giminės kilmė ir turtai niekada nebuvo jo pagyrų objektas. Atvirkščiai, jis to drovėjosi, labiau mylėjo savo paprastus giminaičius, juos dažnai aplankydavo. Materialus gyvenimas jo nejaudino, tai buvo mano prerogatyva, nes jeigu ne aš, tai kas juos būtų atlikęs?

Ūkio reikaluose jis buvo bejėgis, ūkiškų darbų dirbti nemokėjo ir esant didesniems gedimams ar kitokiems darbams visada kviesdavosi specialistus. Mes kūrėme savo bendrą gyvenimą tarsi pasidalydami veiklos sritis. O bendri mūsų interesai buvo godumas žinioms, pažiūrų panašumas, begalinės diskusijos įvairiomis temomis. Mums niekada nebuvo nuobodu drauge. Visas gyvenimas prabėgo dideliu tempu. Atmintyje liko tos visos diskusijos, ypač paskutiniai mūsų pokalbiai jam gulint ligos patale. Viskas sukasi tarsi kaleidoskopas, kurio sustabdyti neįmanoma. Toks mūsų abiejų likimas. Romualdas visada liks gyvas mūsų šeimos atmintyje. Tai mūsų vidaus pasaulis, ir tik mūsų.

Gaila, kad Romualdas nepamatys, kaip susiklostys jo mylimos dukters Faridos ir jos vaikų (mūsų anūkų) likimas. Iki šiol jis turėtų didžiulius jais, ypač dukterimi Farida. Jinai savo charakteriu labai panaši į savo tėtį.

P. S. Šis straipsnis labai asmeniškias. Kitokio parašyti apie Romualdą dabar aš nesugebu, nes viskas dar labai arti, čia pat. Objektiviai vis dar rašyti negaliu. Romualdas Makaveckas, kaip ir visi normalūs žmonės, nebuvo idealus. Jis buvo prieštaringa asmenybė, turėjo žmogiškų silpnųjų. Tačiau jas galima suprasti, atleisti. R. Makaveckas niekada nebuvo primityvus.

Kauno totorių renginys Kauno miesto muziejuje

JONAS RIDZVANAVIČIUS

Kauno miesto muziejaus direktorė I. Petrauskienė paprašė Kauno totorių bendruomenės pirmininko Kęstučio Šafranavičiaus miesto visuomenei pristatyti Kauno totorių bendruomenę. Toks pristatymas įvyko 2008 m. lapkričio 28 d. Kauno miesto muziejuje.

Šiam renginiui Eugenijus Strioga surengė parodą, kurioje demonstruotos nuotraukos ir paveiksliai. Parodoje atsispindėjo Kauno totorių gyvenimas, buvo eksponuojamos nuotraukos istorine tematika, atspindinčios Lietuvos totorių karinį gyvenimą, esamas ir kai kurias buvusias mečetes Lietuvoje, religinį vaikų mokymą bei vasaros jaunimo stovyklas, išymius Lietuvos totorius.

Oficialioje dalyje muziejaus direktorė I. Petrauskienė pristatė renginio programą ir dalyvius. Pradžioje pasirodė vaikų folkloro ansamblis „Leisan“. Vaikai padainavo keletą dainų totorių ir lietuvių kalba. Po to buvo skaitomi pranešimai. Pertraukose tarp pranešimų dainavo vaikai ir solistė Rima Kazėnienė atliko kelias totoriškas dainas.

Kęstutis Šafranavičius kalbėjo apie Kauno totorių bendruomenės reikalus, Kauno totorių bendruomenės istoriją nuo XIX amžiaus, išymius Kauno totorius, jų veiklą.

Jono Ridzvanavičiaus pranešimo tema buvo „Lietuvos totoriai XIII–XVIII amžiuje“. Jis papasakojo apie totorių apsigyvenimą Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje, jų gyvenimo sąlygas, trumpai paminėjo svarbiausius to meto įvykius, susijusius su Lietuvos totoriais, iki Lietuvos–Lenkijos valstybės padalijimo 1794 metais.

Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas papasakojo apie Lietuvos totorių karybą, jų vaidmenį ir reikšmę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir XIX–XX amžiuje.

Kauno karo istorijos klubo didysis etmonas, artilerijos papulkininkis Algimantas Daugirdas savo kalboje paminėjo, kad Lietuvos totoriai dalyvavo visuose istoriniuose mūšiuose, pabrėžė jų nuopelnus Lietuvos istorijai. Ypač pabrėžė savo klubo veiklą atkuriant svarbiausius istorinius mūšius, pagyrė mūsų totorių veiklą įgyvendinant tų mūšių scenarijus. A. Daugirdas apdovanojo Kęstutį Šafranavičių, Adą Jakubauską ir Joną Ridzvanavičių jaunesnįjį Kauno karo istorijos klubo padėkos raštais ir garbės kryžiais už aktyvų dalyvavimą karo istorijos klubo veikloje.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas papasakojo apie Lietuvos totorių bendruomenių

Pasirodo vaikų ansamblis „Leisan“

veiklą, ateities planus, svarbiausius renginius. Ypač atkreipė dėmesį į Subartonių totorių etnografinį muziejų, kurį įkūrė ir prižiūri Liusės Gaidukevičienės šeima. Puikią iniciatyvą parodė Motiejus ir Simas Jakubauskai, kurie sužymėjo paminkliniais akmenimis svarbiausias totorių esamas ir buvusias kapines (miziarus). Reikia pasakyti, kad tokių senovinių totorių kapinių Lietuvoje yra daug ir visas jas sužymėti yra neįmanomas uždavinys. A. Jakubauskas taip pat paminėjo jau 13 metų leidžiamą mūsų mėnraštį „Lietuvos totoriai“, vedamus renginius, jaunimo stovyklas ir t. t.

Po oficialiosios dalies svečiai buvo pakviesti prie vaišių stalo, kuriame puikavosi nacionaliniai patiekalai, iš kurių išsiskyrė šimtalapiai ir mūsų šeiminingų iškepti pyragėliai.

Prie vaišių stalo svečiai pasidalijo vakaro išpūdziais. Kauno šachmatų federacijos prezidentas, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto dėstytojas Donatas Pilinkus papasakojo apie bendradarbiavimą su Kauno totorių bendruomene, apie jau du kartus įvykusį greitųjų šachmatų turnyrą, skirtą Romualdai Makaveckui atminti. D. Pilinkus išreiškė viltį, jog šis turnyras Kaune taps tradicinis ir vyks kiekvienais metais. Kauno technologijos universiteto profesorius Audrius Kopustinskas, Atgimimo metu buvęs Kauno tarybos deputatu, papasakojo savo bendravimo su Kauno totoriais išpūdzius.

Reikia pažymėti, kad renginys Kauno muziejuje pavyko, susirinkę svečiai sužinojo daug naujo apie Kaune gyvenančius totorius.

Renginio dalyviai prie vaišių stalo

A. Daugirdas apdovanoja K.Šafranavičių

SUSIRINKIMAS ŠVENČIONYSE

Susirinkimo prezidiume: Adas Jakubauskas, Romas Jakubauskas, Mustafa Gembickis, Asija Jakubovskaja.

GALIMAS SITDYKOVAS

„Kai ketiname spręsti bendras problemas, savo asmeninius reikalus paliekame namie,“ – Švenčionių totorių bendruomenės susirinkime sakė Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas.

Sekmadienį, 2009 m. kovo 15 d. Švenčionių kultūros centre įvyko vietos bendruomenės ataskaitinis rinkiminis susirinkimas, kuriame dalyvavo jau minėtas Romas Jakubauskas, svečiai iš Vilniaus, Nemėžio, Kauno: Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Nemėžio totorių bendruomenės pirmininkas Tairas Kuznecovas, Turkijos ambasados Lietuvoje atašė religijai Mustafa Azgun, diplomuotas islamo teologas Mustafa Gembickis ir šių eilučių autorius.

Susirinkime norėta išspręsti du pagrindinius klausimus: įkurti naują Švenčionių–Švenčionėlių–Ignalinos–Pabradės musulmonų parapiją, išrinkti jos imamą bei sudaryti naujus bendruomenės valdymo organus.

Tradicškai, Šv. Koraną, kaip visada–prieš svarbius darbus, perskaitė ponas Mustafa Azgun.

Vėliau susirinkimo pirmininkas Adas Jakubauskas suteikė žodį Lietuvos musulmonų muftijui Romui Jakubauskui, kuris kalbėjo apie religijos vaidmenį žmonių gyvenime bei poreikį perduoti žinias kitiems.

„Jūs norite įkurti religinę bendruomenę? Jeigu susirinkote – vadinasi norite. Svarbiausia, kad bendruomenė būtų vieninga, todėl ir bendruomenės sukūrimas – bendras reikalas“, – pabrėžė muftijus.

Vienas susirinkimo dalyvių pasakė, kad Švenčionyse reikalinga mečetė. Muftijus pastebėjo, kad mečetė pirmiausia turi būti kiekvieno širdyje.

Muftijus Romas Jakubauskas perdavė žodį kandidatui tapti imamui Mustafai Gembickiui.

Mustafa papasakojo susirinkusiems apie savo kelią į Islamą. Perkopęs per keturiasdešimt, jis pradėjo mokytis religijos, studijavo arabų abėcėlę, išmoko skaityti Koraną, maldas, būtinas praktikoje, pradėjo dalyvauti musulmonų apeigose, ir būdamas 59 metų įstojo į Islamo institutą Ufoje, paskutiniaisiais studijų metais tapusiu universitetu. Gembickis pabrėžė, kad jis nesiekia šlovės ir garbės, o tik norėtų įgytas žinias pritaikyti ir perduoti kitiems. „Žemiškasis gyvenimas trumpas, – sakė jis, o kitas gyvenimas – amžinas. Mes žinome, kad yra Dievas, yra Koranas, žinome, kad yra rojus, tačiau nesiekiamo jų. Žinome, kad yra pragaras, bet nebandome pabėgti nuo jo. Todėl mums būtina išmokti šias pamokas“.

M. Gembickis susirinkusiems pademonstravo savo bakalauro diplomą, parodė nuotraukas ir išdalino knygeles, mokyti Islamo pagrindų.

Susirinkimo dalyviai vienbalsiai bal-

savo už Mustafos Gembickio paskyrimą imamui.

Susirinkimo pabaigoje buvo renkama nauja Švenčionių totorių bendruomenės taryba. Ilgalakis bendruomenės pirmininkas Amuratas Muhlia pasiūlė išrinkti naują bendruomenės pirmininką, kuris atgaivintų ir sustiprintų bendruomenę. Švenčionių totorių bendruomenės pirmininke vienbalsiai išrinkta Svetlana Žemaitienė. Į bendruomenės tarybą išrinkti Romualdas Radkevičius, Aleksandras Muhlia, Mustafa Gembickis, Ieva Jakubovskaja, į revizijos komisiją – Amuratas Muhlia, Asija Jakubovskaja, Davidas Gembickis.

Nemėžio totorių bendruomenės pirmininkas Tairas Kuznecovas pasidalijo savo bendruomenės veiklos patirtimi. Pirmiausia, jis patarė darbą pradėti nuo bendruomenės biudžeto sudarymo bei finansinių šaltinių paieškų. Tai patvirtino, įteikęs 200 litų dovaną, kurią nuo Nemėžio bendruomenės perdavė Svetlanai. Šis poelgis palydėtas plojimais. Tairas kalbėjo apie glaudžių santykių užmezgimo su vietos savivaldybe, kitomis valdžios institucijomis svarbą, pakvietė tautiečius kartu švęsti Ramadan-bairamo šventę Nemėžyje. Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas buvusiam Švenčionių totorių bendruomenės pirmininkui Amuratui Muchliai padovanojo filmo apie Lietuvos totorių bendruomenę „Murzų ainiai Lietuvos žemėje“, kuris 2005 m. pirmajame musulmoniško kino festivalyje Kazanėje pelnė pagrindinį prizą už geriausią scenarijų dokumentinio kino kategorijoje, kompaktinę plokštelę. Tokią pačią dovaną įteikė ir naujai išrinktai bendruomenės pirmininkei Svetlanai Žemaitienei.

Pasibaigus susirinkimui, daugelis jo dalyvių aplankė Švenčionių totorių kapines (miziarą) ir atliko bendrą maldą protėviams atminti.

Tikėkimės, kad šis susirinkimas taps kertiniu sprendžiant vietos bendruomenės problemas. Viena jų – pirkti ar naujai pastatyti namą ir jame įrengti mečetę. Tai leis tautiečiams dažniau burtis ne tik švenčių ir suvažiavimų miziare metu, bet aktyviau dalyvauti kultūriniame ir religiniame gyvenime bei Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos veikloje.

«Татары Литвы»

Летувос Тоторяй

Уроки этнокультуры у крымских татар

РАИСА СОБЕСКАЯ

20 лет назад, когда я впервые побывала в Крыму, наши братья – крымские татары – возвращались на свою Родину. Меня очень тронули их выносливость, стойкость, вера в лучшую жизнь. Они не испугались трудностей переселения, жили в землянках с детьми и стариками и очень много трудились. Я знала, что еще раз приеду в Крым, хотела ближе узнать крымских татар, изучить их богатую, красивую этнокультуру, потому что это наши корни, наши предки. Мне хотелось передать литовским татарам крепость крымскотатарского духа, чувство гордости за свою принадлежность к татарской нации. Человеку, который гордо заявляет: «Я – Татарин», не страшна никакая ассимиляция.

Прошлым летом, во время отпуска, моя мечта осуществилась. Вместе с Якубом Якубовским я совершила поездку в Крым. В самом начале нам помог председатель Союза общин татар Литвы Адас Якубаускас. Он познакомил нас с делегацией из Крыма (Бахчисарая), а также с художником Мамутом Чурлу из Симферополя. Когда мы прилетели в Крым, наши новые знакомые встретили нас и в период нашего пребывания в Крыму помогли во всех наших делах, за что мы очень благодарны.

Остановились мы в горах, в доме Мамута Чурлу. Несмотря на то, что ему надо было готовиться к выставке, он уделил нам много времени и внимания. Возил по деревням, музеям, познакомил с интересными людьми, с ремесленниками, которые рассказывали о секретах своего мастерства. Крымская татарка Эмине в Симферополе познакомила меня с национальной кухней. А сам Мамут учил меня, как готовить плов. Вечерами знакомил нас с образцами вышивки, живописи – своими работами и работами других мастеров. Этот сильный духом татарин показался мне похожим на Крымские горы – такие же невысокие, но круглые, скалистые, словно богатыри, стоящие на страже крымскотатарской культуры, традиций и истории. Дай Аллах ему здоровья и долгих лет жизни.

Затем состоялась наша поездка в Бахчисарай – древнюю столицу Крымского ханства. Там нас встретил представитель местной татарской общины Айдер. В первый же день он повез нас в Медресе. У меня дух захватило от красоты той местности: вокруг скалы, каньоны. Такое видела только в кино. Айдер не хуже профессионального гида рассказал о ханах Крымского ханства, показал места их захоронений. Похвально, что крымские татары хорошо знают свою историю.

На другой день мы посетили Ханский дворец, ремесленное училище, крымскотатарскую деревню. Мастера училища проявили готовность обучить своим ремеслам

литовских татар. В деревне нас удивило то, что все школьницы – приветливые и очень милые девушки – носят белые платки.

По возвращении в Симферополь мы посетили театр и библиотеку, познакомились с директором библиотеки и редактором татарской газеты «Полуостров» Айдером Эмировым. Они вполне серьезно предлагали нам помощь в переселении в Крым.

Оставила прекрасные впечатления и поездка в Ялту. Там сформировался татарский район Ай-Василь. Нас позвали в гости совсем незнакомые люди и предложили у них пожить, сколько мы пожелаем. За два дня пребывания в Ялте мы познакомились с городом и по вечерам ходили в мечеть. Был месяц рамадан – время поста. Вместе со всеми мы садились за стол. Местные мусульмане передавали приветы и пожелания хорошего праздника нашим татарам-мусульманам.

Хорошо, когда есть национальные музеи, театры, но еще лучше, когда татарская мелодия, культура присутствуют в татарских домах, в каждой семье, во дворах дымится печка-фурун, а запах плова в казанах доносится к соседям, приглашая к угощению. Поверьте мне, бабушки и дедушки, вкус лепешек, приготовленных по рецептам татарской кухни, запомнится вашим внукам на всю жизнь. Ради этого стоит поработать, создавая татарские дворы.

Я готова поделиться со всеми опытом, полученным во время поездки в Крым. Много из того, что увидели, мы засняли на камеру. Получили очень богатые впечатления и полезные навыки.

Живу я в Немежисе (ул. Серокомлес, 32). Всегда рада гостям, которые пожелают получить от меня информацию об этнокультуре, традициях, ремеслах, кухне крымских татар. Приезжайте, звоните. Мой телефон: 8 672 79442.

Да поможет нам Аллах!

Генерал-лейтенант Якуб Юзефович

Цикл статей подготовлен по книге Якова Гришина и Дамира Шарафутдинова «Отчизны верные сыны», изданной в Казани в 2001 г.

Якуб Юзефович родился 12 марта 1872 г. в семье потомственных дворян Гродненской губернии. После окончания Полоцкого кадетского корпуса решил связать свою судьбу с армией и 1 сентября 1890 г. поступил в Михайловское артиллерийское училище.

Завершив учебу и получив первое офицерское звание подпоручика, в августе 1893 г. Я.Юзефович направляется на службу в 7-ю конно-артиллерийскую батарею. В течение двух лет он исполняет обязанности делопроизводителя, заведующего батареейным хозяйством. В октябре 1895 г. назначен заведующим учебной командой 7-й и 8-й конных батарей на учебный курс. В июле 1896 г. ему присвоено очередное звание поручика.

В октябре 1896 г. после успешной сдачи экзаменов Я.Юзефович зачисляется в Николаевскую академию Генерального штаба, которую заканчивает по первому разряду в октябре 1898 г. За отличие в науках он получает погоны штабс-капитана, причисляется к Генеральному штабу и назначается на службу в Варшавский военный округ. Получив 300 рублей подъемных Я.Юзефович прибывает в штаб округа и через месяц направляется для испытания в распоряжение начальника сводной кавалерийской дивизии.

22 мая 1900 г. Я.Юзефовича переводят в Генеральный штаб и назначают старшим адъютантом 4-й кавалерийской дивизии. В ноябре он получает новое назначение – обер-офицера для особых поручений при штабе Варшавского военного округа. С марта 1901 г. – он помощник старшего адъютанта штаба, а 1 апреля получает очередное звание капитана. В конце апреля он на короткое время становится помощником редактора варшавского военного журнала. Далее исполняет обязанности старшего адъютанта штаба округа. С 28 октября 1901-го по 17 ноября 1902 г. Я.Юзефович проходит годичную стажировку во 2-м драгунском Харьковском полку в должности командира эскадрона.

В начале русско-японской войны Я.Юзефович исполняет обязанности старшего адъютанта отчетного отделения, редактора варшавского военного журнала, исполняющего обязан-

ности старшего адъютанта округа. 19 ноября 1904 г. Я.Юзефовича назначают исполняющим обязанности штаб-офицера для поручений при управлении генерал-квартирмейстера 3-й Маньчжурской армии. Перед отъездом на войну он получает свою первую награду – орден Святого Станислава 3-й степени, а на его плечах появляются погоны подполковника.

С февраля 1905 г. он участвует в боях с японцами под Мукденом. За отличие в них награждается орденом Святой Анны 3-й степени с мечами и бантом, а чуть позднее получает орден Святого Станислава 2-й степени с мечами. За наградами следует повышение по службе. В августе 1905 г. Я.Юзефович становится старшим адъютантом управления генерал-квартирмейстера 3-й Маньчжурской армии. В декабре он получает еще одну награду – орден Святого Владимира 4-й степени с мечами и бантом.

В конце декабря 1905 г. Я.Юзефовича назначают штаб-офицером для поручений при штабе Варшавского военного округа и награждают за участие в войне орденом Святой Анны 2-й степени с мечами. В этой должности он прослужил до ноября 1910 г. За это время дважды командировался во Францию для присутствия на маневрах французских войск (август 1907, 1908 гг.). Кроме того, по приказу командующего войсками округа совершил полет на воздушном шаре воздухоплавательной роты Варшавского укрепленного района на высоте 2000 метров (28 июля 1908 г.). В декабре 1908 г. ему присваивается звание полковник.

24 декабря 1910 г. его переводят в Генеральный штаб на должность начальника отделения Главного управления, на которой он служит до апреля 1913 г. В 1911 г. полковника Я.Юзефовича награждают орденом Святого Владимира 3-й степени.

С весны 1913 г. Я.Юзефович исполняет обязанности помощника начальника отдела по устройству и службе войск Главного управления Генштаба, а через год временно замещает должность начальника. С 25 июля 1914 г. Я.Юзефович назначен исполняющим обязанности генерала для делопроизводства и поручений при Верховном главнокомандующем. Однако через месяц следует новое назначение – в Кавказскую туземную конную дивизию, известную под названием «Дикая», начальником штаба. Храбрость всадников дивизии совмещалась с их первобытными нравами в отношении местного населения. Кроме того, у Я.Юзефовича, согласно секретной инструкции, была еще одна обязанность: беречь жизнь командира дивизии – великого князя Михаила, не допускать его в сферу боевых действий.

На фронтах Первой мировой войны, как и в русско-японскую войну, Я.Юзефович проявляет знание военного дела, личную храбрость и мужество. Об этом свидетельствуют новые награды: мечи к ордену Святого Владимира 3-й степени, светло-бронзовая медаль за труды по отличному выполнению всеобщей мобилизации 1914 г., Георгиевское оружие, орден Святого Георгия 4-й степени. За боевые отличия 15 сентября 1915 г. ему присваивается звание генерал-майора.

В феврале 1916 г. Я.Юзефович назначается начальником штаба 2-го кавалерийского корпуса, которым командовал великий князь Михаил. В июне того же года следует очередная награда – орден Святого Станислава 1-й степени, а в конце года – орден Святой Анны 1-й степени.

6 апреля 1917 г. генерал Я.Юзефович прикомандировывается к штабу Верховного Главнокомандующего для временного исполнения обязанностей генерал-квартирмейстера и 15 апреля его утверждают в этой должности. Я.Юзефович активно поддерживал

идею подготовки нового наступления на Юго-Западном фронте. Он стремился на фронт, ему не по нраву были канцелярские дела. Настойчивость его увенчалась успехом. 5 июня его назначают командиром 12-й кавалерийской дивизии, в июле – временным командующим 26-м корпусом. 7 сентября за отличия и мужество» Я.Юзефович производится в генерал-лейтенанты и становится командующим 26-м корпусом. Затем он назначается командующим 12-й армией. Общее настроение в армии было напряженным, нервно-выжидательным. Главными мотивами, определяющими настроение солдат, являются неукротимая жажда мира, стихийное стремление в тыл, желание поскорее прийти к какой-либо развязке.

На почве этого разочарования наблюдается усиленное развитие в частях войск национальных притязаний. Между тем, глава временного правительства А.Керенский потребовал отправки отдельных частей 12-й армии в Гатчину. В данном случае Я.Юзефович стремился предотвратить катастрофу и запретить брать из вверенной ему армии какие-либо части и направлять их в столицу.

В конце 1917 г. генерал Я.Юзефович переходит на сторону белого движения. Летом 1918 г. он вступает в Добровольческую армию Деникина. Он занимает пост начальника штаба Кавказской армии, созданной 21 мая 1919 г. под командованием генерала Врангеля.

Поражение белого движения вынуждает его активных участников, в том числе Я.Юзефовича выехать за границу. Сначала судьба забрасывает его в Париж, куда вместе со Струве его отправляет Врангель. Там они должны были вручить французам план уничтожения большевиков в России. Из Франции он перебирается в Германию, а оттуда в Эстонию. Живет в своем имении в Тарту, где и умер. Дат его смерти в имеющихся источниках, документах, работах три: 1929, 1930 и 1935 гг.

Генерал Я.Юзефович являлся также кавалером иностранных орденов: французских – Почетного Легиона, Командорского креста французского ордена Камбоджи, Командорского креста ордена Черной звезды, испанского ордена «За военные заслуги».

Я.Юзефович был женат первым браком на вдове действительного статского советника Вере Михайловне Станкевич. Имел с ней дочь Галину. Жена и дочь исповедовали православие.

Встреча Мустафы Джемилева и Рината Закирова

10 октября 2008 года Председатель Меджлиса крымскотатарского народа Мустафа Джемилев принял в офисе Меджлиса Председателя Исполкома Международного союза общественных организаций «Всемирный конгресс татар» Рината Закирова.

В ходе встречи, участие в которой также приняли первый заместитель Председателя Меджлиса Рефат Чубаров, руководитель отдела внешних связей Меджлиса Али Хамзин, секретарь Союза крымскотатарских писателей Дилявер Османов, известный предприниматель Равиль Сунюков, состоялось обсуждение вопросов, направленных на активизацию культурных, научных и социально-экономических связей между крымскотатарским и татарским народами.

Мустафа Джемилев, проинформировав высокого гостя о ходе работы совместной рабочей группы по подготовке Договора о сотрудничестве между Меджлисом крымскотатарского народа и Исполкомом Международного союза общественных организаций «Всемирный конгресс татар», заметил, что, «несмотря на общественно-политическую ситуацию в Украине в связи с возможно-

стью досрочных выборов в парламент страны, мы приложим все усилия для направления уже в этом году делегации Меджлиса крымскотатарского народа в Казань, где и будет подписан Договор о сотрудничестве».

Ринат Закиров, отметив важность восстановления системных и разносторонних связей между двумя братскими народами, выразил уверенность в том, что они послужат как во благо самих народов, так и расширению добрососедских отношений между Украиной и Россией. «Наши народы, связанные вековыми историческими и культурными узами, могут и далее занимать ведущую роль в консолидации тюркского мира, одновременно содействуя укреплению принципов взаимопонимания и добрососедства между народами, представляющими разные культуры и религии», - подчеркнул Ринат Закиров.

При рассмотрении всех других вопросов, обсуждавшихся в ходе встречи, стороны также продемонстрировали общность подходов в их реализации.

*Пресс-служба
Меджлиса крымскотатарского народа*

Д.Османов, А.Хамзин, Р.Чубаров, Р.Закиров, М.Джемилев, Р.Сунюков

Архитектор С. С. Кричинский

ПЕТР НОВИКОВ

Дворянский род татар Кричинских, как следует из документов отдела герольдии Сената России, известен с 15 ноября 1644 года, момента введения во владение имением Довбуцишки Ильи Кричинского. Имение Довбуцишки относилось к Беницкой волости Ошмянского уезда Виленской губернии. 27 февраля 1776 года Кричинские стали владельцами имения Каскевичи. Кричинские владели и иными имениями. В конце XIX века в отделе герольдии Сената рассматривалось дело дворянского рода Кричинских, где упоминалось 75 человек из этого рода. Многие Кричинские находились на военной и гражданской государственной службе в Ошмянском уезде. Возможно, поэтому С.С.Кричинский много позже написал работу под названием “История архитектуры и архитектура замков XIV—XVI веков Ошмянского уезда Виленской губернии”. Среди наиболее известных архитекторов России начала XX века можно назвать Кричинского Степана Самойловича.

Он много проектировал в разных стилях, таких, как неоклассицизм, модерн и неорусский стиль. Начиная с 1899 года по 1917 год труды и проекты архитектурных работ С. С. Кричинского можно встретить в журналах “Зодчий”, “Строитель”, “Московский архитектурный ежегодник”, “Аполлон”, “Известия гражданских инженеров”, “Светильник”, “Возрождение России”, “Мир архитектуры”. В журнале “Зодчий” за 1902 год на 20-м листе были помещены фотографии плановой и фасадной части загородного дворца, домов и построек в имении принца Ольденбургского П.А., находившегося в Новгородской губернии (Валдайский уезд Боровенской волости). Данный проект и его постройка осуществлены архитектором Кричинским.

2 марта 1902 года по старому стилю в Петербурге, в газете “Новое время” было помещено сообщение Российского телеграфного агентства о том, что 28 апреля 1902 года на конкурсе в Тифлисе за эскизы Народного дома имени Зубалова первая премия в размере 500 рублей присуждена г.Кричинскому из Санкт-Петербурга, вторая премия в размере 300 рублей — г.Саркисову из Тифлиса. 12 апреля 1902 года в газете “Новое обозрение”, выходящей в Тифлисе, в разделе “Местное обозрение” сообщалось, что на последнем заседании

Архитектор С. Кричинский

комитета Общества трезвости в присутствии П.К.Зубалова и гражданского инженера Кричинского было принято решение сделать некоторые изменения в проекте Народного дома им. Зубалова, так как появилась необходимость в читальном зале, библиотеке и изменениях фойе. Для улучшения освещения в зале было принято решение о создании дополнительного ряда окон. По воле наследников К.Я.Зубалова возведение здания по проекту архитектора Кричинского решили поручить архитектору Рогойскому.

В газете “Речь” от 7 декабря 1909 года, выходящей в Петербурге, в разделе “Художественные вести” упоминалось о том, что 3 декабря 1909 года в Московском архитектурном обществе состоялось вручение премий по объявленному обществу конкурсу за составление проектов зданий московского публичного музея и Румянцевского музея. Из петербургских архитекторов премии получили: гражданский инженер С.С.Кричинский и архитектор-художник Н.В.Васильев. Затраты на создание проектируемых музеев оценивались приблизительно в один миллион рублей.

В газете “Либавский вестник” от 22 марта 1911 года сообщалось о прибытии в город курляндского губернатора Набокова С.В., который председательствовал на заседании комитета по постройке в Либаве храма-памятника императору Александру III. Проект, представленный архитектором Кричинским, выполненный в русском стиле и не представленный ранее на конкурс, был принят.

На углу Миргородской и Полтавской улиц в Петербурге стоит здание церкви во

имя Федоровской иконы Божьей Матери в честь 300-летия Дома Романовых. Предполагалось, что в будущем на формирующейся площади около церкви будет стоять памятник Александру Невскому. Строительство велось с 1910-го по 1913 год. Существовал комитет по строительству этой церкви. В него входили С.С.Кричинский и архитектор Н.Васильев. Из всех проектов этой церкви первое место занял проект Кричинского.

5 августа 1911 года произошла закладка церкви в честь 300-летия Дома Романовых. О проекте этой церкви была написана не одна статья, а в журнале “Зодчий” за 1910 год на листах 38, 40 помещена копия проекта Кричинского. Также имеются копии проекта на листах 11 и 13 в журнале “Зодчий” за 1914 год, журнал “Аполлон” за тот же год. Лукомский в журнале “Зодчий” в 1915 году поместил статью о церкви, построенной по проекту С.С. Кричинского на углу Полтавской и Миргородской улиц, в которой тревожился о том, что застройка в русском стиле XVII века не впишется в ансамбль современной застройки, если вся площадь будет застроена в русском стиле.

У С.С.Кричинского было около 100 проектов зданий, например, проекты театра и мечети в Вильно, Политехнических институтов в Иркутске и Краснодаре, Военного и Окружного училища в Краснодаре, Коммерческих училищ в Любани и в Петербурге на территории Путиловского завода. Для изучения строительства учебных заведений он посетил Германию, Швецию и Финляндию. Им была спроектирована больница в Самаре и создан проект города-сада в Краснодаре.

По проекту С. С. Кричинского была построена православная церковь Палестинского общества. Но, к сожалению, ее взорвали в 1932 году. Она также напоминала храмы Древней Руси. Помимо названных, зодчий спроектировал православную церковь города Виши во Франции. Кроме этого, им были спроектированы православные храмы в Либаве, в городах Александрове, Петербурге на улице Чайковского в доме, принадлежавшем великой княгине Ольге Александровне.

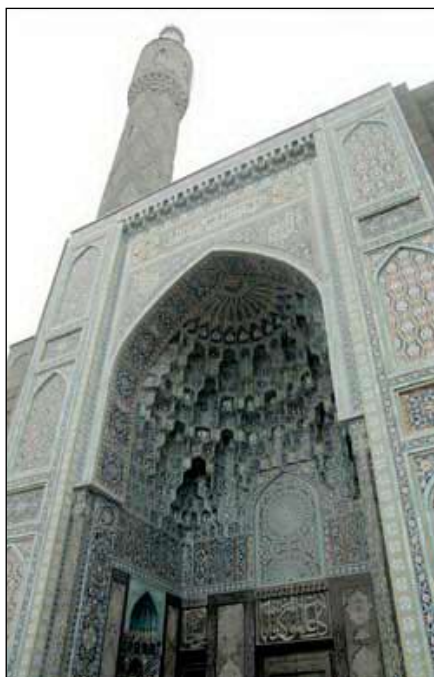
Степан Самойлович Кричинский родился 20 января 1874 года в имении Каскевичи Ошмянского уезда Виленской губернии в семье генерал-майора Кричинского Самойлы. Мать, Сусанна Давыдовна, урожденная Тольская, жила в 1895 году в Вильно на Мостовой улице.

В Вильно Степан Самойлович получил среднее образование в реальном училище. В 1897 году окончил Институт гражданских инженеров в Петербурге. С 1900 года работал в качестве главного архитектора в управлении пограничной стражи России. Большинство проектов всех строящихся зданий и сооружений в управлении пограничной стражи велись под руководством Кричинского. Здание управления пограничной стражи с внутренней церковью на улице Красногурсанта, 34 было спроектировано С.С.Кричинским и построено в 1910 году. Оно сохранилось. Одной из прекрасных работ, выполненных по проекту Кричинского в 1906 году, можно назвать здание конного двора в Шуваловском парке под Петербургом. Здесь кирпичная кладка с отделкой диким камнем. После 1925 года здание было перестроено. После строительства конного двора в Шуваловском парке рядом был построен дворец Воронцово-Дашковой. Он напоминает отдаленно Павловский дворец и некоторые постройки на Каменном острове в Петербурге. В 1908 году у Московских ворот было построено здание по проекту С.С.Кричинского, в нем позже разместился Институт экспериментальной ветеринарии. Сейчас в этом здании находится кафедра химии Ветеринарной академии.

В 1899 году С.С.Кричинский жил в доме 19 на Пряжильной улице (ныне улица Лабутина). В это время он работал в качестве архитектора в управлении неокладных сборов. Гораздо позже в соседнем доме 17 жил архитектор Кашин-Линде, известный как один из авторов проекта стадиона им. Кирова в Ленинграде. С ним жила его жена Эрзула Эдуардовна, блестяще владевшая французским языком. Позже здесь жили его дети и внуки.

Необходимо отметить, что Кричинский был женат на дочери Глеба Ивановича Успенского Марии Глебовне. В 1904 году у них родился сын Глеб, через год сын Борис, а несколько позже дочь Ирина.

Мы должны быть благодарны его сыну Борису за то, что он в 1925—1926 годах, уже после смерти отца, составил список работ Степана Кричинского, требующий, однако, уточнения соответствия проектов реально построенным сооружениям, в который вошли такие работы, как, например, Народный дом и театр Невского общества устройства народной трезвости на Шлиссельбургском тракте Петербурга, проект Коммерческого училища Путиловского завода и Коммерческого училища в Любани Новгородского уезда Новгородской губернии, проект Хорового дома в селе Сябренцы того

Фасад Соборной мечети в Петербурге

же уезда и губернии. На станции Чудово, недалеко от деревни Сябренцы, шуриным Кричинского, сыном Глеба Ивановича Успенского, архитектором Успенским Александром Глебовичем был безвозмездно осуществлен проект церкви во имя Казанской иконы Божьей Матери в 1902—1904 годах. Церковь начала строиться, но 26 марта 1907 года после операции по поводу слепой кишки А.Г.Успенский умер. Строительство церкви было завершено в 1912 году. Первичный проект А. Г. Успенского был изменен. Вместо пятикупольной была построена однокупольная церковь.

Степан Кричинский первым, задолго до многих своих коллег, стал использовать железобетон. Он сделал железобетонными своды Федоровской православной церкви в Товарном переулке. Но экспериментатор Кричинский на этом не остановился. В уже упомянутом Шуваловском дворце Екатерины Воронцово-Дашковой он применил ту же «фантастическую» технологию, сделал из железобетона крышу классической дворцовой усадьбы. Не случайно именно сюда в годы войны въехал штаб Ленинградского фронта. Кто знает, выдержало бы здание бомбежки, если бы не предусмотрительность находчивого инженера.

Дважды в 1908—1910 годах Кричинский участвовал в проектировании здания магазина Гвардейского экономического общества, представляющего собой сложную ажурную железобетонную конструкцию. Один из магазинов этого общества был спроектирован Кричинским для Гатчины.

В 1909 году комитетом по строитель-

ству соборной мечети в Петербурге был куплен участок земли на углу Кронверкского проспекта и Углового переулка у вдовы тайного советника Васильева. Для ознакомления с проектами мечетей Кричинский совершил поездку в Самарканд. В проекте соборной мечети участвовали Н. Васильев, А. Гоген и С.Кричинский. Первая служба была осуществлена в 1913 году, а позже она велась с 1920-го по 1939 год. В 1913—1914 годах по проекту Кричинского был построен пятиэтажный большой дом в классическом стиле с тщательной проработкой архитектурных деталей на Каменноостровском проспекте, 44-б. В этом доме в квартире №4 С.С.Кричинский жил со своей семьей до самой смерти, наступившей 9 августа 1923 года.

Среди оригинальных работ С.С.Кричинского можно назвать дом художника Щербова на улице Чехова, 4-а в Гатчине, построенного в стиле модерн, и Феодоровского городка в Царском Селе (совместно с В. А. Покровским).

С 1918-го по 1920 год С.С.Кричинский был профессором архитектуры Кубанского политехнического института, а с 1921 года Института гражданских инженеров, и с 1922 года — начальником Архитектурно-строительного управления в Петрограде.

Степана Самойловича профессионалы называют редким по интуиции архитектором. Он предугадывал новые тенденции в архитектуре. Проживи Кричинский еще лет двадцать, он создал бы новое направление в строительном дизайне, и неизвестно, как бы тогда выглядел не только Петербург, но и весь мир...

Среди проектов С.С.Кричинского можно назвать проект ряда зданий Педиатрической академии, находившихся на углу Большого Сампсониевского проспекта и Литовской улицы. В 20-е годы этот комплекс зданий назывался Институтом материнства и младенчества. В списке работ С.С. Кричинского его сын называет также и проект электростанций в Петербурге и проект города-сада для поселка в имении Парголово и проект здания министерств правительства Сербии.

Известно, что в 1922 году под руководством Кричинского Степана Самойловича были восстановлены и реставрированы здания германского посольства и буддийского храма, а также и здание, которое занимало ранее посольство Швеции.

Кричинский работал не покладая рук, будучи уже тяжелобольным. Память об архитекторе-труженике сохранится среди его потомков.

(Перенос на 15 стр.)

СОБРАНИЕ В ШВЕНЧЕНИСЕ

ГАЛИМ СИТДЫКОВ

«Когда собираемся решать общие проблемы, мы должны свои личные проблемы оставлять дома», - сказал муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас, выступая на собрании татарской общины в Швенченеисе.

Итак, в воскресенье, 15 марта в Швенченском центре культуры состоялось отчетно-выборное собрание татарской общины, на которое, кроме местных татар и упомянутого выше Р. Якубаускаса, прибыли и гости из Вильнюса, Немежиса, Каунаса: председатель Союза общин татар Литвы д-р Адам Якубаускас, председатель Немежанской общины татар Таирас Кузнецовас, атташе по вопросам религии Турецкого посольства в Литве Мустафа Азгюн, дипломированный теолог ислама Мустафа Гембицкий и автор этих строк.

На собрании решалось два главных вопроса: выборы имама вновь образуемого мусульманского прихода Швенченис-Швенченелей-Игналина-Пабраде и выборы руководящих органов общины.

Традиционно серьезные дела мусульмане начинают с чтения суры из Корана. Эту миссию выполнил господин Мустафа Азгюн.

Затем, председатель собрания А. Якубаускас предложил слово муфтию мусульман Литвы Ромасу Якубаускасу. Он говорил о роли религии в жизни человека и необходимости передачи знаний другим людям.

«У вас есть желание создать религиозную общину. Если собрались, значит, есть желание. Главное, чтобы община была единой, потому что община – это

общее дело», - подчеркнул муфтий.

Один из присутствующих заметил, что нужна мечеть. По этому поводу Р. Якубаускас сказал: «Мечеть должна быть сначала в сердце».

Завершая свое выступление, муфтий предложил слово кандидату в имамы Мустафе Гембицкому.

Мустафа рассказал о своем пути в исламе. После сорока лет он начал изучать религию самостоятельно, изучил арабский алфавит, научился читать Коран, молитвы, необходимые для проведения обрядов, начал участвовать в совершении мусульманских обрядов, и в возрасте 59 лет поступил в Исламский институт в Уфе, который в последний год учебы получил статус университета. Он подчеркнул, что не нуждается в славе, почете, но хотел бы знания, полученные в университете, передать другим людям. «Земная жизнь коротка, - говорил он, - а другая жизнь – вечна. Мы знаем, что есть Аллаха, знаем, что есть Коран, знаем, что есть рай, но мы не стремимся к ним. Мы знаем, что есть ад, но не стараемся убежать от него. Из всего этого мы должны извлечь урок».

М. Гембицкий познакомил всех со своим дипломом бакалавра, показал фотографии и раздал небольшие книги, по которым можно начинать изучение ислама.

На голосование был поставлен вопрос: кто за то, чтобы Мустафа Гембицкий был избран имамом? Голосовали за его кандидатуру единогласно.

В заключительной части собрания решался вопрос выборов новых руководящих органов татарской общины г. Швенченис. Долголетний председатель общины Амурат Мухля предложил

избрать нового руководителя общины, чтобы ее возродить и укрепить. Председателем татарской общины г. Швенчениса единогласно была избрана Светлана Жемайтене. В состав совета общины избраны Ромуальд Радкевич, Александр Мухля, Мустафа Гембицкий, Ева Якубовская, в состав ревизионной комиссии - Амурат Мухля, Асия Якубовская, Давид Гембицкий.

Своим опытом по руководству Немежанской общины татар поделился ее председатель Таирас Кузнецовас. Прежде всего, посоветовал он, надо начинать работу с формирования бюджета общины, поиска источников финансирования. Свой совет он подкрепил презентом от Немежанской общины в сумме 200 литов, которые вручил тут же Светлане. Красивый жест Таира был отмечен аплодисментами. Он говорил о важности наладить хорошие отношения с местным самоуправлением, с другими государственными органами управления, пригласил всех отпраздновать Рамазан-байрам в Немежисе. Председатель Союза общин татар Литвы Адам Якубаускас подарил бывшему председателю общины Амурату Мухле фильм об общине литовских татар «Я потомок мурз татарских...», который на мусульманском кинофестивале в Казани в 2005 г. занял первое место за лучший сценарий в жанре документального кино. Такой же подарок он сделал вновь избранному председателю татарской общины г. Швенченис Светлане Жемайтене.

После завершения собрания большинство его участников посетили мусульманское кладбище (мизяр) Швенчениса, в память об ушедших в иной мир предках совершили общую молитву.

Это собрание, будем надеяться, станет знаковым, означающим, что татары Швенчениса решились приступить к решению новых задач. Одна из главных - приобрести дом или построить новый для открытия мечети. Чаше собираться вместе не только во время байрамов и съездов на мизяре. Активнее участвовать в культурной и религиозной жизни всех татар-мусульман Литвы, в деятельности Союза общин татар Литвы. Все это станет возможным, если будут побеждать общие интересы, а личные проблемы и амбиции будут оставаться дома.

Участники собрания

ОБНАРУЖЕН ЭСКИЗ ПРОЕКТА ВИЛЬНЮССКОЙ МЕЧЕТИ

Д-р АДАС ЯКУБАУСКАС
Председатель Союза общин
литовских татар

В середине февраля 2009 г. удалось найти уникальный столетней давности эскиз проекта Вильнюсской мечети, созданный известным архитектором литовским татариним Степаном Кричинским. Он несколько поврежден, однако, думаю, что специалисты смогут его восстановить. За сохранение эскиза хочу поблагодарить уважаемую Фелицию Макавяцкене, проживающую в д. Жадишкес Алитусского района.

Очень интересна история появления проекта мечети. Перед Первой мировой войной Община татар Вильнюса решила построить каменную мечеть в предместье Лукишки на месте деревянной мечети, построенной еще в 16-м веке. Для этой цели во всех татарских общинах был начат сбор средств и заказан проект у известного архитектора Степана Кричинского. Мечеть проектировалась большая, роскошная, она должна была стать украшением Вильнюса.

Наряду с традициями архитектуры литовских татар, в проекте отразились мотивы, характерные для архитектуры всего ислама, использовано много элементов декора. Для строительства мечети наши предки собрали 10 тысяч золотых царских рублей, но с началом Первой мировой войны деньги пропали, а

проект так и остался не осуществлен.

В наши дни, когда Община литовских татар обсуждает возможность строительства Вильнюсской мечети и, таким образом, восстановления исторической справедливости, было бы очень символично, чтобы найденный проект, который в 1910 г. создал наш соотечественник, претворила в жизнь ныне живущее поколение литовских татар как памятник Степану Кричинскому.

На снимке: эскиз проекта Вильнюсской мечети Степана Кричинского. 1910 г.

МУСТАФА АЗГЮН – НОВЫЙ АТТАШЕ ПОСОЛЬСТВА ТУРЦИИ В ЛИТВЕ ПО ВОПРОСАМ РЕЛИГИИ

С декабря 2008 г. обязанности атташе Турецкого посольства в Литовской Республике по вопросам религии исполняет имам Мустафа Азгюн. Ему 38 лет, родился в г. Ерзрум в семье имама. Окончил Теологический факультет Анатолийского университета в г. Эскишегир. В последнее время работал имамом мечети Адалаш в г. Истамбуле.

Первые впечатления господина М. Азгюн о Литве, литовских татарах самые наилучшие и по сложившейся традиции, он продолжает дело своих предшественников – учит детей и взрослых основам ислама, проводит намазы в Центре культуры литовских татар (ул. Вивульскио, 3) и обещает через год дать интервью нашей газете.

С 70-летним юбилеем поздравляем **Розалию ГЕМБИЦКУЮ**. Желаем благ и многие Вам лета, чтоб становясь светлей, мудрей, добрей. Вам много лет встречать еще рассветы и ждать гостей на новый юбилей.

•••

С 50-летием супружеской жизни – «Золотой свадьбой» поздравляем **Розалию и Александра ГЕМБИЦКИХ**. Дожить до «Золотой свадьбы» выпадает только избранным. От всей души поздравляем Вас с юбилеем. Дай Бог вам здоровья на многие годы и счастливой жизни в окружении детей, внуков и правнуков.

*Совет общины деревни
Сорок Татар*

Союз общин литовских татар

Поздравляем **Айшу ЯСИНСКУЮ**, жительницу деревни Сорок Татар с красивым 90-летним юбилеем. Пусть Вам подарит Бог здоровье, а близкие окружают любовью. Спокойствия и счастья Вам!

*Совет общины деревни Сорок Татар
Союз общин литовских татар*

Знаменитые сооружения С.С. Кричинского

(Окончание, начало на 13 стр.)

Здание конного двора в имении А. Е. Воронцовой-Дашковой (Петербург, Шуваловский парк); Здание Института экспериментальной ветеринарии, 1908; Здание управления пограничной стражи с внутренней церковью (Петербург, улица Красного Курсанта, 34), 1910; Торговый дом Гвардейского экономического общества (Петербург, улица Желябова, 21/23), 1908—1910-е, участие под общим руководством Э. Ф. Вирриха; Санкт-Петербургская соборная и кафедральная мечеть (Кронверкский проспект, 7), 1910, по проекту Н. В. Васильева при участии А. И. Гогена; Комплекс храма-памятника трёхсотлетия дома Романовых (Петербург, Полтавская улица), 1911—1914; Особняк художника П. Е. Щербова (Гатчина, улица Чехова, 4а), 1910—1911; Дворец Е. А. Воронцовой-Дашковой (Петербург, Шуваловский парк), 1912—1915, совместно с Н. В. Васильевым; Дом

эмира Бухарского (Санкт-Петербург, Каменноостровский проспект, 44-б) 1913; Феодоровский городок в Царском Селе, 1913—1917, совместно с В. А. Покровским; Храм Николая Мирликийского, 1913—1915, не сохранился; Народный дом и театр Невского общества устройства народной трезвости; Здание Императорского Палестинского Православного общества; ряд зданий, дополняющих комплекс городской детской больницы, 1916 год; восстановление и реставрация здания германского посольства, буддийского храма, здания бывшего посольства Швеции, 1922.

*Перепечатано из журнала
„Нева“ 2002, No 12*

**Союз общин татар Литвы
выражает соболезнование
Людмиле Якубовской по поводу
смерти ее сестры
ГАЛИНЫ ИЛЬКЕВИЧ**

Игнатий Крачковский

Вероятно, очень многие начали знакомство со Священным Кораном с перевода, сделанного замечательным российским ученым-арабистом Игнатием Крачковским. Весной этого года ему исполнилось 125 лет.

Он родился в 1883 году в Вильнюсе – городе, который хоть и не был исламской вотчиной, тем не менее на протяжении многих веков вплотную соприкасался с исламским миром благодаря польско-литовским татарам, выходящим из Золотой Орды, которые принесли на эту землю веру своих предков и не потеряли ее до сих пор.

Отец Крачковского, Юлиан Фомич, был педагогом и просветителем, его могила до сих пор сохранилась на одном из кладбищ Вильнюса. С библиотеки отца началось для Игнатия знакомство с книгами по истории и географии, в том числе и о путешествиях по востоку.

Однажды юноше попался портрет антиохийского патриарха Макария с надписью на арабском языке. Каково же было удивление Игнатия, когда он узнал, что этот православный патриарх – араб. Так случайное определение определила жизненный выбор юноши.

В 1901 году Крачковский поступил на восточный факультет Санкт-Петербургского университета. Учеба была очень трудной, и из 56 поступивших студентов лишь 12 дошли до выпуска. Среди них был и Игнатий, получивший диплом I степени и золотую медаль. Позднее, размышляя о том, сколько языков должен знать востоковед, Крачковский пришел к выводу, что не менее десятка. Сам он читал литературу на 26 языках.

После учебы Игнатий продолжил учебу в аспирантуре. Тогда же ему представилась возможность отправиться на два года в научную поездку на Ближний Восток – в нынешние Сирию, Ливан и Египет. Его теоретические знания подкрепились живой разговорной практикой, а самое главное – он получил возможность проникнуться духом арабо-мусульманского мира, что также определило глубину его языковых исследований. Ученый в совершенстве овладел разговорным арабским языком.

Однажды на железнодорожной станции в Каире он разговорился с маленьким чистильщиком сапог. «Мне пора возвращаться домой в Россию», – сказал Крачковский. «Ну, меня не обманешь, – засмеялся мальчишка, – я знаю, как говорят френги (европейцы). А ты и правда не из Египта, ты – сириец»...

Тогда же в университете Аль-Азхар Крачковскому попался на глаза малоизвестный тогда трактат «Послание об ангелах», принадлежавший перу слепого поэта-суфия X–XI веков Абу Аль-Аля Аль-Маари. Впоследствии, уже будучи профессором, он издал этот замечатель-

ный памятник мусульманской философской мысли.

Хотя Крачковский считал себя прежде всего филологом, он не ограничивался только переводом и лингвистическим анализом арабских рукописей. Его всегда интересовали биографии их создателей, дух эпохи, в которую они жили. В полном собрании сочинений ученого можно найти энциклопедию мусульманской истории, жизнь замечательных людей эпохи золотого века Ислама – поэтов, врачей, ученых, путешественников. Крачковский был первым, кто перевел «Люцию» первого штурмана и навигатора всех времен и народов Ахмеда ибн-Маджида.

Не будучи мусульманином, Крачковский понимал, что основополагающим источником для всей арабской истории и культуры является Коран и что необходимо сделать его доступным на русском языке с сохранением смысла слов и стихов как можно более близкому изначальному. К XX столетию уже имелись переводы Корана (полные или частичные) на европейские языки. Все они имели один существенный недостаток – на них сказывалась христианская религиозная принадлежность переводчиков. Например, в России был распространен перевод Г. Саблукова, сделанный в 1878 году. Одной из целей этого перевода было христианское миссионерство среди татар и других мусульманских народов Российской империи, в тексте было много оборотов, несших отпечаток христианства, обороты из христианских писаний. Все это абсолютно не подходило для понимания духовной сути первоначального текста Корана. Кроме того, на Саблукова оказали влияние бытовавшие тогда в татарской среде тафсиры Корана, то есть он изначально рассматривал текст сквозь призму определенных богословских представлений.

Крачковский же задался целью сделать

как можно более адекватный русский перевод Корана. Именно поэтому он рассматривал его не как священное писание, а как литературный памятник определенной эпохи. Вот почему все неясные и неоднозначные места в Коране он истолковывал не через более поздние комментарии – тафсиры, а непосредственно через язык той эпохи – курайшитский диалект, язык арабской языческой поэзии, сохранившиеся источники на языке аравийских иудеев и в очень небольшой мере использовал старейшие пласты предания – Сунны.

Начав работу по переводу Корана в 1921 году, Игнатий Крачковский закончил его в 1928 году и на протяжении 30 лет продолжал вносить в него дополнения, закончив этот процесс в 1951 году, незадолго до своей кончины. Изначально эти переводы не подлежали публикации и делались специально для лекционных и семинарских занятий со студентами. Только в 1963 году этот перевод был опубликован вдовой академика В. Крачковской и востоковедами Беляевым и Грязневичем в издательстве «Наука». Так как характер публикаций носил научный характер, в советское время Коран находился в библиотеках в открытом доступе, в то время как Библия была отправлена в спецхран и выдавалась лишь по специальному разрешению.

Сегодня, спустя много десятилетий, значение научного творчества Крачковского становится все более очевидным. Ведь именно Крачковский, по сути дела, первым открыл современному русскоязычному читателю, в том числе и мусульманскому, текст Корана и непредвзятую объективную историю мусульманской культуры.

По материалам Исматилы Валерия Емельянова подготовила и переработала Гузель Чулманлы «Ислам Минбэре» №2, 2008

“Tatarzy litewscy”

Lietuvos Totoriai

Z wizytą u warszawskich muzułmanów

MUSA CZACHOROWSKI

Szarym świtem 26 stycznia 2009 r. nieopodal białostockiego dworca autobusowego zebrała się grupka członków Muzułmańskiego Związku Religijnego z gminy białostockiej, kruszyniańskiej i bohonickiej, aby wraz z muftim Tomaszem Miśkiewiczem wyruszyć do Warszawy, odwiedzić tam najmłodszą, turecką gminę MZR. W wynajętym busie siedzieli już: Lila i Stefan Jasińscy, Miła Jabłońska i Mierjema Chalecka-Giembicka, Maria Aleksandrowicz-Bukin, Dżenneta Bogdanowicz, Artur Konopacki, Ajsza Mrowińska i Dagmara Sulkiewicz. Zosia Assanowicz przyprowadziła Musę Czachorowskiego, który sam pewnie by się zagubił. Bus ruszył, a że warunki na drodze nie były zbyt dobre, więc jazda do stolicy nieco się dłużyła. Była to jednak okazja do ożywionej rozmowy, bowiem nigdy za wiele czasu na omówienie rozmaitych nowinek.

Wreszcie Warszawa, posesja przy ulicy Bodycha. Tu znajduje się siedziba muzułmańskiej gminy wyznaniowej „Fatiḥ”, będącej od maja 2008 roku w składzie Muzułmańskiego Związku Religijnego. Jej członkami są warszawscy Turcy. Życi i solidarni, tworzą prężną wspólnotę, która z powodzeniem buduje w centrum Polski swoje siedlisko. Zaczęli właściwie od niczego, ale krok po kroku doprowadzili własnymi siłami do powstania sympatycznej siedziby, przy której znajduje się meczet. Niestety, nie ma on minaretu, jednak jasne, piękne wnętrze robi wrażenie. Turcy zorganizowali również naukę religii dla dzieci, prowadzą też działalność wydawniczą. W maju 2008 roku turecka społeczność muzułmańska przystąpiła – jako dziewiąta gmina wyznaniowa – do Muzuł-

mańskiego Związku Religijnego w RP. Jej przewodniczącym jest Ahmet Ulusoy, natomiast imamami są Suleyman Unal oraz Ibrahim Uzun.

Goście z Białegostoku zostali podjęci smaczną herbatą i słodyczami, a także obdarowani muzułmańskimi różańcami, tespihami, i czapeczkami. Gospodarze chętnie dzielili się swymi wrażeniami z Polski oraz opowiadali o codziennych sprawach tureckiej społeczności. Następnie, jako że nadeszła akurat pora namazu, wspólnie pomodlono się w meczecie nowej gminy. Wizytę zakończył obiad w pruszkowskiej restauracji „Kapadokya”. A z Pruszkowa – po serdecznym pożegnaniu z gościnnym przewodniczącym gminy tureckiej – ruszono ponownie do Warszawy, do tamtejszego Centrum Kultury Islamu.

Po miłym powitaniu z przewodniczącym warszawskiej gminy wyznaniowej Grzegorzem Dżemilem Bohdanowiczem, imamem Nazirem Szarifem, Emirem Popławskim oraz przedstawicielem gminy gdańskiej Omarem Asanowiczem, pokrzepiono się herbatą, kawą i ciasteczkami. Niektóre z pań udały się następnie do usytuowanego w budynku Centrum sklepu z artykułami orientalnymi. Artur Konopacki natknął się przy okazji na Melikę Czechowską, która akurat przyjechała z Dworca Centralnego po wielogodzinnej podróży z dalekich stron. I tak, w sympatycznej atmosferze, nadszedł czas na kolejną podróż: tym razem na warszawską Pragę do Domu Parafialnego przy parafii katedralnej św. Floriana, gdzie zaplanowano IX Dzień Islamu w Kościele katolickim. Wieczorem zaś trzeba było, niestety, ruszyć w powrotną drogę.

Zdjęcia: Maria Aleksandrowicz-Bukin

Modlitwa w meczecie tureckiej gminy MZR

Podlaskie Tatarki w warszawskiej siedzibie gminy tureckiej

*IX Dzień Islamu w Kościele katolickim***Wspólne wartości****MUSA CHACHOROWSKI**

26 stycznia 2009 roku, już po raz diewiąty, obchodzono w Polsce Dzień Islamu w Kościele katolickim. Centralne spotkanie z tej okazji obyło się w Warszawie, w Domu Parafialnym przy parafii katedralnej św. Floriana, zaś jego myślą przewodnią było: „Wspólnie na rzecz godności małżeństwa i rodziny”. Salę wypełniali zgodnie, po ostatnie miejsce, katolicy oraz muzułmanie. Gospodarzom przewodził ksiądz biskup Romuald Kamiński, przewodniczący Komitetu ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego Konferencji Episkopatu Polski. Obecny był ksiądz arcybiskup Henryk Hoser, ordynariusz diecezji warszawsko-praskiej, ksiądz prof. Adam Wąs – przewodniczący ze strony katolickiej Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów, księża, klerycy, siostry zakonne oraz osoby świeckie.

Stronę muzułmańską reprezentował mufti Rzeczypospolitej Polskiej Tomasz Miśkiewicz w towarzystwie przewodniczącego warszawskiej gminy muzułmańskiej Grzegorza Dzemila Bohdanowicza, przewodniczącej gminy w Bohonikach Mirosławy Koryckiej, dra Artura Konopackiego przewodniczącego muzułmańskiego Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów. Przybyło liczne grono wyznawców islamu z Warszawy, Białegostoku, Kruszyńian, Sokółki, Wąlcza, Gdańska, Wrocławia, m.in. Dzemila Smajkiewicz-Murman, Miła Jabłońska, Mierjema Chalecka-Giembicka, Dagmara Sulkiewicz, Omar Asanowicz, Ajsza Mrowińska, Maciej Jakubowski, Elżbieta Ajsza Shah, Zofia Assanowicz, Melika Czechowska, Dżenneta Bogdanowicz i Stefan Jasiński.

Otwarcia spotkania dokonał ks. prof. Mateusz Matuszewski, następnie ks. bp Kamiński powitał zgromadzonych i przedstawił program uroczystości.

„Chrześcijanie i muzułmanie mogą i muszą pracować razem, aby strzec godności rodziny (...)” – przytoczył słowa kardynała Jeana-Louisa Taurana. „Wyznawcy obu religii darzą szczególnym szacunkiem rodzinę, która jest miejscem, gdzie miłości i życie, poszanowanie bliźniego oraz gościnność spotykają się i są przekazywane. Rodzina jest pierwszą szkołą i nauczycielką, w której uczy się szacunki dla innych, ze względu na ich tożsamość i odmienność.”

Następnie zabrał głos ks. abp Hoser,

Maciej Musa Konopacki (w centrum), uhonorowany przez Radę Wspólną Katolików i Muzułmanów tytułem „Człowiek Dialogu”

który stwierdził, że chrześcijan i muzułmanów łączy dwie rzeczy: niestworzona – Bóg, oraz stworzona, którą jest właśnie rodzina. Tam, gdzie nie ma Boga, rozpada się rodzina, będąca poświęconym związkiem mężczyzny i kobiety. Mufti Miśkiewicz przypomniał zaś przesłanie Świętej Księgi islamu, Qur’anu, że my, ludzie, stworzeni zostaliśmy przez Boga, aby się wzajemnie poznawać. To z mężczyzny oraz kobiety powstały narody, które winny poszukiwać porozumienia. Łączy nas wiara w określone wartości, służące dobru człowieka, a w efekcie całej ludzkości.

Kolejnym punktem spotkania było wręczenie tytułu Człowieka Dialogu zasłużonemu przedstawicielowi społeczności tatarsko-muzułmańskiej – Maciejowi Musie Konopackiemu. Jego sylwetkę przedstawił ks. prof. Adam Wąs. Laureat już kilkadziesiąt lat temu rozpoczął swą misyjną niemal działalność międzyreligijną i międzykulturową. Muzułmanin, potomek tatarskiego rodu, syn ziemi wileńskiej, wychowywał się w najbliższym kontakcie z Karaimami, Żydami i chrześcijanami. Odmienności przyjmował zawsze jako rzecz naturalną, bowiem – jak mówi – nie ma przymusu w religii.

Dreńczy go tylko fakt, że ludzie Księgi wciąż dopuszczają się tylu nieprawości.

Zebrani uhonorowali Macieja Musę Konopackiego oklaskami na stojąco. Jego życiowa postawa może być auten-

tycznym wzorem nie tylko dla młodego pokolenia.

W dalszej części Dnia Islamu obyło się czytanie wybranych fragmentów Świętych Ksiąg. Ustępy z Biblii, m.in. z Księgi Rodzaju, Księgi Wyjścia i Księgi Przysłów, odczytali klerycy Seminarium Wyższego Diecezji Warszawsko-Praskiej, natomiast siostry loretanki zaśpiewały psalm 127 i 128. Następnie imam Mahmoud Mohammed z warszawskiego Centrum Kultury Islamu recytował ajaty Qur’anu, po nim imam Nazir Szarif z warszawskiej gminy wyznaniowej Muzułmańskiego Związku Religijnego odczytał je po polsku, a także przytoczył kilka hadisów dotyczących małżeństwa i rodziny.

W dwugłosie katolicko-muzułmańskim z wypowiedziami związanymi z sytuacją współczesnej rodziny, jej problemami i zagrożeniami dla niej oraz społeczeństwa, wystąpili: Małgorzata Wałaszczyk i dr Paweł Kwas z Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin w Warszawie i Zuzanna Hołubowicz z ełckiego Ośrodka Duszpasterstwa Rodzin. Ze strony muzułmańskiej głos zabrał imam Nizar Szarif. Głosy były zgodne: związek kobiety i mężczyzny, rodzina ludzka, a w efekcie społeczność ulega destrukcji. To od nas: od naszego postępowania, naszej wiary, zależy – bez najmniejszej przesady – los ludzkości. Egoistycznie zajęci sobą, wpadamy w pułapkę fałszywie pojmowanej wolności

i moralności, będącej w istocie niszczeniem moralnych podstaw rodziny. Podkreślił to dr Artur Konopacki, zaznaczając, iż niezależnie od tego, czy jesteśmy muzułmanami, czy też chrześcijanami, zło dosięga i chce zniszczyć nas wszystkich. Ludzie wierzący – wspólnie – winni stawić mu opór.

Znalazło to odbicie w modlitwie, którą poprowadził mufti Tomasz Miśkiewicz.

Jego du'a zwracała się do Boga Najwyższego w intencji wszystkich biednych i ciemionych, mordowanych i krzywdzonych. Prosił także o szczęście oraz pokój w rodzinach na całym świecie. Ksiądz Adam Wąs zaintonował chrześcijańską modlitwę powszechną, zakończoną odśpiewaniem „Ojciec nasz”. Ten piękny moment obustronnego uniesienia uwieńczyło przekazanie sobie znaku pokoju:

jesteśmy ludźmi, którzy wierzą i czynią dobro. Stoimy po stronie tych samych wartości.

Była jeszcze wspólna agapa, czyli wieczerza, która stała się okazją do ożywionych, wprawdzie nieoficjalnych, ale niewątpliwie istotnych muzułmańsko-katolickich dyskusji.

Fot. Maria Aleksandrowicz-Bukin

Wspomnienia o dziadku

REFAT SZAKIR-ALIJEW
(Australia)

Chcę napisać o mym dziadku, qartba-bay, którego nigdy nie widziałem, ale którego imię z dumą noszę.

Jakub Szakir Ali (Yakup Şakir Ali, 1890-1930 – przyp. tłum.) był poetą, pisarzem i krzewicielem oświaty, zwolennikiem Ismaila Gasprinskigo. W chrestomatii literatury krymskotatarskiej, wydawanej w latach 1960-70 pod redakcją Eszfera Szemi-Zade (Eşfer Şemi-zade – przyp. tłum.), znanego krymskotatarskiego poety, we wstępie do rozdziału poświęconego Jakubowi Szakirovi Alemu, dziadek nazwany został poetą-kontrewolucjonistą. Mój ojciec obraził się wówczas i zdenerwował (my, Tatrzy, jesteśmy narodem zraniowanym, wiadomo dlaczego), ale myślę, że niepotrzebnie. Eszref-aga, nasz były sąsiad i przyjaciel ojca, zrobił wszystko co mógł, aby KGB przepuszcilo tekst o dziadku. Nazywając go kontrewolucjonistą, świadomie czy nieświadomie wystawił poecie pochlebny – wedle dzisiejszych pojęć – opinię, jako honorowemu i nieprzejednanemu człowiekowi.

Do czasu rewolucji Jakub Szakir Ali nawoływał Tatarów, żeby przyłączyli się do rosyjskiego ruchu rewolucyjnego walczącego o lepsze życie. Po rewolucji szybko zrozumiał, iż „lepsze” życie nie niesie Krymskim Tatarom nic dobrego i zaczął głosić idee nacjonalistyczne. Jeździł do Turcji i Kazania, nawiązując kontakty ze współideowcami: miejscową inteligencją i politykami, popierającymi ten ruch. Jego działalność pozostawała w opozycji do polityki władzy bolszewickiej i nie mogła pozostać niezauważona przez odpowiednie organa.

Dziadek zmarł bardzo młodo, bo miał zaledwie 40 lat. Mój ojciec wspominał, jak jego, już uczniem, spotkali zapłakani braciszczkowie, przedszkolaki, Muchtar i Ajder. Dla rodziny był to niespodziewany cios. Jeszcze niedawno dziadek chodził z dziećmi zbierać dereń i funduk w okoli-

cach Bachczysaraju. Był słoneczny poranek i od strony morza wiał orzeźwiający wietrzyk, którego mój ojciec nie potrafił zapomnieć do końca swych dni.

Śmierć dziadka była niespodziewana, ale nie słyszałem, aby mój ojciec obwiniał o nią organy (tj. KGB – przyp. tłum.). Oficjalne orzeczenie podawało, że dziadek zmarł na gruźlicę. Kto to wie?

Po jego śmierci do naszego domu w Bachczysaraju przybyli towarzysze w skórzanych kurtkach i poprosili o dziadkowe rękopisy, żeby otworzyć muzeum jego imienia. Wystraszona babcia wszystko oddała.

Jednak rękopisy nie przepadły. W roku 1970, będąc wówczas lekarzem wojskowym, bywałem w Moskwie. Ojciec poprosił, bym odwiedził Centralną Bibliotekę im. Lenina, największy księgozbiór w ówczesnym ZSRR, i sprawdził, co się zachowało z twórczości Jakuba Szakira Alego. Tak też zrobiłem. Pomogłem mi w tym, jak sądzę, mundur oficera-medyka. Zaprowadzono mnie do działu literatury krymskotatarskiej. Tam przywitany zostałem przez małą Tatarczkę. Kiedy dowiedziała się, że jestem wnuki-

em Jakuba Szakira Alego, uściskała mnie, a potem przyniosła cały stos dzienników i rękopisów. Większość dziadkowych tekstów – wierszy i artykułów – zapisanych było arabskim alfabetem.

Powiedziałem, że nie znam arabskiego pisma, na co kobieta odrzekła: „To jest nasze nieszczęście”.

Nie pojąłem wtedy całej tragicznej głębi jej słów. Kiedy wnuk nie rozumie przesłania własnego dziada, przerywa się więc pokoleń. Ten sposób niszczenia tożsamości, gdy potomków sztucznie izoluje się od przodków, jest bardziej wyrafinowany i, chyba, podobny do fizycznego unicestwienia. Łatwiej odbudować liczebność narodu, niż jego kulturę i duchowość. Trzeba do tego wlelu pokoleń.

Taką oto refleksję starała się wzbudzić we mnie ta małeńka opiekunka kulturowych i duchowych wartości naszego narodu.

W obecnych czasach wiersze Jakuba Szakira Alego znalazły się w podręcznikach dla krymskotatarskich szkół.

(Воспоминания о дедушке, AITaBash 50/2008)

Tłum. Musa Czachorowski

Małżonkowie są dla siebie niczym ubiór, mówi Bóg w Qur'anie. Wspierają się wzajemnie, chronią, darzą uczuciem w dobrym i złym czasie.

Państwo Halina i Adam Szahidewiczowie

pobrali się pięćdziesiąt lat temu. Już pół wieku idą wspólnie przez życie, dzieląc się wszystkim, co im ono przynosi. Zawsze aktywni, pełni dobrej wiary i sympatii do otaczającego ich świata. Chętni do pomocy, życzliwi ludziom. Zna Ich dobrze i ceni cała tatarska społeczność.

Z okazji 50-lecia związku małżeńskiego, najserdeczniejsze życzenia małżeńskiej miłości w zdrowiu i szczęściu przez najbliższe kolejne pięćdziesiąt lat składają Czcigodnym Jubilatam

Zosia Assanowicz, Rozalia Bogdanowicz z Małżonkiem, Elżunia Sadowska, Rozalija Makulavičienė, Emilija i Juozas Jakubauskasowie, Rozalija i Adas Jakubauskasowie, Eugenijus i Violeta Jakubauskasowie, Zosia i Józef Konopaccy, Musa Czachorowski, oraz całe grono przyjaciół i znajomych

Prawda Aszury

IZA MELIKA CZECHOWSKA

Aszura – to muzułmańskie święto przypadające na 10 dzień miesiąca muharram. Obchodzone głównie przez szyitów jako dzień żałoby po śmierci imama Husajna, syna Alego bin Abu Taliba, wnuka Proroka Muhammada. Jednak obecne jest również w tradycji tatarskiej. Tego dnia kobiety gotują kompot z siedmiu rodzajów owoców, jagód i ryżu, spożywany na znak żałoby. Skąd wzięła się ta tradycja? Ano stąd, że wciąż funkcjonuje legenda, według której Fatima, matka Husajna i Hasana, na wieść o śmierci obu synów w wyprawie wojennej z rozpaczły pomieszała wszystkie potrawy, jakie przygotowywała na ich powrót. Czy legenda ta jest prawdziwa? Co mówi historia na temat okoliczności śmierci synów Alego i Fatimy oraz o całej ich rodzinie? Czym w rzeczywistości jest święto Aszura?

W owej legendzie główną postacią dramatu jest Fatima, córka Muhammada, a matka Husajna i Hasana. Była ona dzieckiem pierwszej żony Muhammada, Chadidży. Urodziła się ok. 605 r., mniej więcej pięć lat przed pierwszym objawieniem Proroka. Inne źródła, szyckie, podają jako datę urodzenia okres 2 do 5 lat po pierwszym objawieniu, ale budzi to wątpliwości, ponieważ jej matka musiałaby wtedy przekroczyć już 50 rok życia. O rękę córki Proroka starało się wielu mężczyzn, Muhammad niezmiennie jednak odpowiadał, że czeka na znak z nieba, zanim podejmie decyzję, komu może ją oddać. Ostatecznie mężem Fatimy został Ali bin Abu Talib. Dokładnej daty ślubu nie sposób dzisiaj ustalić, ale

najprawdopodobniej stało się to w roku 623 lub 622. Ich małżeństwo trwało 10 lat, czyli do śmierci Fatimy. I chociaż dozwolone było wielożeństwo, Ali nigdy nie ożenił się ponownie.

Z małżeństwa Fatimy i Alego urodziło się dwóch synów: Hasan i Husajn. Fatima była jeszcze raz w ciąży, dziecko to zmarło jednak w okresie niemowlęctwa lub, jak podają inne źródła, poroniła w wyniku napadu na jej dom, dokonanego po śmierci Proroka przez Abu Bakra i jego zwolenników. Jednak to właśnie Hasan i Husajn są następnymi osobami, o których mowa w legendzie. Czy Fatima mogła rozpaczć po ich śmierci?

Córka Proroka zmarła 10 lat po ślubie z Alim. Jej synowie byli więc małymi chłopcami. Czy mogli więc wziąć udział w bitwie i w niej zginąć? Legenda jak zwykle jest tylko legendą, nie zupełnie mającą odbicie w rzeczywistości. Historia mówi bowiem, że synowie Alego osiągnęli wiek dorosły i byli imamami. Pierwszy po ojcu schedę objął Hasan. Urodził się on w 625 r., zmarł natomiast w 670 r., a po nim imamem został właśnie Husajn, urodzony w 626 r. Zginął pod Karbalą 10 dnia miesiąca Muharram 680 r. I to na pamiątkę jego śmierci w tym dniu obchodzone jest święto Aszura.

Jakim imamem, jakim człowiekiem był Husajn? Według przekazów głęboko religijny, niezachwianie wierzący w dzieło Proroka. W czasie, gdy wokół szerzyło się już zepsucie, a głównym wrogiem potomków Muhammada i ich wspólnoty był człowiek nieprzestrzegający zasad wynikających z Koranu, czyli wnuk starego wroga Muhammada - Jazyd, Husajn przeciwstawiał się temu i stanowczo odmówił oddania hołdu osobie, którą uważał za całkowicie zdeprawowaną. Wyzwany do konfrontacji zbrojnej nie zgromadził wojska, nie wykorzystał nawet sił, które miał do dyspozycji. Zaledwie setką ludzi stanął przeciw wojskom Jazyda, wiedząc, że jego misja skazana jest na niepowodzenie. Miał zatem świadomość, że tych, którzy pójdą z nim, spotka niechybna śmierć. Poprosił więc swoich zwolenników, aby go opuścili.

Czy Husajn osiągnął cokolwiek, idąc świadomie na śmierć? Czy oddanie sprawie Allaha przyniosło jakąkolwiek korzyść, skoro na pierwszy rzut oka widać, że w sensie fizycznym niczego nie zyskał, a stracił życie? Czy śmierć imama miała sens dla wspólnoty? Jakie jest przesłanie Aszury, jako święta upamiętniającego męczeńską śmierć imama Husajna? Jest proste dla kogoś, kto dobro duchowe przedkłada nad dobra materialne. Powinno być zatem proste dla każdego muzułmanina. Ktoś taki jak Husajn, postępujący przez całe życie jak prawy muzułmanin, godny spadkobierca zasad ustanowionych przez Proroka, nie mógł złożyć hołdu człowiekowi podobnemu do Jazyda, który te zasady miał za nic i przeciw nim występował. Jednocześnie Husajn zdawał sobie sprawę, że wszelka walka zbrojna i militarne podobie to tylko tymczasowa zmiana. Nie zmieniają się bowiem ludzkie umysły ani serca. W dodatku prędzej czy później następną falą przemocy pochłonie poprzedni porządek.

Prawdziwą wartością są natomiast dobra duchowe, zasady ustanowione dla ludzi przez Boga, niezmiennie, w sposób prawdziwy wytyczające codzienne życie człowieka. Husajn wiedział, że ugięcie kolan przed Ja-

zydem spowodowałoby, że jego panowanie zmiotłoby zasady islamu i zniszczyłoby tym samym dzieło życia Muhammada i jego potomków. Do tego nie chciał dopuścić. Poniósł śmierć na polu bitwy, składając modlitewny pokłon. Tym samym zademonstrował odwagę i opór w imię prawdy, sprawiedliwości i uczciwości. Stracił życie kłaniając się Allahowi, nie zaś człowiekowi, który próbował go do tego zmusić. Tymczasem umma, jako całość, poddała się woli Jazyda i przedislamskie obyczaje Arabii zaczęły narastać, tak, jak bał się tego Husajn. Bierność oznaczała by jednak dla Husajna koniec islamu.

Dla wyznawców islamu Aszura jest dniem żałoby i zadumy nad bohaterstwem oraz poświęceniem życia w imię zasad uniwersalnych, w imię poszanowania dobra i sprawiedliwości. Chociaż to święto szyckie, obchodzone je również sunniccy Tatarzy. Post jest tu dobrowolny. Niektórzy poszczą także dzień przed i dzień po święcie. Wśród szyitów powszechnie jest w tym czasie umartwianie się przez biczowanie, publiczne zadawanie sobie ran. Ulice wypełniają tłumy płaczących, biczujących się mężczyzn. Główne obchody mają miejsce oczywiście w Karbali, czyli w miejscu śmierci Husajna. Warto w tym miejscu wspomnieć, że ranienie się na znak żałoby jest niezgodne z zasadami islamu. Wypowiadają się przeciwko temu szejchowie, wydawane są fatwy. Wciąż jednak wielu jest takich, dla których żal po śmierci wielkiego imama można okazać jedynie przez zadawanie sobie samemu bólu na znak żałoby i solidarności z nim.

Taka jest prawda o okolicznościach śmierci synów Fatimy. Tym samym legenda pozostaje tylko legendą, choć włączając osobę rozpaczającej matki nadaje to całej tragedii jeszcze bardziej ludzki wymiar. Święto Aszura ma jednak głębszą wymowę i o tym nie powinno się zapominać. Jest nie tylko żałobą po wielkim imamie szyckim, ale przede wszystkim przypomnieniem idei, jaką przyświecała temu odważnemu człowiekowi, gdy decydował się na śmierć w imię swojej niezachwianej wiary. A wszystko po to, aby pokazać wspólnocie, że wartości islamu są niezbywalne i nie wolno ich zamienić na żadne inne.

KOCHANI RODACY!

W 2010 r., podczas obchodów 600-nej rocznicy bitwy pod Grunwaldem, w Rejżach będzie wzniesiony pomnik księcia Witolda Wielkiego, patrona Tatarów litewskich.

Kochani rodacy, obowiązkiem każdego litewskiego Tatara jest wesprzeć tę szlachetną inicjatywę! Wszyscy ofiarodawcy będą wpisani do Księgi Honoru, a także ogłoszeni w gazecie „Lietuvos totoriai”. Nazwiska osób, którzy ofiarują większe sumy pieniędzy, będą wykute na postumencie pomnika.

Prosimy składać ofiary na pomnik Witolda Wielkiego w Rejżach na konto LT 634010040900309307, bank DnB NORD, oddział w Alytusie, SWIFT AGLB LT 2X

**Fundacja Budowy Pomnika Witolda Wielkiego w Rejżach
Związek Wspólnot Tatarów Litewskich**

Dodatkowych informacji udzieli przewodniczący Fundacji Budowy Pomnika Witolda Wielkiego w Rejżach, Motiejus Jakubauskas, tel.: +370 699 80518.

Nauka tatarskiego tańca

MUSA CZACHOROWSKI

Drugie już warsztaty tańca tatarskiego odbyły się 8-11 listopada 2008 roku w Goniądzu i Nowogrodzie koło Łomży. Impreza, zorganizowana przez Najwyższe Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP z muftim Tomaszem Miśkiewiczem na czele, miała na celu edukację artystyczną dzieci i młodzieży tatarskiej, połączoną z aktywnym wyczynkiem. Bogaty program obejmował m.in. naukę tańca tatarskiego, zajęcia plastyczne, sportowe, pogadanki, zwiedzanie okolicy, gry i zabawy. Wszystko to służyć miało integracji oraz rozwojowi tożsamości, kultury i tradycji. Warsztaty dofinansowano ze środków ministra spraw wewnętrznych i administracji.

Listopadowa pogoda dopisała. Najpierw zatrzymano się w Goniądzu, gdzie tatarska młodzież przebywała pod opieką m.in. Haliny Szahidewicz, Dagmary Sulkiewicz, Marka Półtorzyckiego, Żanny Muchy i Tatiany Andrackiej. Potem przeniesiono się do Nowogrodu, gdzie warsztaty oraz imprezy towarzyszące toczyły się na całego. Tam, pięćdziesięcioro uczestników, dziewcząt i chłopców od lat sześciu do kilkunastu, z Białegostoku, Sokółki oraz Suchowoli, bawiło się i uczyło. Najmłodszym w tym gronie – i sympatycznym wielce – okazał się 3-letni basalyk Adaś Półtorzycki, który już teraz zapowiada się na dzielnego Tatarą. A wszyscy, młodzi i starsi, miło i pożytecznie spędzali czas w nowogrodzkim gościnnym hotelu.

Młodzież - pod troskliwym okiem Tani Andrackiej i Świetłany Rżajew – zdobywała wiedzę o podstawach tańca tatarskiego, co było głównym zamierzeniem spotkania. Lepiej wychodziło to dziewczętom – m.in. Kamili Muchli, Elżbiety Świerblewskiej, Ewy Świerblewskiej, Aleksandry Jakubowskiej, Róży Aleksandrowicz i Kamili Iljasewicz - które jakby w całkiem naturalny sposób dawały sobie radę z wyczuciem odpowiedniego rytmu, właściwymi krokami i zwinnym wyginaniem ramion. Chłopcy, m.in. Gabriel Ryzwanowicz, Jakub Radecki, Roman Sulkiewicz, Kamil Półtorzycki i Aleksander Świerblewski, także dawali sobie nieźle radę, chociaż momentami niektórzy sprawiali wrażenie, że jakby lepiej nieco czuli się w rolach nie kandydatów na tancerzy, a bardziej humorystycznych. Dzielne instruktorki

jakby nawet odrobinę się załamywały... Wtedy mufti Tomasz Miśkiewicz zaskoczył wszystkich, pokazując z wielkim wyczuciem rytmu, że sztuka taneczna jest mu całkiem bliska. Zmobilizowani tym przykładem ćwiczący osiągnęli nad wyraz przyzwoite rezultaty. Nie było to jeszcze mistrzostwo, ale przecież wszystko przed nimi. Płyty przy dźwiękach tatarskiej muzyki, mimo pewnej jeszcze niedoskonałości, były wszakże całkiem przyjemne dla oka. Założycielka i opiekunka tatarskiego zespołu „Buńczuk” Halina Szahidewicz z uwagą obserwowała ćwiczenia, licząc zapewne, że najlepsi zasilą szeregi jej podopiecznych.

Swoje atrakcje mieli także młodzi uczestnicy warsztatów. Pełni twórczej weny, z widocznym zadowoleniem i energią oddali się działaniom plastycznym: w ich dłoniach plastelina przekształcała się w wymyślne kwiatki, zwierzęta i postaci. Komisja oceniająca miała nie lada problem, bowiem konkursowe prace wszystkie były godne wyróżnienia. Po długich więc rozważaniach ustalono, że należy przyznać po trzy pierwsze, drugie i trzecie miejsca, również trzy wyróżnienia, a dla pozostałych dzieci nagrody pocieszenia za twórcze chęci. Nagrody wręczał mufti Miśkiewicz, a otrzymali je: za zdobycie pierwszego miejsca Emilka Mucharska, Jaś Kurzawa i Kuba Andracki. Drugie miejsce zajęli: Aleksander Asanowicz, Żaneta Chazbijewicz i Natalia Lisowska, zaś trzecie: Adam Aleksandrowicz, Adam Jabłoński i Dawid Mucharski. Wyróżnienia uzyskali: Adaś Półtorzycki, Emil Mucha i Róża Aleksandrowicz, zaś nagrody pocieszenia przyznano Ali Kurzawie, Julii Jakubowskiej, Kamilowi Chazbijewiczowi, Emirowi Gembickiemu, Oli Półtorzyckiej, Adrianowi Chazbijewiczowi i Emilowi Miśkiewiczowi.

Młodzi i starsi wzięli również udział w konkursie na pytania dnia, które wiązały się z tatarską historią i tradycjami. Wiele tu było emocji i zastanawiania się, niektóre dzieci dzwoniły nawet do rodziców czy kolegów z prośbą o odpowiedź. Ostatecznie okazało się, że w większości nieźle są zorientowani w tych sprawach i do specjalnie przygotowanego pudełka posypało się sporo kartek z odpowiedziami. W grupie młodszej najlepszą wiedzą wykazali się i nagrody zdobyli m.in. Sebastian Lisowski, Adam Jabłoński,

Jaś Kurzawa i Dawid Chazbijewicz, natomiast w starszej: Jakub Miśkiewicz i Emila Iljasewicz.

Chętni mogli wzbogacić swoją wiedzę o sprawach muzułmańskich, bowiem mufti objaśniał zasady wykonywania namazu, a niektórzy chłopcy udanie występowali w roli imamów. Oprócz tego młodzi uczestnicy warsztatów w Nowogrodzie korzystali z ładnej pogody, chodzili na spacerki oraz zajmowali się tym wszystkim, co lubią robić osoby w ich wieku. Opiekunowie nawet nie wysilali się nadmiernie, chociaż niewiele umykało ich uwadze. Wszystko i tak było skrupulatnie rozliczane. Trochę obawiano się ostatniej nocy, bo to przecież tradycyjnie „zielona noc”, okazja do żartów, mazania pastą do zębów (ciekawe, kto wymyślił ten zwyczaj: pewnie pasta była wtedy całkiem tania...) i innych niewydarzonych pomysłów. Wprawdzie po wieczornym porządkowaniu pokoi ciężko było zapędzić rozochoczone bractwo do łóżek, jednak noc upłynęła całkiem spokojnie.

I nadszedł, niestety, dzień wyjazdu. Bagaze były już spakowane, w pokojach panował porządek, jeszcze tylko uroczysty pożegnalny występ, oficjalne zakończenie warsztatów i do autobusów: w drogę do domów. Tymczasem jednak wszyscy się zebrali i głos zabrał mufti Miśkiewicz, który podsumował całą imprezę. To prawda: takie spotkania integrują środowisko, pomagają w przekazywaniu i kultywowaniu tradycji, uczą, bawią, wychowują. Było dobrze, a ma być lepiej. Zabrzmiała więc muzyka i młodzież zaprezentowała nabyte podczas warsztatów umiejętności taneczne. Widać, że wspólny wysiłek dziewcząt, chłopców oraz instruktorek nie poszedł na marne. Teraz już tylko ćwiczyć, ćwiczyć i jeszcze raz ćwiczyć. I, oczywiście, występować. A po tańcach niespodziewana atrakcja: 8-letnia Emilka Mucharska z wielkim przejęciem zaśpiewała po tatarsku, co nagrodzone zostało gorącymi oklaskami.

Było jeszcze wręczanie nagród oraz prezentów, które mufti przywiózł ze sobą w przepastnych torbach. Potem młodzież dziękowała opiekunom, opiekunowie młodzieży, mufti przypominał, aby każdy pamiętał o zabraniu prowiantu na drogę, a autobus już czekał. Następne warsztaty tańca tatarskiego dopiero za rok...

Siostra z plemienia

MUSA CHACHOROWSKI

Siostra z plemienia - to Anna Kajtochowa z domu Nogaj, a nazwał ją tak Maciej Musa Konopacki, który kilkadziesiąt lat temu ożywił w naszym kraju (i w wielu z nas samych) ducha Tatarszczyzny. Dla niej i dla niego tatarskie dziedzictwo ma swoje wymierne znaczenie: to wartość, którą się przejmuje, w miarę możliwości wzbogaca, a następnie przekazuje – by nie zaginęła, by się rozwijała. Dzięki niej, wiemy kim i gdzie jesteśmy...

Znamy Annę Kajtochową chociażby z publikacji w roczniku „Pamięć i Trwanie”, wydawanym przez Muzułmańską Gminę Wyznaniową w Białymstoku. Wiersze, np. (...) *Jam z rodu Nomadów czy Tatarskie prośby o świat*, są dowodem tego, że tak naprawdę, to w ludzkich sercach nic nie przemija: jesteśmy tym, czym byli nasi przodkowie, a nasze potomstwo będzie tym, kim my obecnie jesteśmy. W naszej pamięci trwa odwieczność i podążanie w przyszłość. Trzeba tylko mieć te serca i pamięć otwarte, żywe, tęskniące, pragnące...

Anna Kajtochowa, poetka, prozaik, dziennikarka, pochodzi z Brzozowa na Podkarpaciu. Ukończyła dziennikarstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i na stałe związała się z tym miastem. Pracowała m.in. w redakcji „Gaze-

ty Krakowskiej” i „Studenta”. Ogromnie aktywna nie tylko publikuje nowe tomiki poetyckie i powieści, ale znajduje czas na promowanie młodzieży literackiej, redaguje tomiki innych twórców, zajmuje się krytyką literacką, działa w Konfraterni Poetów i Stowarzyszeniu Artystyczno-Literackim. Jest członkinią Związku Literatów Polskich oraz Polish-American Poets Academy w USA. Członkini nadzwyczajna wiedeńskiego Towarzystwa Badań

Biograficznych „Who is who”.

Opublikowała m.in. powieści „Babcia” (1982) i „Tamten Brzeg” (1993) oraz kilkanaście zbiorów poetyckich i wyborów wierszy: „Sytuacje” (1983), „Krawędź” (1986), „Usiłowałam być człowiekiem” (1994), „Krzyk lelka” (1995), „Cień Ozyrysa” (1996), „Ogród ostów” (1997), „Tabliczka dawno roztrząskanej prawdy. Wybór wierszy” (1998), „Nie jestem biegła w tajemnicach duchów” (2000), „Żyję snem?” (2002), „Bezdrożem ściemiska. Wybór” (2003), „Siódmy Krąg” (2004), „Rosła kalina...” (2005), „Wylania się wiosna znad konturów cienia. Wybór” (2006), „Za porannych mgieł” (2007). Tłumaczona na angielski, ukraiński, białoruski, słowacki, niemiecki i węgierski. Jej wiersze znajdują się w polskich i obcojęzycznych antologiach literackich.

Jest w wielu wierszach Anny Kajtochowej głęboka duchowa więź z plemiennymi przodkami, z ich bezustanną wędrówką, upadkami, wzlotami, trwaniem... Odkryjemy tam również dobroć, wiarę i pokorę osoby doświadczonej, która nie tylko „usiłowała być człowiekiem”, ale jest nim naprawdę. Zawierzmy sercu Poetki, sięgnijmy po jej wiersze.

Na zdjęciu: Anna Kajtochowa
Fot. Jacek Tomiak

Anna Kajtochowa

Ponad

*Ponad epokami strzelają w niebo
iskry nad ogniskiem*

*Ponad czasem
ich szelest brzmi
rozległym echem*

*Ponad czasem
krążą czary w uroczyskach
i nad każdym źródłem
jest wrzesień*

*Pachną wrzosy
ponadczasową wonią
łamią się kształty
w morzu płomieni
i wieczna wędrówka
przed Tobą zrodzonym
z dymu i ognia*

*Czy jesteś Maćkiem
czy Abelardem
Anhelim z marszu
czy Gerwazym z rodu
królujesz zawsze
nad elfami z głogu
na tym padole naszym*

*i nie naszym
za każdą iskrą
jawi się twój przodek
on czeka na nas
i na nasze dzieci*

*Nim księżyc nocą
po trzykroć się zmienia
i zabrzmi okrzyk
kura o północy
tatarskim szlakiem
śpieszy orszak cieni*

*Są smagli dzicy
i niezwycześni
krążą nad ziemią
jej odwiecznym strachem
synowie deszczu wichru
i płomieni zahartowani
piachem i morzem przyrody
byli obecni pełni marzeń
i pozostaną tu
na zawsze młodzi*

*Jam z rodu Nomadów
Wśród gradu strzał
przebiłam się na*

*otwarte pole
by samotnie podjąć bój
o godność i przetrwanie*

*nieważne że moje
ważne że o całe plemię
rozsiane po świecie*

*tu chodzi
Rośniemy niby chwasty
zbuntowane na łąkach
pszenicy-galki*

*równego wzrostu i miary
Czasem wybujale
najczęściej perzem pełną
nieefektywne a skuteczne
często niszczące
choć w perspektywie
zmieniamy grunt
przygotowując go pod
nowe uprawy
bowiem wiążemy
moce biologiczne
Niszczeni*

*wędrujemy w przestrzeń
i obejmujemy świeże terytoria
Spaleni
żyznym prochem
zapełniamy bruzdy*

6 X 2008

*Odważni niepokonani i niepokorni
wędrownicy wieków i wszechświata
buntownicy
odwiecznego ładu i porządku
Nomadowie*

15 I 1994

Tatarskie prośby o światcie

1
*O boski wicherze
który napędzasz
i rozpędzasz chmury
O brzemienna chmuro
zrodzona z obłoku
lekkiego jak ptasi puch
i włosy dziewczyny
nasyć wilgocią
wyschnięty step
O trawo szumiąca
odwieczna pieśń
szlaku zroszonego*

*łzą matki
żegnającej syna
galopującego w świt
smaganego przez wiatr
po chleb swobodę i miłość
rośnij wysoko
nadzieją powrotu*

2
*O czarna skała
skapana w wieczornej mgle
czuwaj nad jurta
kołyską dziecka
urodą owcy
i snem jagnięcia
Nad tabunem koni
ich nocnym lękiem
gdy wilki wychodzą na żer
Jeśli zawieszysz
wtedy mnie
powrócę
choćbym kamieniem*

na szlaku legł
3
*O piachu pustynny
tylekroć rozwiewany
tysiącrotnie przesiany
czesany codziennie
przez słońce i wiatr
Zakryj na zawsze
Na całą wieczność
mój odcisnięty
na szlaku ślad*

4
*O drogo usiana głazami
na pamięć poległych
w pochodzie
bądź mi wierna
bądź przyjazna
aż do końca
mych dni*

3 IX 1996

Jeszcze żyją Tatarzy...

MUSA CHACHOROWSKI

Kilkanaście lat temu dokonały się w naszym kraju istotne zmiany ustrojowe. Wraz z nimi, i to wszechstronnie, zaczęło zmieniać się oblicze Polski: społeczne, kulturalne, przemysłowe, naukowe. Ponownie odkryta została wielokulturowość mieszkających tu ludzi różnego pochodzenia, a jednej ojczyzny. Bez obaw można było ponownie się opowiedzieć: jestem Polakiem tatarskiego pochodzenia, albo też: jestem Tatarem, obywatelem polskim, wiernym synem tej ziemi.

Po okresie PRL-owskiego zastoju, społeczność tatarska odżyła. Pojawiły się pierwsze, skromne pisma, rozpoczęło się organizowanie imprez społeczno-kulturalnych, przypomnianie dawnych tradycji. Wielu naszych rodaków ze zdziwieniem uzmysłowiło sobie, że Tatarzy nie są wcale jedynie postaciami z powieści Henryka Sienkiewicza. Że żyją tu i teraz - i że pasjonująca jest nie tylko ich historia, ale na dobrą sprawę wszystko, co mogą przekazać ze swych tradycji.

Tatarzy w Rzeczypospolitej, to licząca ponad sześćset lat tożsamość, zapisana krwią oraz potem. Nie ma w historii naszego kraju drugiej takiej nacji, która w swych etnicznych oddziałach stawałaby w każdej właściwie wojennej potrzebie przybranej ojczyzny: od Grunwaldu po II wojnę światową. I mało też która, była tak zgodna i spolegliwa w społecznym współżyciu. Przeżywali Tatarzy wszystkie najtragiczniejsze momenty polskiej historii: powstania narodowe, zsyłkę na Sybir, hitlerowską oraz sowiecką eksterminację, wysiedlenia, emigrację... To wspólna hi-

storia, której nikt i nic nie zdoła wymazać czy rozdzielić na „waszą” – „naszą”.

Zaczeliliśmy budować w wolnej Polsce, w jednoczącej się Europie. Niestety, wygląda na to, że w sytuacji, kiedy państwo stwarza ponoć sprzyjającą atmosferę do rozwoju poszczególnych społeczności, Tatarzy zostają jakby pominięci. Niewielka tatarska wspólnota, zamieszkująca przede wszystkim ubogie rejony Podlasia, nie jest w stanie zapewnić sobie odpowiednich warunków utrzymania i rozwoju kulturalnego. Brak, a nawet choćby tylko zmniejszenie państwowych dotacji celowych i podmiotowych zagraża temu wszystkiemu, co udało się w ciągu ostatnich kilkunastu lat odbudować: tatarskiej działalności społeczno-kulturalnej, ceniowym wydawnictwom, tatarskiej prasie, przekazywaniu tatarskich tradycji dzieciom i młodzieży, odtworzeniu tatarskie-

go świadomego funkcjonowania w naszej wspólnej ojczyźnie.

Tyle jest przecież jeszcze innych rzeczy, o które warto zabiegać: tatarskie zespoły folklorystyczne, tatarski język i pieśni, tatarska pracowitość oraz wiara, która pomogła nam przetrwać. Jest nasza młodzież chłonna wiedzy, której w rozwoju zdolności bardzo pomogłyby choć skromne stypendia. Są rozmaite, życiowe wręcz dla całej wspólnoty bieżące inwestycje, także ochrona naszych tatarskich i polskich zabytków: to bogactwo, które tworzy ten kraj dla nas wszystkich.

To straszne, gdy niewielka społeczność znowu czuje, że zagraża jej marginalizacja, ponowne odebranie możliwości rozwoju tożsamości. A chcemy zostawić po sobie jakiś dobry ślad...

Rzecznik Prasowy Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP

Państwo Halina i Adam Szahidewiczowie

obchodzą piękną rocznicę pięćdziesięciolecia zawarcia związku małżeńskiego.

Stworzyli dobrą, godną szacunku rodzinę, która może być przykładem dla nas wszystkich. Idą wspólną drogą, wspierając się i obdarzając trwałym uczuciem.

Znamy Ich i cenimy za życzliwość, skromność oraz pracowitość. Są opoką naszej tatarsko-muzułmańskiej społeczności.

Z okazji 50-lecia związku małżeńskiego, najserdeczniejsze życzenia Bożego błogosławieństwa na kolejne pięćdziesiąt lat w miłości, zdrowiu i szczęściu składają Czcigodnym Jubilatom

Mufti RP Tomasz Miśkiewicz

oraz Najwyższe Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP

Dzień Kultury Tatarskiej

MUSA CZACHOROWSKI

Tego dnia, 9 listopada 2008 roku, do hotelu „Zbyszko” w leżącym nieopodal Łomży Nowogrodzie, gromadnie zajechali Tatarzy. Przybyli tu autobusami i samochodami prywatnymi m.in. z Białegostoku, Bohonik, Sokółki, Suchowoli, Warszawy, Gdańska oraz Wrocławia, aby wziąć udział w swoim święcie: Dniu Kultury Tatarskiej. Głównym organizatorem imprezy, jej prawdziwą siłą sprawczą, był mufti Tomasz Miśkiewicz, przy wsparciu Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP. Całość dofinansowana została przez ministra spraw wewnętrznych i administracji. Celem spotkania była debata nad stanem tożsamości kulturowej Tatarów polskich, sposobami jej ochrony oraz rozwoju, a także rozliczne przedsięwzięcia rekreacyjno-integrujące.

Salę konferencyjną wypełniono do ostatniego miejsca. Pośród ponad setki obecnych znajdowali się m.in. mufti – przewodniczący Najwyższego Kolegium MZR Tomasz Miśkiewicz, przewodniczący Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej Stefan Korycki, przewodniczący Narodowego Centrum Kultury Tatarów RP Jerzy Szahuniewicz, przewodniczący Podlaskiego Oddziału ZTRP Józef Jusuf Konopacki, przewodnicząca Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku Halina Szahidewicz, przewodnicząca Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Bohonikach Mirosława Korycka, przewodniczący Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Warszawie Grzegorz Dżemil Bohdanowicz i przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej NK MZR Omar Asanowicz.

Zebranych powitała Róża Bogdanowicz, sekretarz Najwyższego Kolegium MZR, po której głos zabrał mufti Miśkiewicz. Przedstawił on cele działalności organizacji tatarskich, będących w znacznej mierze odpowiedzialnymi za to, czym – i jak – żyje tatarska społeczność. Następnie rozpoczęła się debata, poświęcona ochronie, zachowaniu oraz rozwojowi tożsamości kulturowej. Poprowadził ją Artur Konopacki, zaś jej uczestnikami byli: Tomasz Miśkiewicz, Stefan Korycki, Józef Jusuf Konopacki oraz piszący te słowa. Temat wywołał wiele emocji, czego dowodem były liczne wypowiedzi z sali. Głos zabrali m.in. Emir Popławski, Stefan Mustafa Mucharski, Robert Ziemiński, Zofia Konopacka, Mirosława Korycka i Dariusz Szehidewicz.

Wszyscy orzekali zgodnie, że niezbędne jest porozumienie międzyzwiązkowe, możliwie jak najszersze propagowanie historii oraz tradycji, świadomość, że ma to służyć

nam samym i następnym pokoleniom. Pracy wystarczy dla każdej organizacji, dla każdego chętnego: ważne są jednakże jedność i współpraca. Trzeba docierać do tych, którzy żyją z dala od tatarskich skupisk. Trzeba rozbudzać wśród młodzieży dumę z tatarskiego pochodzenia. Tatarzy byli nie tylko wojownikami, uczestnikami polskich powstań narodowych i wojen. To również rzemieślnicy, artyści, naukowcy, rolnicy. Wierni Rzeczypospolitej, kultywujący w spokoju swoje obyczaje oraz wiarę.

Zaangażowanie zebranych wskazywało jednoznacznie, że dyskusja taka była wręcz niezbędna – a przede wszystkim nazbyt krótka. Miejmy tylko nadzieję, że władze naszych organizacji wezmą pod uwagę wyrażone w Nowogrodzie pragnienie jedności, współdziałania i zgody. Z drugiej natomiast strony winniśmy mieć świadomość, że konieczna do tego jest także dobra wola oraz wysiłek wszystkich przedstawicieli tatarskiego środowiska.

Po gorącej dyskusji odbyło się otwarcie wystawy „Architektura sakralna meczetów Rzeczypospolitej, na którą złożył się cykl obrazów olejnych pędzla tatarskiej artystki z Poznania – Elwiry Sobolewskiej-Waliszewskiej. Piękne płótna, przedstawiające tatarskie meczety, wzbudziły duże zainteresowanie. Wielu oglądających pamiętało niektóre z tych świątyń ze swego dzieciństwa. „Chciałoby się mieć w domu taki obraz” – mówili. Ale czas był już na obiad, po nim zaś nastąpiły kolejne atrakcje. Oto zabłysły ostre klingi... Szymon Miśkiewicz rozpoczął pokaz krojenia mięsa dwoma nożami. Po nim zręcznie operował ostrzami Emir Półtorzycki, a i Jakub Abramowicz szatkował udanie. Pomagała im pewnie odziedziczona po przodkach umiejętność robienia szablą...

Po chwili panie przydzwigały miski, torby z mąką, jają i inne składniki, niezbędne do zagniecia ciasta na pierkakaczewniki. Ścierały się tu ze sobą rozmaite, wypróbowane przez wieki rodzinne przepisy, zaś ciasto – drożdżowe przecie – rosło na swój (chyba) ciastowy sposób. Zagniały je z pełnym oddaniem m.in. Miła Jabłońska, Helena Alijewicz i Elżbieta Miśkiewicz. Kulinarnych zmagani był to wszelako dopiero początek, bowiem rozpoczął się konkurs na najsmaczniejszą tatarską potrawę. Nasze miłe Tatarki okazały swój kunszt: stół zastawiono wspaniałymi daniami, które ocenić miała komisja w składzie: Halina Szahidewicz, Mirosława Korycka, Lilla Świerblewska i Musa Czachorowski. A potraw wszystkich było 14: co jedna, to smaczniejsza!

Członkowie komisji w skupieniu, z namaszczeniem wręcz, delektowali się konkursowymi wyrobami. Oceniano wygląd, smak, oryginalność, pracowitość. Co raz to pojawiał się ktoś chętny do pomocy, bo i zapach wspaniałego jądła wabił z daleka. Komisja uporała się jednak sama z degustacją i po krótkich obradach ustaliła, co najbardziej przypadło jej do smaku. Tymczasem równie poważne zadanie przypadło wszystkim zebrany: każdy po spróbowaniu zaprezentowanych dań, miał zgłosić wybrany numer do nagrody publiczności. Z wielkim napięciem oczekiwano na ogłoszenie wyników przez muftiego Miśkiewicza: nie miała to przecież satysfakcja oraz splendor, gdy własnoręcznie wykonana potrawa uznana zostanie za najsmaczniejszą.

Okazało się, że w szranki kulinarnej zmagani stanęły: Helena Aleksandrowicz, Tamara Jabłońska, Zina Miśkiewicz, Iwona Iljasiewicz, Zofia Półtorzycka, Jolanta Miśkiewicz, Anna Mucharska, Helena Alijewicz, Lejla Majewska, Zofia Konopacka, Faryda Radlińska, Mirosława Safarewicz i Miriema Bogdanowicz, a także jeden godny przedstawiciel mężczyzn - Szymon Miśkiewicz. Ich dziełem były m.in. siorpa, pilaw, bielusz, pierkakaczewniki, brzuszek, jabłuszka rajskie oraz kibiny.

Mufti zaczął od wyróżnień, bowiem każde danie było wyśmienite, jedyne w swoim rodzaju i godne pochwały. W miarę odczytywania kolejnych nazwisk, emocje rosły: kto wygrał? Kto? Wreszcie wszystko stało się już jasne: drugie miejsce zdobył pierkakaczewnik Mirosławy Radlińskiej, pierwsze zaś – smakowite pierożki bośniackie z serem Zofii Konopackiej! Publiczność natomiast dała się uwieść słodkiemu tatarskiemu czak-czak, zrobionemu przez Farydę Radlińską. Kto nie próbował nigdy którejkolwiek z tych potraw, niechaj żałuje! Jest czego...

Dalszy ciąg spotkania toczył się przy biesiadnych stołach i chociaż część osób musiała opuścić już gościnne progi nowogrodzkiego hotelu, to wciąż było tłoczno. Szefowie tatarskich organizacji dyskutowali jeszcze o swych ważnych sprawach, płynęły też wspomnienia, omawiano to i tamto, wymieniano się nowościami z dawno niewidzianymi krewnymi oraz znajomymi. I bawiono się, tańczono - aż miło było popatrzeć m.in. na Klarę Janglajew, wirującą na parkiecie ze Stefanem Mustafą Mucharskim, na Omara Asanowicza z małżonką, czy na przebojową Helenę Alijewicz. Zadowolone, uśmiechnięte twarze wskazywały, że Dzień Kultury Tatarskiej podobał się wszystkim. Należy tylko życzyć sobie, aby równie sympatyczna atmosfera towarzyszyła nam każdego dnia.

Lietuvos ir Lenkijos totoriai Kosciuškos sukilime

ARKADIUSZ KOLODZIEJCZYK

Tešiny, pradžia „LT“ 7-9(119-121).

1794 m. balandžio 16 d. Šauliuose, Žemaitijoje, vykusiame šlėktos suvažiavime paskelbtas „karininkų sąjungos aktas“ ir pradėtas sukilimas Lietuvoje. Jo vadu tapo generolas majoras Antonis Chlevinskis, kuris dar tą pačią dieną išsiuntė įsakymus sau pavaldiems daliniams. Įsakyme, siųstame Lietuvos raitininkų gvardijos vadui Janui Strijenskiui²⁵, jis rašė, kad pulkininkas Jakubas Azulevičius, 6-tojo priešakinės sargybos pulko vadas, dėl didelių atstumų paklustų arčiau esančio Strijenskio įsakymams. Azulevičius, kuris – anot Stanislovo Kričinskio – „1794 m. balandį (...) priklausė tiems lenkų vadams, kurie pirmi prisijungė prie sukilėlių“²⁶, nuvedė savo dalinį į Sokulką, kad apsaugotų 2-ąjį pėstininkų pulką, „jeigu atvyks Bieliakas ir susiburs kiti dorovingi piliečiai, reikia tikėtis gan stipraus korpuso“, – skaitome ataskaitoje, siųstoje Lietuvos tautinei aukščiausiajai tarybai²⁷.

Paskelbus sukilimo aktą, Chlevinskis su atvykusiu į Šiaulius Vilniaus sukilėlių vadu pulkininku Jokūbu Jasinskiu sudarė tolimesnių veiksmų planą ir pakvietė gretimų apskričių gyventojus prisijungti prie sukilimo. Vilniaus link buvo išsiųstas brigados vadas Mikolajus Sulistrovskis ir Ksaveras Niesiolovskis, Ukmergėje jie prijungė 2-ąjį priešakinės sargybos pulką. Tuo tarpu prie A. Chlevinskio prisijungė 5-asis priešakinės sargybos pulkas, vadovaujamas papulkininko L. Liševskio.

Tačiau pasipriešino 3-iojo priešakinės sargybos pulko vadas pulkininkas Jakubas Baranovskis, kuris buvo laikinai apsisostojęs Vilkaviškyje²⁷.

Sukilimas Vilniuje prasidėjo naktį iš balandžio 22 į 23 d. Sukilėliai, vadovaujami J. Jasinskio, užėmė rotušę ir sugavo nekenčiamą Torgovicos konfederatą, Lietuvos etmoną Simoną Kosakovskį. Į nelaisvę paimta daugiau nei tūkstantis rusų. 1794 m. balandžio 24 d. paskelbtas sukilimo aktas ir sudaryta Lietuvos tautinė aukščiausioji taryba²⁸.

Reikia pažymėti, kad etmono Simono Kosakovskio adjutantas buvo Abrahamas Azulevičius, pulkininko Jakubo sūnus. Jis kartu su etmonu pabėgo iš sukilėlių užgrobtos Kosakovskio Lukoinių dvaro. Balandžio 22 d. Abrahamas tėvui iš Vilniaus atvežė etmono įsakymą žygiuoti į Varėną, kurio pastarasis neįvykdė²⁹.

Balandžio 25 dieną Kriminalinis teismas etmonui S. Kosakovskiiui paskelbė mirties nuosprendį pakariant. Vedamas mirti etmonas bandė įtikinti, kad Baranovskiiui davė įsakymą žygiuoti į Vilnių ir kovoti su sukilėlių daliniais. Tačiau nuosprendis buvo įvykdytas. Kosakovskio kūnas kartuvėse kabojo iki vakaro³⁰.

Baranovskis, iš pradžių priešiškaai nusiteikęs sukilimo atžvilgiu, nesulaukė į Vilkaviškį atvykstančio majoro Dominiko Kžickio, kuris „turėjo išklausti ten apsisostojusio Baranovskio dalinio priesaikos. Baranovskis, nepakluseš jokiems įsakymams, nužygiavo per Kalvariją į Alytų, kur apsisostojė. Apie šiuos įvykius

jis išsiuntė pranešimą Kosakovskiiui, Maskvos valią vykdžiusiam etmonui, kuris jau buvo nebegyvas (...). Maskvėnų būrį, susidedantį iš dviejų kuopų, žygiuojantį iš Gardino Kauno link į pagalbą saviškiams su 2 patrankom, garbingai praleido. Dalis Baranovskio pavaldinių, mačiusių jo prielankumą Maskvai ir nenorą ginti savąją tėvynę, paliko jį ir prisijungė prie sukilėlių. Trečdalis dalinio liko su pulkininku, o gal ir tie greit jį paliks. Visada geras darbas daugiau draugų suburia.“ – taip 1794 m. gegužės 10 dieną rašė „Gazeta Wolna Warszawska“³¹. Vis dėlto neilgai trukus Baranovskis prisijungė prie sukilimo, o jo dalinys, papildęs Michalo Vielhorskio korpusą, išitraukė į kovas su rusais.

Svarbiausia dabar tapo generolo J. Bieliako figūra. „Senasis generolas, paskelbus sukilimą Lietuvoje, pirmą akimirką buvo nustebeš ir dezorientuotas“, – teigė S. Kričinskis³². Balandžio 4 d., kai buvo laimėtas Raclavicos mūšis, jis net nusiuntė atskaitą etmonui S. Kosakovskiiui, pranešdamas apie Antonio Madalinskio brigados maištą, jos žygį iš Ostrolenkos kovo 12 d. ir sukilėlių pergales. Jo atskaita Vilnių pasiekė balandžio 14 d. „Taip jis stengėsi laimėti laiko. Neatmetama galimybė, kad tokiu būdu Bieliakas stengėsi padaryti įtaką Vilniaus etmono požiūriams ir sprendimams“, – pabrėžia Janas Tiškevičius. Jo nuomone, Bieliakas „nenorėjo veikti neapgalvotai“³³. Generolas nepakluso Varšuvos komendantą generolą Stanislovo Mokronovskio įsakymams, kuris balandžio 23 d. kvietė jį atvykti į sostinę³⁴.

„Atrodo, kad senasis generolas pakluso tik karaliaus įsakymams. Balandžio 26-27 dienomis Laikinosios Varšuvos tarybos delegatai išvyko su karaliaus laiškais generolui Bieliakui, Azulevičiui ir kitiems, kad „jie iš Balstogės girios šaulius statytų“, – rašo S. Kričinskis³⁵. Balandžio 26 d. karalius Stanislovas Augustas parėmė sukilimą ir vėliau išsiuntė keletą laiškų karaliaus ekonomijos valdytojams Lietuvoje, kad šie tarnaujančius kunigaikštystėje šaulius vestų į sukilėlių dalinius. Karalius taip pat parašė laišką Bieliakui „atsižvelgdamas į jo drąsą ir karinius nuopelnus. Aišku, karalius puikiai prisiminė generolui įteiktą Virtuti Militari kryžių. Laiške karalius ryžtingai ragino generolą prisijungti prie sukilimo“³⁶.

Karaliaus autoritetas, Palenkės šlėktų balandžio 24 d. paskelbtas konfederacija (Nukelta į 26-ąjį psl.)

4-ojo priešakinės sargybos pulko karininkas, ulonas ir eilinis (žalsva spalva, palaidinė - šviesi)

Lietuvos ir Lenkijos totoriai Kosciuškos sukilime

(Atkelta iš 25-o psl.)

jos aktas bei karininkų gretose vyraujanti nuotaika lėmė, kad Bieliakas prisijungė prie sukilimo. Generolas nužygiavo į Polesės Bielską, kur buvo apsisistojusi Lietuvos artilerijos divizija, vadovaujama kunigaikščio Pranciškaus Sapiegos. Į jos sudėtį įėjo 4-asis Bieliako priešakinės sargybos pulkas su 600 raitininkų ir 6-asis priešakinės sargybos pulkas su 465 žmonėmis (453 žirgais). Gegužės 2 d. Sapiegai priklausė 3330 žmonių, tarp jų 1360 raitininkų ir 8 patrankos³⁷.

Taip pat susibūrė generolo majoro A. Chlevinskio divizija, kuri balandžio 29 d. užėmė Kauną. Jo dispozicijoje buvo 5-tasis Priešakinės sargybos pulkas (toliau – PSP) su 537 žmonėmis. Netrukus prisiekęs prie Verebiejų kaimo Šiaulių aktui prisijungė ir pulkininkas Jakubas Baranovskis su 3-ojo PSP dalimi, atveddamas 370 karininkų, paštininkų ir draugų. Iš viso Chlevinskio diviziją sudarė 1400 žmonių – vien raitininkų daliniai³⁸.

Balandžio 30 d. susibūrė Vilniaus divizija, vadovaujama J. Jasinskio. Ją sudarė 1-asis PSP vadovaujamas majoro Ignaco Eydziatovičiaus (617 žmonių ir 512 žirgų), ir 2-asis PSP, vadovaujamas papulkininkio Adamo Guškovskio (apie 450 žmonių ir 400 žirgų)³⁹. Tokiu būdu visi priešakinės sargybos pulkai, kuriuose tarnavo daugiausia totoriai – ypač karininkai, iki 1794 m. balandžio pabaigos prisijungė prie sukilimo.

Karaliaus rūmų ulonų pulko ulonas (raudona spalva). Iš šio pulko 1792 m. suformuotas 6-asis PSP.

Įkurti tris divizijas, kurioms vadovavo vienas nuo kito nepriklausomi generolai, buvo ne itin vykęs sprendimas, nes kilo daug nesutarimų. S. Kričinskis rašo, kad kilo ginčas tarp kunigaikščio P. Sapiegos ir generolo J. Bielako, nes jaunas kunigaikštis vengė veltis į karo veiksmus ir kai kurie jo sprendimai buvo visiškai neapgalvoti. Audringas ginčas, kurį „veltui malšino“ Tautinės aukščiausiosios tarybos atstovas Aloizas Sulistrovskis, baigėsi tuo, kad P. Sapiega atsisakė vadovauti divizijai ir birželio 8 d. Gardine jo vietą užėmė Bielakas⁴⁰. Janas Tiškevičius irgi mini šį ginčą, išpiplieskusį tarp Sapiegos ir patyrusio Bielako⁴¹. Sukilimo vadas Tadas Kosciuška priėmė Sapiegos atsistatydinimą ir į jo vietą paskyrė generolą Povilą Grabovskį.

Tuo tarpu gegužės 4 d. Bielako pulkas žygiavo prieš rusų pulkininko Aleksandro Česmanskio dalinį, stovintį Brastoje. Nors priešininkų dalinys buvo gausesnis (5 Peterburgo dragūnų pulko eskadronai, du jėgerių batalionai, keliasdešimt kazokų ir 4 patrankos), bet vis dėlto pasitraukė į Pinską. Įvyko tik keletas smulkių susirėmimų su rusais⁴².

Vėliau Bielako pulkas kartu su Sapiegos divizija žygiavo per Lietuvos Brastos vaivadijos žemes⁴³. Perėmęs vadovavimą visai divizijai Bielakas didesnės iniciatyvos nerodė. Jis savo dalinius perkėlė prie Slonimo (J. Tiškevičius rašo, kad tik 4-ąjį PSP), kur jų žygi nutraukė stiprus 3 tūkstančių rusų korpuso, vadovaujamo generolo Pavlo Cicjanovo, pasipriešinimas. Lietuviai tik stebėjo rusų dalinių veiksmus ir trukdė juos aprūpinti maistu. „Generolas Bielakas aiškino, kad yra nepajėgus priversti korpusą judėti dėl priešų jėgos pranašumo“ – pabrėžia S. Kričinskis. Nors generolas turėjo 3300 karių ir 8 patrankas prieš 3000 Cicjanovo karių, jo biografas teigia, kad „galima spėti, jog Bielako veiksmų pasyvumui įtakos turėjo liga, kuri tuo metu griaužė senyvo generolo kūną“⁴⁴.

Bielako pasyvumas kėlė nerimą sukilimo vadams, todėl ryšiams užmegzti pas jį buvo pasiūsti keli karininkai. Generolas staiga mirė birželio 24 d. Vadovavimą pulkui perėmė pulkininkas Mustafa Achmatovičius, o divizijai – generolas A. Chlevinskis. Tolimesnis pulko karinis kelias neaiškus. Liepos 30 d. 4 tūkstančių lietuvių divizija, vadovaujama Chlevinskio, kurią sudarė 3-asis PSP su 751 žmogumi ir 4-asis PSP

su mažiausiai 400 žmonių⁴⁵, atžygiavo prie Želvos pagelbėti generolui Karoliui Sierakauskui. Nuo rugpjūčio 1 iki 5 d. lietuvių daliniai puldinėjo Slonimą. Naktį iš rugpjūčio 6 į 7 totorių eskadronus, saugojančius brastą per Ščaros upę ties Derečynu, užpuolė rusų raitininkai. Prie Derečino bei saugant Karolio Sierakausko korpusą žuvo arba buvo sužeisti 54 4-ojo Priešakinės sargybos pulko ulonai⁴⁶.

Prie Sapiegos (vėliau Bielako) divizijos prisijungė ir minėtasis 6-asis PSP, vadovaujamas pulkininko J. Azulevičiaus. Dar būdamas Bielske Sapiega išsiuntė 40 pulkininko Andžėjaus Kazanovskio raitininkų savanorių ir 100 Azulevičiaus raitininkų į Sokulką, kad apsaugotų ten „susirinkusius Gardino vaivadijos piliečius, planuojančius prisijungti prie sukilimo“⁴⁷. Antroje birželio mėn. pusėje, 6-asis PSP patuliavo Brastos apylinkes. Birželio 24 d. patrulių būrys, vadovaujamas leitenanto Azulevičiaus (Juzefo?), į nelaisvę paėmė Bugo upe plaukiančią rusų pontonų apsaugą.

6-asis PSP, prijungtas prie korpuso, kuriam vadovavo generolas Maciejus Frankovskis, rugpjūčio 2 d. atžygiavo į Vilnių. Pulkas gynė miestą nuo Rodūnios kelio pusės, kur rugpjūčio 11 d. įvyko pagrindinis rusų kariuomenės puolimas. Tą dieną kavalerijai atakuojant rusus, pralaužusius gynėjų pozicijas, žuvo pulkininkas Jakubas Azulevičius⁴⁸. Nerangiai A. Chlevinskio vadovaujama miesto gynyba palūžo ir rugpjūčio 12 d. Vilnius pasidavė.

Žuvus pulkininkui Azulevičiui, vado pareigas atiteko papulkininkui Elijašui Sobolevskui. Rugpjūčio 22 d. jis karaliui rašė: „Praradus susirėmimą ties Vilniumi vadą Azulevičių, man tenka garbė perimti jo pareigas, todėl kreipiuos į Jus tikėdamasis palankumo, kad galėčiau šias pareigas tinkamai eiti. Piliėtis Elijašas Chaleckis, majoras, nepraradęs kareiviško dorumo bei įrodęs tai septynerių metų kare ir dabartinių įvykių metu prašo jį skirti papulkininkiu. O vyresnį mirusiojo vado Azulevičiaus sūnų Maciejų Azulevičių, išsitarnavusį iki rotmistro tame pat 6-ajame pulke, kartu su kitais karininkais demonstravusį gero kario drąsą, prašau Jūsų aukščiausios kilnybės skirti majoru, įvertinus tėvo nuopelnus ir gabumus bei jo paties tinkamumą tapti majoru“⁴⁹.

1794 m. rugsėjo 25 d. E. Sobolevskis tapo pulkininku; tą pačią dieną Chaleckis paskirtas papulkininkiu, o apie M. Azu-

levičių šaltiniuose neminama⁵⁰. Tikriausiai ir jis paskirtas majoru. Pulkininkas Jakubas Azulevičius palaidotas Studziankos kapinėse, ten pat, kur ir generolas Juzefas Bielakas (antkapių neiškilo, todėl kapų vietos nežinomos).

Reikšmingas buvo totorių įnašas mūšyje prie Krupčicų, kuris įvyko 1794 m. rugsėjo 17 d. Generolas K. Sierakauskas į Kobriną vedė apie 4000 žmonių (5 batalionus, 13 eskadronų ir 26 patrankas), tarp jų stipriai sumažėjusius 3-ąjį PSP – tris eskadronus ir 256 žmones bei 4-ąjį PSP – tris eskadronus ir 159 žmones⁵¹. 4-asis PSP saugojo kairįjį lenkų sparną, o 3-asis PSP buvo įtrauktas į rezervą. Kadangi Suvorovo pajėgos buvo didesnės, Sierakauskas nusprendė trauktis. Totorių eskadronai saugojo dešinįjį besitraukiančio lenkų pėstininkų junginio kampa. Pulkininko Mustafos Achmatovičiaus vadovaujami eskadronai atrėmė daug priešų puolimų. Rugsėjo 18 d. visa lenkų divizija pasiekė Terespolį. Sierakauskas dėl triskart gausesnių priešų prarado 300 žmonių; totorių nuostoliai nežinomi.

Daug blogiau buvo rugsėjo 19 d. prie Terespolio. Besitraukiančią Sierakausko diviziją saugojo du 3-ojo PSP eskadronai. Divizija buvo sumušta. Lenkai prarado apie 2 tūkstančius karių; žuvo apie 1500 žmonių⁵².

Totorių nuostoliai taip pat buvo dideli. 3-ajame pulke prie Krupčicų ir Terespolio žuvo 1 draugas, 1 trimitininkas ir 11 eilinių; draugai Posolovičius ir Dziadlovskis bei eilinis Šervinskis pasitraukė iš mūšio lauko. 4-ojo dalinio leitenantas Abrahamas Talkovskis žuvo prie Brastos. Taip pat mūšio lauke krito 14 draugų, 2 puskarininkai, 1 triminininkas ir 20 eilinių; sužeisti 7 draugai, vietininkas, 2 puskarininkai ir 7 eiliniai⁵³.

1794 m. spalio 8 d. Sierakausko vadovaujamos lenkų divizijoje buvo tik 3262 žmonės⁵⁴. Nors nuostoliai buvo dideli, didėjo prisijungęs prie divizijos 4-asis pulkas. Rugsėjo 27 d. prie Višniavo pulkininko Achmatovičiaus dalinyje buvo 177 žmonės ir 154 žirgai; rugsėjo 30 d. prie Sarnavo susirinko jau 233 raitininkai; spalio 3 ir 4 dienomis prie Kocko pulkininkas Achmatovičius vadovavo 230 žmonių. Tuo pat metu 3-ojo pulko eskadronuose buvo 155 žmonės⁵⁵.

Spalio 8 d. prie Korytnicos Sierakausko dispozicijoje buvo vos 53 3-ojo ir 70 4-ojo PSP raitininkų, nes daug jų žuvo⁵⁶. Likusieji buvo pasiūsti patruliuoti arba saugoti diviziją iš rytų pusės. Spalio 10 d. rengiantis mūšiui

prie Maciejovicų dešiniajame sparne suformuotas kombinuotas raitininkų pulkas, vadovaujamas pulkininko Pranciškaus Ksavero Voicechovskio. Jis buvo sudarytas iš Myro ulonų pulko – 110 žmonių, 3-ojo PSP – 53 žmonių, 4-ojo PSP, vadovaujamo Achmatovičiaus – 70 žmonių, Kazanovskio pulko – 130 žmonių, tautinės kavalerijos iš Ževuskių brigados – 60 žmonių⁵⁷.

Lenkijos kairiajame sparne pirmasis į mūšį įsitraukė Voicechovskio pulkas. Jį atakavo visi Dono kazokų daliniai, – prisimena Andrianas Denisovas⁵⁸.

„Pulkas judėjo viena linija. Lenkų vadas suklydo, per anksti pradėdamas ataką. Kol lenkai prisitartino prie priešų rikiuotės, žirgai prarado greitį. Iš miško išėjo likusieji kazokų daliniai. Kazokai išsirikiavo kitaip – jie stengėsi apsupti atėjantį priešininką, kurio frontas buvo daug trumpesnis nei jų. (...) Vis dėlto atrodo, kad Myro ulonai susikovė su priešais. Iš priekio bei sparnų atakuojami gausesnės rusų kavalerijos, jie buvo priversti pasitraukti. Pulkas persikėlė už kaimo ir po pralaimėjimo šiaurinėje nuokalnėje persitvarkė rikiuotę – atkurdamas įvykių seką Voicechas Mikula pabrėžė, kad pulkininkas Voicechovskis su vienu pulku negalėjo ilgai priešintis penkiems kazokų pulkams. Apie mūšio įnirtingumą byloja vėlesnis eskadronų pertvarkymas, nes sunku būtų patikėti, kad šis pavyzdingas ir karuose užgrūdintas dalinys pasiduotų panikai vien pamatęs priešą“⁵⁹.

(Bus daugiau)

Iš lenkų kalbos vertė Alicija Grigutytė Redagavo Adas Jakubauskas

²⁵ L. Żytjiewicz, op. cit., P. 538.

²⁶ S. Kryczyński, *Azulewicz Jakub...*, P. 191.

²⁷ *Akty powstania Kościuszki. I t. Protokoły i dzienniki Rady Zastępczej Tymczasowej i Rady Najwyższej Narodowej. Leidykla Sz. Askenazy i W. Dzwonkowski, Kraków 1918, P. 50.*

²⁸ Ten pat, 118-119 psl.; Z. Sutek, op. cit., P. 197-214.

²⁹ Z. Sutek, op. cit., P. 183.

³⁰ Ten pat, P. 224.

³¹ „Gazeta Wolna Warszawska”, 5 nr. nuo 10 V 1794, P. 62.

³² S. Kryczyński, *General Józef Bielak...*, P. 89.

³³ J. Tyszkiewicz, *Kampanie...*, P. 23.

³⁴ Tamže, S. Kryczyński, *General Józef Bielak...*, P. 89; B. Szyndler, *Powstanie Kościuszkowskie 1794*, Warszawa 1994, P. 119.

³⁵ S. Kryczyński, *General Józef Bielak...*, P. 89; H. Mościcki, op. cit., P. 184.

³⁶ J. Tyszkiewicz, *Kampanie...*, P. 23-

24; Z. Góralski, *Stanisław August w insurrekcji kościuszkowskiej*. Warszawa 1988, P. 82-84. Karalius rašė generolui: „Po to kas įvyko, jau negalime apie nieką kitą galvoti, tik apie visuotinę gynybą. Visi privalome išsigelbėti, arba žūti”. Centrinis Senujų Aktų Archyvas: Lenkijos Karalystės archyvas, sygn. 323, l. 52. Kartu su generolu J. Bielaku Lietuvos kariuomenėje už 1792 m. kampaniją *Virtuti Militari* kryžiais buvo apdovanoji gen. mjr. A. Chlevinskis, gen. mjr. M. Frankovskis, gen. mjr. P. Grabovskis, pulkininkas J. Jasinskis, iš viso 18 asmenų. K. Filipow, *Order Virtuti Militari 1792-1945*, Warszawa 1990, P. 18.

³⁷ Z. Sutek, op. cit., P. 33-34.

³⁸ Ten pat, P. 232.

³⁹ Ten pat, P. 229. Mjr. I. Eydziatowiczius, lenkas, lietuviškojo sukilimo narys, nuo 1793 VIII 23 priklausė 1 PSP. Adamas Guszowski (Guzkowski, Gużkowski, Gorzkowski), priklausė 2 PSP, nuo 1793 VIII 23 papulkininkis, pakeltas pulkininku 1794 IV 26.

⁴⁰ S. Kryczyński, *General Józef Bielak...*, P. 90.

⁴¹ J. Tyszkiewicz, *Kampanie...*, P. 25.

⁴² S. Kryczyński, *General Józef Bielak...*, P. 89; H. Mościcki, op. cit., P. 197.

⁴³ S. Kryczyński, *General Józef Bielak...*, P. 89-90.

⁴⁴ Ten pat, P. 90.

⁴⁵ S. Herbst, op. cit., P. 348; H. Mościcki, op. cit., P. 253.

⁴⁶ T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje...*, t. VI, P. 230.

⁴⁷ Z. Sutek, op. cit., P. 235.

⁴⁸ S. Kryczyński, *Życiorysy...*, P. 413; idem, *Azulewicz Jakub...*, P. 191; T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje...*, t. VI, P. 222; H. Mościcki, op. cit., P. 256; A. Kołodziejczyk, *Jakub Azulewicz...*

⁴⁹ J. Riabinin (wyd.), *Korespondencja króla z naczelnikiem podczas powstania 1794r.*, „Przeгляд Historyczny”, 1915 z 3, P. 371.

⁵⁰ *Wojsko Wielkiego Księstwa...*, P. 249-254.

⁵¹ S. Herbst, op. cit., P. 367.

⁵² S. Herbst, op. cit., P. 375-382.

⁵³ T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje...*, t. VI, P. 252-253.

⁵⁴ Ten pat, t. VI, P. 256.

⁵⁵ Ten pat, P. 275.

⁵⁶ W. Mikula, *Maciejowice 1794*, Warszawa 1991, P. 104.

⁵⁷ T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje...*, t. VI, P. 293 tvirtina, kad Wojcechovskio dalinys buvo dislokuotas lenkų rikiuotės centre. T. Rawski, *Maciejowice*, [w:] *Powstanie kościuszkowskie 1794. Dzieje militarne*. T. II pod red. nauk. T. Rawskiego, Warszawa 1996, P. 256.

⁵⁸ T. Rawski, op. cit., P. 257.

⁵⁹ W. Mikula, op. cit., P. 159.

JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

(Tešiny, pradžia 2006 m. Nr. 11 – 12 (99 – 100), 2007 m. Nr. 1-2 (101 – 102), Nr. 3 – 4 (103 – 104), Nr. 5-6 (105 – 106), Nr. 7-8 (107 – 108), Nr. 9-10 (109 – 110), 11-12 (111 – 112), 2008 m. Nr. 1-3 (113 – 115), Nr. 7-9 (119-121)).

Apie Dovydą Selimavičių, Maciutkos brolių nedaug galiu pasakyti. Buvo darbštus ir šykštus. Susitaupe pinigų ir prisipirko prie savo ūkio dar 6 ha žemės. Samdinių neturėjo. Vaikai, vos paaugę, šliaužiodavo bulvių vagose ir kituose daržuose. Buvo palaikytas buože ir išvežtas į Rytus. Rodos, ten ir mirė. Koks kitų šeimos narių likimas, nežinau.

Nuo išvežimo likęs sūnus Jokūbas tapo inžinieriumi, Valkininkuose statė vaikų tuberkuliozinę sanatoriją.

Trečias brolis Abrahamas Selimavičius buvo bene pats nesimpatingiausias iš brolių. Ir gal ne tiek jis, kiek jo žmona, pasipūtusi Makulavičiūtė iš Trakininkų. Turėjo dukrą Sonią ir sūnų Aleksandrą (Lioską).

Zosė ištekėjo už buvusio muezino Adomo Chalecko sūnaus Aleksandro. Zosė greit mirė, palikdama dukrą, kuri irgi parsivedė į namus Jakubauską iš Žadiškių.

Lioska paveržė iš manęs mano numylėtinę Eleną Makulavičiūtę, mano geradarį Molliuko dukrą. Tėvas Lioskai nupirko Motiejaus Baranausko, gyvenusio Kaune, ūkį Adamonyse, kur jis ir apsigyveno, palikęs tėviškę seseriai. Elena pagimdė Lioskai sūnų bene už 13 metų po vestuvių.

Buvo Raižiuose dar viena Selimavičių šeima. Tai mano mamos pirmasis vyras ir vyresnės sesers Zosės tėvas Motiejus Selimavičius, bet ši šeima išnyko su jo mirtimi.

Apie vieną Raižiuose gyvenusią Makulavičių šeimą – Stepo Makulavičiaus šeimą – rašiau jau daug kartų, tad nesikartosiu.

O dar buvo Dovydas Makulavičius, vadinamas Davūniu, turėjęs už žmoną berods Bagdanavičiūtę iš Bazorų. Davūnis pasižymėjo tuo, kad darydavo berniukams lyties organo apipjaustymą (musulmoniškai – siunnet). Aštriu skustuvu nupjaukdavo įtemptą lyties organo galvutę dengiančią plėvelę. Žaizdą apiberdavo sumaltais alksnio medžio milteliais. Negirdėjau, kad nuo šios operacijos kas nors būtų miręs ar bent rimčiau sirgęs.

Davūnis buvo ir geras bitininkas. Jo sode buvo daug bičių avilių. Jis turėjo bendrininką, vadinamą sėbrą Joną Jakubauską iš Žadiškių. Medų kopdavo abu, o paskui kopimą aplaistydavo. Visi sakė, kad Davūnis turi bičių auginimo paslaptį.

Davūniai buvo bevaikiai, tad išūnijo Makulavičienės brolio Bagdanavičiaus iš Bazorų sūnų Danielių, užrašydami jį Makulavičiaus pavarde. Davūniai jau seniai mirę. Danielius vedė visai artimą giminaitę, savo motinos brolio Salicho Makulavičiaus iš Trakininkų dukrą. Danielius buvo vienas iš mokyčiausių musulmonų, mano amžininkų, jis atliko mulos pareigas.

Davūnio kaimynas buvo Jonas Makulavičius, vadinamas Jasiuta. Jis buvo vedęs Bazarauskaitę iš Bazorų, mano vaikystės kaimyno Abunevičiaus Juozo žmonos seserį. Jasiutai turėjo vieną vienintelį sūnų Stepą, kurį labai lepino ir nuo to kentėjo. Stepukas buvo vienmetis su Abunevičių Jonuku – savo pusbroliu, porą metų už mane jaunesnis. Teko su juo bendrauti, draugauti, bet kartu ir patirti skriaudų.

Kiek prisimenu iš vaikystės, Stepukas, Jonukas ir aš ganėme Abunevičių arklius, vieną arklį reikėjo pavaryti nuo pasėlių, ir Stepas liepė man tai padaryti. Kai nepaklausiau, apčaižė mane botagu, o kai nuėjau pavaryti arklio, tas man įspyrė į pilvą ir aš pargriuvau.

Kartu su Stepu mus mokė tikybos molliukas Stepas Makulavičius. Stepukas savo pusbrolių Jonuką ir mane įkalbino per pietų pertrauką nueiti į greitimą Peckūnų kaimą pas batsiuvi paimti pataisytų batukų. Žinoma, pasivėlinome sugrįžti į pamokas, ir hodža mus nubaudė, paklupdydamas ant pabarstytų žirnių.

Kartu su Stepuku ir Jonuku mus mokė dvarininkas Juozas Daunoravičius rašto. Kartą pas jį susirinko jo draugai pamedžioti kiškių ir lapių. Tai buvo jau po pamokų. Stepuko prikalbinti mes visi trys nusekėme paskui medžiotojus į Gineitiškių miško brūzgynus. Bridome per upelius, landžiojome po brūzgynus, žiūrėjome, kaip medžiotojai, nieko nenušovę, pradėjo taikytis į metamas į viršų kepures. Grįžome į namus jau sutemus. Mano serganti mama nenubaudė manęs, bet Abunevičių Jonukas gavo nuo tėvo lupti.

Kartu su Stepuku ir Jonuku vieną žiemą teko gyventi Lapinskių bute ir mokyti, tik jie mokėsi lenkiškoje mokykloje, o aš buvau perėjęs į lietuvišką. Abi mokyklos buvo netoli viena nuo kitos Jiezno gatvėje, ir abiejų mokyklų mokiniai nuolat kovodavo tarpusavyje per ilgąsias pertraukas. Per vienas tokias muštynes mane kažkas išspėjo:

- Žiūrėk, Stepas sniegu aplipdo akmenį ir nori mesti į tave.

Stepas, tai išgirdęs, akmenį metė žemėn.

Stepas Jasiutukas lyg ir simpatizavo Jono Jakubausko dukrai Elzei iš Žadiškių. Kartais jaunimas paprašydavo mano sesers, tuo metu jau ištekėjusios už Bernardo Bairašausko ir gyvenančios Trakininkuose, kambario vakarėliui. Vieno tokio vakarėlio pabaigoje Elzė pasiliko nakvoti pas Niną, nes jos brolis Albertas buvo vedęs Bernardo Bairašausko seserį Zosę. Mes visi raižiškiai grįžome namo, o Stepas Jasiutukas liko su Elze. Pasekmės aiškios – mergina liko nėščia, Stepas turėjo ją vesti, o aš buvau pabrolys.

Gimė sūnus, bet jaunesni nesugyveno. To priežastis buvo Stepo motina, kurščiusi nesantaiką. Elzė vieną kartą metė Stepą, vėl sugrįžo. Paskui metė antrą kartą visiškai, todėl jos broliai Romas ir Kostas nutarė atvažiuoti iš Žadiškių ir parvežti jos kraitį. Ir įvyko nelaimė. Kostas negrįžo namo gyvas. Kostas Jakubauskas simpatizavo Stepo puseserei Marytei Abunevičiūtei ir žadėjo ją vesti. Kai kilo vaidai tarp jo sesers ir Stepo, Kostas vis grasino užmušiąs Stepą. Kai broliai atvažiavo pas Jasiutus atsiimti sesers kraičio, Stepas stvėrė kočėlą. Senis Makulavičius kočėlą iš sūnaus atėmė, bet senė ištraukė iš tvoros įdėtas džiovinti skroblines šakes, įdavė jas sūnui, rėkdama:

– Mušk gyvates...

Stepas sudavė sunkiu šakių kotu du ar tris kartus Kostui per galvą, ir tas krito negyvas. Teko dalyvauti Kosto laidotuvėse ir būti Stepo teisme liudytoju. Teisė ir jį, ir jo motiną Alytaus apygardos teisme. Šiurpu buvo pažiūrėti į teismo stalą, ant kurio gulėjo įkaltis – skroblinės šakės. Makulavičiai save ginti pasamdė garsų advokatą žydą Beliackiną, kuris dėstė teisėtvarką Kauno universitete. Sako, sumokėjo jam gana didelę sumą – apie tūkstantį litų, t.

y. vieno hektaro žemės kainą. Teismas tęsėsi visą dieną. Advokatas kalbėjo ke turias valandas, valstybės gynėjas – pu santros valandos, paskui vėl advokatas dar valandą. Nuteisė Stepą ketveriems metams kalėjimo, o jo motiną – 2,5 metų. Už pavyzdinę elgesį Stepas buvo paleistas iš kalėjimo pirma laiko, beveik kartu su motina.

Su žmona jis išsiskyrė. Kai mirė Jasiuta – tėvas, Stepas vedė daug jaunesnę už save mirusio Stepo Chalecko (Cipuko) iš Adamonių dukterį. Motinai atitvėrė dideliame name mažą kambarėlį, sako, badu ją marino. Jau pokario metais Stepas pardavė savo namus Raižiuose ir persikėlė į Alytų. Ilgainiui žmona jį metė, pasiimdama pusę namo, nupirkto Alytuje, ir Stepas susenęs baigė savo dienas vienas.

Buvo Raižiuose dar viena Makulavičių šeima prie pat Silgionių kaimo – Samuelis Makulavičius (Samūnis), turėjęs du sūnus – Juozą ir Aleksandrą bei dukterį Emiliją. Tai buvo neišprusę, užsidarę žmonės. Aleksandras (Olka) vieną kartą užsimanė paabuolianti mūsų kaimyno Jono Bagdonavičiaus sode, nes savo sodo neturėjo. Užlipo į medį pasikrėsti obuolių, o saugojęs sodą senis Bagdonavičius pradėjo rėkti, atsirėmęs prie obels su lazda. Olka išsigando, šoko nuo obels ant žemės. Smarkiai susitrenkė ir nuo to mirė.

Emilija ištekėjo už mano kaimyno ir vaikystės draugo Dovydo Aleksandravičiaus (Pihicos). Buvau pabroliu jo vestuvėse. Užaugino vaikus, kurie išsiskirstė kas kur.

Raižiuose buvo trys Makaveckų šeimos.

Selimas Makaveckas (Matenka). Vyriausias Selimo sūnus Motiejus tapo mano švogeri.

Duktė Felicija ištekėjo už Jono Bagdanavičiaus ir išvyko į Argentiją.

Kita duktė Emilija ištekėjo už mano draugo Liutos Chalecko. Beje, Liutai mirus, Emilija pardavė savo trobesius ir persikėlė gyventi pas vaikus į Alytų. O vaikai išviliojo iš motinos pinigus ir pavarė ją – turėjo glaustis pas vyro brolius.

Juozas Makaveckas vedė Feliciją Vilčinskaitę (Albercianką), turėjo du sūnus. Juozas irgi persikėlė į Alytų. Sako, į senatvę apakęs.

Iš šios šeimos prisimenu dar senio Selimo brolių Siuleimaną, kuris buvo silpno proto, gyveno pas brolių. Būdavo, paima akmenį ir juo daužo klojimo ažuolini

šulą. Per ilgą laiką jis akmeniu iškrapštė gana nemažą duobutę.

Bajazetas Makaveckas (Baziulis) turėjo vieną sūnų Stepą ir dvi dukras.

Viena jų ištekėjo už kaimyno Mustafos Chalecko (Iziunuško), kuris vėliau tapo Kauno ir Raižių parapijų mulla.

Antroji ištekėjo už Stepo Chalecko (Carevskio).

Sūnus Stepas Baziuliukas buvo beraštis, bet turėjo gerą atmintį, garsėjo kaip geras preferansistas. Atidengia, būdavo, kortas ir bemat apskaičiuoja kombinaciją, pasako, ar galima išlošti, ar ne. Kartą užėjo kalba apie fortepijonus, jis tvirtai pareiškė:

– O, aš šį daiktą ne kartą valgiau...

Visi iš to gardžiai juokėsi ir vėliau pavardžiavo jį „Fortepijonu“.

Stepas vedė vyriausiąją Stepo Makulavičiaus (Molliuko) dukrą Zosę, turėjo berods tris vaikus. Susirgo tuberkulioze ir mirė. Žmona Zosė, likusi našle, gyveno pas sūnų Motiejų, kuris dirbo Raižių parduotuvėje. Zosė žuvo, važiuodama į Alytaus turgų su daržovėmis netoli Nemuno tilto ties Kaniūkiais. Pasibaidžius arkliui, automobilis apsisuko skersai plento, užvažiavo ant vežimo ir užmušė važnyčiotoją.

Tomas Makaveckas (Tamaška) iš trečiosios Makaveckų šeimos Raižiuose. Šioje šeimoje buvo du sūnūs – Stepas ir Dovydas bei viena dukra.

Vyriausias Stepas mirė viengungis, Dovydas vedė Asanavičiūtę (Kubačkos dukterį) iš Butrimonių.

Duktė ištekėjo už kaimyno Motiejaus Milkamanavičiaus.

Dar vieną Makaveckų šeimą norisi paminėti. Tai Selimo Makavecko, gyvenančio Trakininkų kaime, šeima. Ar pats Selimas, ar jo žmona, gerai nežinau, buvo giminė mano tėvui. Pirmą kartą aš ten apsilankiau po Pirmojo pasaulinio karo, kai tėvas dar buvo gyvas ir jau buvo nusipirkęs arklių. Važiuodamas į Trakininkus su tėvu, aš skaičiavau tiltus. Sutiko mane gerai, iškėlė ant rankų iš vežimo, vaišino.

Selimas turėjo dvi dukras – berods Eleną ir Feliciją.

Vyresnioji ištekėjo už Bazarausko (Barysiuko) į Bazorus. Ji turėjo dvi dukras. Vyresnioji jos dukra Elena liko netekėjusi.

Jaunesnioji Selimo duktė Felicija irgi mirė vieniša. Gyveno ji pas brolių Silvestrą. Į senatvę buvo ištekėjusi už našlio Miko Gembicko, mano žmonos Felicijos dėdės Merkinėje. Pagyveno kiek su

vyru ir vėl grįžo pas brolių. Ten ir mirė.

O brolis Salka augo išdykęs, buvo grubus, neaptašytas, vedė Šahunevičiūtę iš Vaikutiškių, turėjo 4 ar 5 sūnus. Vaikai negražūs, kaip ir tėvas. Žmona jį metė, nes jis smarkiai gėrė, gyveno pusbadžiu su sūnumi ir mirė.

Kitos šeimos Raižiuose buvo arba išnykstančios, arba atklydėliai bei bežemiai.

Juozas Vilčinskas (Kriška) – tai buvo vienintelė Vilčinskų šeima Raižiuose, irgi mano giminė (o sako, jų buvo daugiau). Senis Vilčinskas iš pirmos žmonos turėjo sūnų Joną ir dukrą Emiliją. Antroji žmona buvo Kazanės totoriaus Šarafutdinovo našlė, turėjusi nuo pirmo vyro sūnų. Jį vadino arba Šarafudinu, arba Samarsku (nuo Samaros miesto pavadinimo).

Kai senis Vilčinskas mirė, duktė Emilija jau buvo ištekėjusi už Romualdo Asanavičiaus iš Aukštadvario, ar iš kitos vietovės.

Sūnus Jonas su pamote pardavė likusį ūkį ir pasidalijo pinigus su ja. Jonas liko bežemis, buvo radęs irgi bežemę Elžbietą Iljasevičiūtę, turėjo kelis vaikus, uždarbiaudavo pas svetimus.

Vyriausias Jono sūnus Jokūbas atkuto jau pokario metais – dirbo Raižių pieno separavimo punkto vedėju, paskui pieno surinkėju, įsigijo gražią sodybą.

Jaunesnis brolis Romas susituokė su manopussesere Liuse Milkamanavičiūte, gyveno Raižiuose.

Šia proga norisi kiek prisiminti Vilčinskienės sūnų Šarafutdinovą. Per Pirmąjį pasaulinį karą ir po jo Raižiuose gyveno mano pirmos žmonos Felicijos teta Ieva Gembickaitė, ištekėjusi už Raižausko, mobilizuoto karo metu. Ji augino dvi dukras Eleną bei Marytę ir sūnų Aleksandrą. Pas ją ir pradėjo lankytis Šarafudinas. Gimė dar viena duktė Zina.

Raižauskienė liko našlė su vaikais, nes Raižauskas po karo sugrįžo su kita žmona ir vaikais.

Ievos vyresnioji duktė ištekėjo už Asanavičiaus, vadinamo laikrodininku. Tai buvo auksinių rankų žmogus – mokėjo dirbti kailius, mūrėjo krosnis, pagaliau pradėjo remontuoti laikrodžius. Bet buvo didelis girtuoklis. Elena, sugyvenusi su juo dukrą, metė jį ir ištekėjo už Kanarsko, nuomojančio žemę iš svetimų ir didelio arklių maininkautojo. Kai Kanarskas mirė, Elena susidėjo su daug jaunesniu už save Juozapavičiumi.

JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

(Atkelta iš 29-o psl.)

Jaunesnioji Marytė ištekdėjo už kailiadirbio Jokūbo Asanavičiaus, gyveno Aukštadvaryje, ten ir mirė.

O Aleksandras susituokė su mano kaimyne Rozalija Aleksandravičiūte (Pihičanka), sugyveno sūnų, bet metė Rūzią, vedė kitą ir išvažiavo kažkur į rytus. Norėjo grįžti, buvo atvažiavęs į Aukštadvarių, bet, važiuodamas atgal, staiga mirė Vilniaus geležinkelio stotyje. Zina – Šarfudino atžala – tapo mano pusbrolio Aleksandro Rajecko žmona...

Na, o pats Šarafudinas? Vedė jis našlę Vilčinskiene, apsigyveno Rumšiškėse, kur dirbo kailius, triūsė kelių statybose ir kitur. Turėjo krūvą vaikų. Buvo keistuolis, karšto būdo. Turiu atminimą nuo jo – nedidelį randuką kairiajame smilkinyje. Be jokios priežasties jis man smogė pilnu degtinės buteliu.

Vyriausioji jo dukra Elena ilgą laiką gyveno Raižiuose pas savo senelę Vilčinskiene, kol prašvilpė jos pinigus, gautus už parduotą ūkio dalį.

Antra Vilčinskių šeima buvo vadinama Atlivicais. Paties senio neprisimenu. Prisimenu tik našlę, kuri ištekdėjo už Šarafutdinovo. Turėjo jie dvynukes dukteris Emiliją ir Feliciją.

Pirmoji ištekdėjo už Stepo Chalecko (Cipuko) į Adamonis, o Felicija – už Juozo Makavecko (Matukos).

Liko sūnus Dovydas ir jauniausioji dukra Elmyra.

Su Dovydu draugavome, nors jis buvo vyresnis už mane. Jis buvo vedęs Emiliją Bagdanavičiūtę iš Butrimonių, negražią merginą, nesugyveno su ja ir išsiskyrė. Vedė antrą kartą Stepo Makulavičiaus (Jasiutuko) žmoną Elzę Jakubauskaitę. Po karo jis buvo Raižių apylinkės pirminkas ir sako, kad kažkuo prisidėjo prie kaimynų ištrėmimo į Rytus.

Su Elmyra teko kurį laiką draugauti, flirtuoti. Buvo man gaila jos, kai ji tekėjo už Motiejaus Abunevičiaus iš Trakininkų. Jis turėjo sklypą Raižiuose, prie jo pridėjo Elmyrai skirtą sklypą ir susikūrė dar vienas Abunevičių ūkis Raižiuose. Motiejus buvo šykštus. Elmyrai teko nemaža darbų našta. Motiejus Abunevičius ėjo mulos pareigas, o 1982 metais persikėlė gyventi į Alytų.

Romualdas Milkamanavičius (Romanka). Tai buvo ateivis iš Skidelio prie Gardino, atėjęs į Raižius į žentus.

Jis buvo plepus, dažnas pajuokos objektas raižiškių tarpe. Pasakojo, kad vie-

ną kartą vyrai, būdami naktigonėje, sugalvojo pagašdinti Romanką. Apsigaubė baltomis marškomis ir atsigulė kapinėse. Kai Romanka ėjo pro kapines, vyrai pakilo. Tas išsigandęs pagalvojo, kad tai vaiduokliai, ir pradėjo bėgti, garsiai meldamasis.

Jis turėjo du sūnus. Jaunesnysis nuskendo, eidamas per mažytį Imilos upelį paskui tėvą. Vaikas griuvo veidu į upelį ir prigirė. Tėvas apsižiūrėjo, kad sūnus neseka jo, grįžo atgal ir rado vaiką negyvą.

Vyresnis sūnus Motiejus karo evakuacijoje lankė mokyklą, buvo raštingas, bandė rašyti net eilėraščius. Atsimenu, jis turėjo storą knygą, kurioje rašydavo savo poeziją, daugiausia satyrinę. Motiejus Milkamanavičius vedė Tamaškos Makavecko dukterį. Jis buvo novatorius. Užveisė gražų sodą, augino visokias dar Raižiuose neaugintas daržoves, tarp jų ir baklažanus. Ūkį tvarkė pavyzdingai, naudodamasis žemės ūkio literatūra. Kai Raižiuose susiorganizavo kolūkis, jis buvo išrinktas į kolūkio valdybą, vedė buhalteriją ir kolūkio kasą, bet vieną naktį buvo nužudytas banditų.

Tomas Asanavičius – amerikonas. Tai dar vienas ateivis į Raižius. Užsidirbęs dolerių Amerikoje, jis nusipirko 20 ha žemės iš gretimo Jurgelionių dvaro savininko Bujalsko, pasistatė gražius trobesius, vedė Mustafos Chalecko seserį, tapo vienu turtingiausių ūkininkų Raižiuose. Po karo buvo ištremtas į Rytus.

Pažinojau tik vieną jo sūnų Juozą, kuris grįžęs iš tremties apsigyveno Alytuje.

Bežemis Raižauskas, nors pavardė nešiojo pagal kaimo pavadinimą, bet savo žemės Raižiuose neturėjo. Vienas gyveno Punioje, susidėjęs su lietuve.

Jo sūnus slapta perėjo per tada buvusią demarkacinę Lietuvos ir Lenkijos liniją ir apsigyveno Nemėžyje. Vedė mano giminaitę Jakubauskaitę iš Murlinkos ir ten mirė.

Kitas Adomas Raižauskas nuomojo žemę iš hodžos Motiejaus Chalecko, paskui išvyko iš Raižių.

Buvo bežemis Radlinskas. Prisimenu dar senį Jokūbą Radlinską, kurį radome mūsų ūkyje, grįžę iš Smolensko srities po karo 1918 metais. Su juo gyveno du anūkai Romas ir Jokūbas.

Sūnus Motiejus irgi buvo nuomininkas, gyveno zbornioje. Turėjo daug vaikų – be jau minėtų Romo ir Jokūbo, buvo dar keli

sūnūs – Jonas, Aleksandras ir kt., dukros Rozalija, Elena ir Felicija.

Jau minėjau, kad būdamas vaikas mačiau pas Motiejų Radlinską jo sumeistrautą medinį lentų pjautuvą, aprengtą raudonu švarku. Mechanizmas pjovėjo veiksams atlikti buvo vėjo malūnėlis. Nagingi buvo ir jo jaunesni sūnūs. Jonas ir Aleksandras buvo patys pasidarę muzikos instrumentus, panašius į smuiką, ir jais dažnai grodavo vakaruškose.

Kai gimė dvynukės, Radlinskienė jas pagirdydavo aguonų galvučių nuoviru, kad stipriai miegotų, o pati išeidavo dirbti į laukus. Viena iš tų dvynukių mirė. Išgyveno tik viena Elena, kuri vėliau tapo mano svainio Miko Gembicko žmona Merkinėje.

Vėliau Motiejaus Radlinsko šeima apsigyveno Merkinėje. Jo sūnus Aleksandras vedęs išsikėlė į Kapčiamiestį ar Veisiejus, dirbo kailius, tarybinės santvarkos metais buvo nužudytas banditų. Aleksandro žmona ištekdėjo už lietuviu Širvintų. Iš tos santuokos gimusi duktė, medikė, gyveno Varėnoje, viename name su manimi, neprisipažindama, jog gimusi iš totorės.

Rožė Radlinskaitė susirgo vėžiu, ji su jauniausia seserimi, buvusia gana gražia mergina, gyveno Alytuje.

Buvo ir daugiau Radlinskių Raižiuose, bernavusių pas ūkininkus. Vienas jų Aleksandras, vadinamas Boženka, per žemės reformą gavo žemės Raižiuose iš bažnytinės žemės ir pasistatė trobesius.

Jo sūnus Stepas, vadinome jį Žalosciu, nes vaikystėje tardavo ne „žolondz“ (gilė), o „žalos“, vedė mano pusseserę Elmyrą Dzienajevičiūtę, dirbo veterinarijos felčeriu.

Prisimenu dar Bekiro Bagdanavičiaus šeimą iš Bazorų kaimo. Jis vedė mūsų kaimyno Juozo Abunevičiaus seserį, jos vardo neprisimenu. Buvo mobilizuotas į pirmąjį pasaulinį karą ir iš jo negrįžo.

Bagdanavičienė su sūnumi Juozuku, vienmečiu su manimi, karo metu kartu su mumis evakavosi į Rusijos gilumą ir gyveno su mumis prie Jelnios. Motina vienintelį sūnų labai lepino. Jis augo kaprizingas, išdykęs. Būdavo, jis, ko nors nepatenkintas, griūna tiesiog į balą, kojom baladoja. O motina jį kelia, įkalbinėja, bučiuoja. Taip ir užaugo Juozukas į Juozą chuliganą. Gerdavo, kabinėdavosi prie visų, grasindavo ginklu, nes buvo įsigijęs pistoletą, skriausdavo ir motiną.

Vieną kartą kaimynai Abunevičiai paprašė manęs nuvažiuoti į Bazorus ir pasikalbėti su Juozu dėl jo elgesio su motina. Galbūt dėl to aš jam ir nepatikau, turėjau susidūrimų su juo. Vaikiniai kaime buvo tokios nuomonės – jeigu Juozas prikibo, reikia iš karto jį nutrenkti, kad nepanaudotų ginklo. Pirmą kartą jis prikibo prie manęs per vakaruškas pas Stepą Makavecką (Baziuliuką) Raižiuose. Susidūrimo neįvyko, nes įsimaišė mulienė Chaleckienė, įkalbėjusi mane netepti rankų.

Kitą kartą susidūrimas buvo neišvengiamas. Bazaruose buvo balius pas Bazaruskus – Barysus, t. y. mano pusseserės Makaveckaitės (Bazaruskienės) namuose. Pas mane svečiuose buvo merkinis Aleksandras Gembickas. Juozas Bagdanavičius prisikabino prie jo. Teko užstoti savo svečią. Ginčas tęsėsi kitame namo gale. Juozas griebė mane už švarko atlapų. Tuo tarpu raižiškiai vaikinai šoko mane gelbėti, sulaužė stalą. Mane tuo metu apkabinęs laikė namų šeimininkas. Aš ištrūkiau iš jo glėbio, partrenkiau ant žemės Juozą ir, užgules jį keliais, pradėjau jį mušti. Tuo tarpu įbėgusi jo žmona pradėjo rėkti:

– Duokit jam, duokit...

Mane paėmė juokas, ir aš Juozą paleidau. Jis pasikėlė ir išbėgo. O bazoriškiai paskui budėjo kieme, bijodami, kad Juozas ateis su pistoletu ir mane nušaus. Neatėjo.

Juozas (Bekutis) buvo vedęs merginą iš savo kaimo – Janušauskaitę, vardu Ziunią. Ji negalėjo su juo gyventi, metė jį, kai jis ją sumušė. Su tėvu ji nuvažiavo į Alytų apskūsti vyro, o tas tykojo abiejų su pistoletu, pasislėpęs rugių pasėliuose. Kai vežimas priartėjo, Juozas iššovė ir užmušė uošvį. Pats pasislėpė. Buvau nužudyto Janušausko laidotuvėse. Kadangi atvažiavau su dviračiu iš Raižių į Bazorus, atgal vėl grįžau dviračiu pirma laidotuvių procesijos. Važiuoti reikėjo per mišką. Buvo kilęs pavojus, kad Juozas gali patykoti ir mane. Bet pravažiavau laimingai. O vėliau paaiškėjo, kad Bekutis jau buvo negyvas. Mat slaptoji policija jau ieškojo jo. Matyt, bijodamas, kad jį sugaus, jis nusišovė savo laukuose. Tik po kelių dienų vyrai, dengę gretimo ūkio kluono stogą, pastebėjo kaiminystėje esančio sklypo pakalnėje gulintį žmogų. Tai buvo nusišovęs Juozas Bagdanavičius.

Žmona liko su dviem vaikais – sūnumi ir dukra. Duktė Zosė ištekojo už Oliaus Chalecko, mano žento Jono brolio.

1986 m. balandžio mėnesį būdamas Alytuje perskaičiau laikraštyje apie Simo Jakubausko mirtį. Jo tėvas Juozas Jakubauskas buvo mano pirmos žmonos Felicijos dėdė. Su juo susipažinau apie 1932 metus Merkinėje, jis ten kartu su Gembickais žvejojė žvejų artelėje, dirbo kailius. Kai nuvažiavau į svečius pas Gembickus, susipažinau su juo. Jo sūnus Simka tada buvo kokių 5 metų vaikiukas. Simkos tėvas buvo juodukas, o motina (berods Milkamanavičiūtė) buvo šviesbruvė, gana graži moteris, turėjo gražų balsą, buvo daininga. Dėl to gražumo buvo įvairių atsitikimų. Sako, kai jis gyveno Veisiejuose ar Kapčiamiestyje, kur užsiiminėjo kailiadirbyste, kartą buvo išvykęs į Alytų, kur vyko kailiadirbių kursai, kuriuose mokė kailius išdirbti cheminiu būdu. O pas žmoną pradėjo lankytis kavalierius. Atvažiavo prieš nedarbo dieną Juozas namo ir rado svetimą vyrą. Nieko nedarė, tik sukapojo kirviu to vyro rūbus ir paleido jį namo vienmarškinį.

Jakubauskai dalyvavo mano vestuvėse iš žmonos Felicijos pusės. Iš mano pusės tarp kitų svečių buvo ir Butrimonių pieno perdirbimo bendrovės pienininkas Stanevičius. Jis pradėjo flirtuoti su Jakubauskiene. Vyras griebėsi kirvio, pienininkas išsitraukė pistoletą – vos išskyrė juos. Vėliau Jakubauskai apsigyveno žmonos tėviškėje Strėvininkuose. Simka išmoko vairuotojo amato, dirbo Alytuje, vedė kito alytiškio Jakubausko augintinę. Šito Jakubausko žmona Kanarskaitė iš vadinamų Krapivnų šeimos Butrimonyse neturėjo vaikų, tai augino sesers dukrą.

Su Ipolitu Janušausku ir jo seserimi Nadia kartu lankėme Butrimonių pradinę mokyklą, jiedu mokėsi trečiame skyriuje, o aš ketvirtame. Su jais mes draugavome, nepaisydami turtinės padėties skirtumo – lankėmės vieni pas kitus, susitikdavome pasilinksminimuose, žaidėme futbolą. Su Ipolitu kartu stojome priėmimo komisijon, kai atėjo laikas tarnauti kariuomenėje. Mane atleido nuo karinės tarnybos pagal lengvatas (tėvas buvo miręs, o brolių nebuvo), o Ipolitas tarnavo. Turėjo jis Lietuvos kariuomenėje dėdę generolą ar pulkininką, motinos brolių Makulavičių, todėl buvo priimtas į puskarininkių mokyklą, kurią baigęs liko liktiniu kariuomenėje, vedė Marytę Janušauskaitę, Abrahamo dukterį iš Bazorų, gana simpatinga merginą. Kilus karui Ipolitas buvo lietuviškos teritorinės kariuomenės daly-

se, buvo išstremtas į Rytus ar įkalintas. Žmona liko su sūnumi, irgi Ipolitu, ir laukė grįžtant vyro.

Jo sūnus Ipolitas tapo mano sesers Ninos dukros Liusės vyru. Po Stalino mirties Ipolitas grįžo ir sulaukė dar vieno sūnaus ir dukters.

Sapnuose mane aplanko dar keili Butrimonių kaimo gyventojai – tai Aleksandras Rajeckas ir Bronius Asanavičius.

Aleksandras Rajeckas buvo vyresnis už mane, gyveno Butrimonių-Trakininkų riboje, Totorių gatvėje (dabar Alytaus). Laikėme jį senberniu. Vadinome jį tiesiog Saška Rajeckas. Pokario metais jis buvo išstremtas į rytus. Grįžęs jis paliko savo sodybą, persikėlė gyventi į Kauną. Jo sodybvietėje įsikūrė man nepažįstamas lietuvis ir pasistatė mūrinius namus. Sutikau Sašką po kokių 25 metų pas seserį Niną jos sūnaus Jono laidotuvėse. Jis mane pažino, pasikalbėjome, bet nedrįsau klausti, ar jis vis dar nevedęs.

Bronius Asanavičius irgi vyresnis už mane, gyveno tuoj už Butrimonių miestelio ribos, Trakininkų kaime, vadinamoje Jurzdikoje, kitoje kelio pusėje nuo mano sesers Ninos Bairašauskienės sodybos. Atsimenu dar jo tėvą, seną kailiadirbį, kuris eidamas vis kalbėdavo su savimi. Asanavičių namuose neretai rinkdavosi jaunimas, nes ten buvo ir erdvus kambarys šokiams, ir buvo Broniaus sesuo Marytė – Mania. Marytė ištekojo už vyresnio amžiaus Jakubausko iš Širvintų, Broniaus žmonos brolio. Sulaukė trijų sūnų, kurių vienas, berods Aleksandras, vedė mano sesers dukrą Zosę.

1986 m. lapkričio 8 d., šeštadienis. Neseniai atšvenčiau savo 75-metį, ir štai pajutau negalavimus. Turbūt jau reikia rimčiau pagalvoti apie savo kelionės pabaigą...

Aplankiau savo pirmos žmonos Felės kapą Druskininkuose, jos giminaičių kapus Merkinėje... Grįždamas iš kapų galvojau, kaip nauji laikai išblaškė žmones ne tik gyvus, bet ir mirusius. Seniau totoriai stengdavosi laidoti mirusius Raižiuose, kad ir toli nuo jų gyvendami. O dabar mirusių poilsio vieta ten, kur jie gyvena. O kur atsigulsiu aš? Tėvas ilsisi Raižiuose, žmona – Druskininkuose, sūnūs Aleksandras ir Stepas – Nemėžyje. Turbūt laikas jau pagalvoti, prie ko reikės prisiglausti po mirties, ir duoti potvarkius vaikams, po kokia velėna turi mane pakišti...

(Pabaiga)

Seimo plenariniame posėdyje kalbėjo LTBS pirmininkas dr. Adas Jakubauskas

2008 m. gruodžio 9 d. Seimo istorinėje Kovo 11-osios salėje įvyko iškilmingas posėdis, skirtas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 60-mečiui. Iškilmingame posėdyje kalbėjo Seimo Pirmininkas Arūnas Valinskas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos - Atkuriamojo Seimo deputatas - Nepriklausomybės Akto signataras, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto dekanas prof. dr. Egidijus Jarašiūnas, Lietuvos žmonių su negalia sąjungos prezidentė Rasa Kavaliauskaitė, Tautinių bendrijų tarybos pirmininko pavaduotojas, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininkas Arminas Lydeka.

Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją

priėmė ir paskelbė 1948 m. gruodžio 10 d. Pagal ją buvo parengta nemažai sutarčių ir deklaracijų tarp jų ir Europos žmogaus teisių konvencija (1950 m.) bei ES pagrindinių teisių chartija (2000 m.).

Minėjime dalyvavo Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas ir kiti Vyriausybės nariai, Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo Seimo deputatai, Nepriklausomybės Akto signatarai, Konstitucinio Teismo teisėjai, Aukščiausiojo Teismo, Apeliacinio teismo bei Vyriausiojo administracinio teismo vadovai, Lietuvos bažnyčių hierarchai bei atstovai, diplomatinė misijų atstovai, Seimui atskaitingų institucijų vadovai, Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovai, Seimo kontrolieriai, tautinių bendrijų atstovai, kiti garbingi svečiai.

„LT“ informacija

Tautinių bendrijų tarybos narius priėmė Ministras pirmininkas

2009 m. sausio 23 d. Ministras pirmininkas Andrius Kubilius susitikime su Tautinių bendrijų tarybos nariais palinkėjo pašnekovams ir toliau tęsti aktyvią kultūrinę ir šviečiamąją veiklą.

Susitikime diskutuota apie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento reor-

ganizaciją. Susitikime nutarta sudaryti laikinąją darbo grupę, kuri bendru sutarimu pateiktų pasiūlymus dėl pasiruošimo tokiai pertvarkai ir jos eigos.

Ministras Pirmininkas taip pat pasiūlė įkurti jo vadovaujamą tarybą tautinių bendrijų reikalams spręsti.

Kauno vaikų eglutė

Šiomet sausio 10 d. Kauno įvairių tautų kultūrų centre įvyko Kauno totorių bendruomenės vaikų eglutė.

Kalėdų Senelis (daininkas Viktoras Tereščanka) organizavo vaikų žaidimus ir įteikė jiems naujmetines dovanas. Be to, jis italų kalba atliko neapolitietiškus romansus. Savo dainų repertuarą pademonstravo vaikai. Totoriškas dainas dainavo taip pat Rima Kazėnienė. Renginio pabaigoje susirinkę suaugusieji pasivaišino savo gamybos patiekalais.

Greitųjų šachmatų turnyras

Šiomet gegužės 23 d. (šeštadienį) per Kauno dienos šventę vyks III greitųjų šachmatų turnyras, skirtas Kauno šachmatų federacijos Garbės prezidentui Romualdai Makaveckui atminti.

Tikslesnė informacija (nuostatai) bus paskelbta vėliau internete (www.0-0-0.lt).

Organizacinis komitetas

Sveikiname Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos Garbės pirmininką

Mensaidą BAIRAŠEVSKI, sulaukusį 85 metų jubiliejaus.

Nuoširdžiai sveikiname šios gražios ir prasmingos sukakties proga!

Tegul kiekviena diena Jums neša sėkmę, džiaugsmą ir kuo geriausia nuotaiką!

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Laikraščio „Lietuvos totoriai“
redakcija

Laikraštis „Lietuvos totoriai“ internete

Su laikraščio „Lietuvos totoriai“ elektronine versija galima susipažinti Tautinių bendrijų namų tinklalapyje adresu: www.tbn.lt. Šioje svetainėje galima perskaityti paskutinį laikraščio numerį. Ten taip pat saugomas laikraščio „Lietuvos totoriai“ archyvas.

„LT“ informacija

Dėl Jono Abunevičiaus mirties reiškiamo gilią užuojautą dukroms Tamarai Krinickienei, Liusei Jakubauskienei, sūnums Adomui ir Juozui Abunevičiams.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Alytaus totorių bendruomenės Senjorų klubas

Dėl Marytės Bagdanavičienės mirties reiškiamo gilią užuojautą vyrui Aleksui Bagdanavičiui, dukroms Ženei, Lilei, Felicijai bei sūnui Romui.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Alytaus totorių bendruomenės Senjorų klubas

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga liūdi dėl Jokūbo Jakubausko mirties ir reiškia užuojautą velionio giminėms ir artimiesiems.

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,

LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8 617 18 962,
el. p. g.sitdykov@ubig.lt

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ 8 682 72 328

Atsakingasis sekretorius: Jonas Rīdzvanavičius ☎ (8 37) 73 68 02

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė ☎ (8 37) 22 73 26

Tikėjimo klausimai: Romas Jakubauskas ☎ 8 674 17 710

Kultūros paveldas: Galina Miškinienė ☎ 8 615 10 166

Vertėjai: Ernestas Jakubauskas ☎ 8 618 28 986
Tatjana Čachorovska ☎ 8 680 76 115

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. 215. Tiražas – 800 egz.